

SÁRÁND KÖZSÉG

TELEPÜLÉSKÉPI ARCULATI KÉZIKÖNYV

TARTALOMJEGYZÉK

1. BEVEZETÉS, KÖSZÖNTŐ	6
2. SÁRÁND BEMUTATÁSA, ÁLTALÁNOS TELEPÜLÉSKÉP, TELEPÜLÉSKARAKTER	7
Természeti környezet.....	8
Épített környezet.....	11
Településtörténet.....	16
A településszerkezet kialakulásának története.....	18
Építéstörténet.....	20
Sáránd közterületei.....	32
A temető.....	38
3. ÖRÖKSÉGÜNK, A TELEPÜLÉSKÉPI SZEMPONTBÓL MEGHATÁROZÓ ÉPÍTÉSZETI, MŰEMLÉKI, TÁJI ÉS TERMÉSZETI ÉRTÉKEK, TELEPÜLÉSKÉPI JELLEMZŐK.....	39
Építészeti örökségünk.....	39
Országos jelentőségű építészeti értékek.....	39
Helyi jelentőségű építészeti értékek.....	41
Természeti örökségünk.....	54
Országos védelem alatt álló területek.....	54
Természeti területek.....	56
Természetközeli területek.....	56
Érzékeny természeti területek (ÉTT).....	56
NATURA 2000 területek.....	57
Nemzeti ökológiai hálózat övezetei.....	58
Egyéb védettségi kategóriák és területek.....	58
Természeti vonatkozású egyedi tájértékek.....	61

Régészeti örökségünk.....	63
4. ELTÉRŐ KARAKTERŰ TERÜLETEK LEHATÁROLÁSA A TELEPÜLÉSKÉP, ARCULATI JELLEMZŐK ÉS TELEPÜLÉSKARAKTER BEMUTATÁSÁVAL... 66	
Történelmi (központi) településrész.....	67
Átalakuló (északi) településrész.....	69
Átalakuló (déli) településrész.....	70
Új (nyugati) településrész.....	71
5. SÁRÁND TELEPÜLÉSKÉPI SZEMPONTBÓL MEGHATÁROZÓ TERÜLETEI..... 72	
Településképi jelentőségű meghatározó területek.....	74
Településképi szempontból meghatározó jelentőségű útvonalak.....	75
Települési zöldterületek és jelentős zöldterületi intézmények.....	78
6. SÁRÁND TELEPÜLÉSKÉPVÉDELMI SZEMPONTBÓL KIEMELT TERÜLETEI..... 80	
7. A TELEPÜLÉSKÉP MINŐSÉGI FORMÁLÁSÁRA VONATKOZÓ AJÁNLÁSOK: ÉPÍTÉSZETI ÚTMUTATÓ 81	
Történelmi (központi) településrész.....	82
Telepítés.....	82
Magasság.....	83
Tetőhajlásszög.....	83
Tetőforma.....	85
Anyaghasználat (színezés).....	86
Kerítések kialakítása.....	88
Tornácok.....	90
Ajtók, ablakok.....	91
Átalakuló (északi) településrész.....	92
Telepítés.....	92
Magasság.....	93

Tetőhajlásszög.....	93
Tetőforma.....	94
Anyaghasználat (színezés)	95
Kerítések kialakítása	96
Átalakuló (déli) településrész.....	97
Telepítés.....	97
Magasság.....	98
Tetőhajlásszög.....	98
Tetőforma.....	99
Anyaghasználat (színezés)	100
Kerítések kialakítása	101
Új (nyugati) településrész.....	102
Telepítés.....	102
Magasság.....	103
Tetőhajlásszög.....	103
Tetőforma.....	104
Anyaghasználat (színezés)	105
Kerítések kialakítása	106
Utcák közterületek.....	107
Közparkok, közterek.....	110
Kertek.....	113

8. JÓ PÉLDÁK BEMUTATÁSA	116
Mintaértékű épületek	116
Építészeti részletek	121
Kerítések.....	123
Kertek, zöldfelületek	126
Sajátos építményfajták, reklámhordozók, egyéb műszaki berendezések	128
9. IMPRESSZUM.....	130

BEVEZETÉS, KÖSZÖNTŐ

Tisztelt Sárándiak!

Jelen településképi arculati kézikönyv abból a célból került megalkotásra, hogy településünk környezeti kultúrája megővásra kerüljön, valamint a sajátos településképünk fejlesztése környezethez illő módon történhessen.

A kézikönyv építészeti szemléletformáló célt szolgál és a településképi rendelet megalapozó dokumentuma. Készítését az Országgyűlés településkép védelméről szóló 2016. évi LXXIV. törvénye írja elő. A törvény szerint minden magyar településnek meg kell fogalmaznia a településképi identitását, majd ezt követően a partnerek bevonásával, valamint helyi szabályozással meg kell határozni a településkép fejlődési irányát, a hagyományokon alapuló, de a jövőképet is tartalmazó fejlesztések formáját.

Jelen Településképi Arculati Kézikönyv a településünk bemutatásával kezdődik, történelmi kialakulásán, településszerkezeti történelmi fejlődésén át ismerteti meg az olvasót Sáránd építészeti hagyományait, majd az örökségek számbavételével tárja fel az épített és táji környezet szépségeit. Bevezeti az olvasót az építészeti értékek tárházába, hogy az építkezni vágyó olyan házat tudjon építeni, ami illik a kialakult településképbe.

Sáránd településképének sajátos jegyeit a Bihari síkság népi építészete alakította. A község utcái őrzik a múlt emlékeit, épületei visszatükrözik a követett építészeti hagyományokat. Fontos a hagyománytudatos fejlesztés lehetősége, hisz a megőrizve alkotás minden művészet alapelve. Szükséges, hogy építészettünk a népi építkezésből újuljon meg, hogy saját környezetéből, az itteni adottságokból merítsen, a már meglévő esztétikumokból induljon ki.

Az ajánlások nem tekinthetők kötelező jellegűnek, a céljuk nem a tervezési szabadság megkurtítása, uniformizálása, hanem éppen a valós értékek megismertetése, a sokféle izgalmas lehetőség feltárása. A település karakteréhez illeszkedő választási lehetőségek bemutatása.

Kérem, fogadják szeretettel e kézikönyvet, merítsenek belőle ötleteket, hogy Sáránd saját magunknak, valamint az idelátogató vendégeknek sajátos és egységes településképet mutathasson!

Szántó József
polgármester

SÁRÁND BEMUTATÁSA

ÁLTALÁNOS TELEPÜLÉSKÉP, TELEPÜLÉSKARAKTER

Sáránd Hajdú-Bihar megye középső részén, a 47. számú főközlekedési út mentén, a megyeszékhelytől, Debrecentől délre mindössze 13 km-re fekvő, Debrecen belső agglomerációs zónájához tartozó település.

A község **lakóinak száma** jelenleg meghaladja a 2300 főt, mely kismértékben ugyan, de növekvő tendenciát mutat.

Sáránd nyugodt lakókörnyezetet biztosító, tiszta, rendezett, fejlődő település, a **műszaki infrastruktúra** teljeskörű. A bölcsődei, óvodai nevelés, iskolai oktatás, az egészségügyi és szociális ellátás szervezett, biztosítani tudja az itt élők alapfokú ellátását. A kulturális ellátást a Művelődési Ház és a Könyvtár biztosítja. Az aktív sporttelehez több korszerű sportpálya szolgáltatja a feltételeket.

Természeti környezet

Sáránd területfelhasználása összhangban áll a természetföldrajzi adottságokkal. A település mérsékelten meleg **éghajlata** és jó talajadottsága kedvező feltételeket teremt a szántóföldi növénytermesztéshez. Ezt igazolja a szántóföldi területek magas aránya is.

A település és környezete az Alföld **nagytáj** részét alkotja, ezen belül viszont a település igazgatási területe már két egymással érintkező síksági táj a Nyírségi és a Hajdúsági **középtáj** határán fekszik, így felszíne és természeti adottságai meglehetősen változatosak. Belterülete és külterületének keleti oldala a Nyírségi középtájon belül a különféle homokformákkal tarkított Dél-Nyírségi **kistáj**ának délnyugati csücskét alkotja, külterületének nyugati része viszont már a Hajdúsági középtáj déli felét képező Dél-Hajdúsági kistáj része. A település külterületének keleti fele így szélhordta homokkal fedett hordalékkúp síkság, míg a nyugati fele löszös iszappal fedett alacsony hordalékkúp-síkság. A táj vertikális tagoltság kicsi, a sík tájba változatosságot csak az 1-3 m magas folyóhátak, kunhalmok és a 2-3 m magas homokkal fedett homokbuckák visznek. A település nyugati oldalán kanyarog a Hortobágy-Berettyó vízrendszeréhez tartozó Kondoros és Tóció összefolyásából keletkező Kösely-csatorna, mely Sáránd legjelentősebb élővízfolyása. A jelentéktelen mennyiségű talajvíz 2-4 m körüli mélységben található.

Sáránd **talajföldrajzi** képe kétarcú. A község területének keleti részén a felszín közeli üledékek jelentős részét a különböző vastagságban felhalmozódott, würm végén képződött futóhomok alkotja, amelyet döntően futóhomok váztalajok és humuszos homoktalajok borítanak. Ezzel szemben Sáránd Dél-Hajdúságba nyúló nyugati területét ártéri infúziós löszön kialakult, vályog mechanikai összetételű, kedvező termőképességű réti csernozjom talajok borítják, ill. kis foltokban nehéz mechanikai összetételű (agyag), a szikes talajokhoz tartozó réti szolonyec is előfordul. Mezőgazdasági szempontból a futóhomok és a réti szolonyec talajok termőképessége igen csekély, de még a humuszos homoktalajoké is alacsony, a település földterületeinek jelentős részét képező réti csernozjom termőképessége és vízgazdálkodási tulajdonsága viszont kedvező. Ezzel a szántóföldek magas arányai is összhangban van.

Flórajárás:

Mivel Sáránd területe tájhatáron fekszik, botanikai szempontból kecedernek benne a Dél-Nyírségben uralkodó Nyírségi flórajárás (Nyírségense) és a Dél-Hajdúságra jellemző Tiszántúli flórajárás (Crisicum) elemei. A Nyírségi flórajárás jellegzetesebb potenciális erdőtársulásai a gyöngyvirágos- és a pusztai tölgyesek, a tölgy-kőris-szil ligeterdők, valamint a homokpusztagyepék és a homokpusztarétek. A dél-Hajdúság területét pedig egykor őshonos tatárjuharos lösztölgyesek és sziki tölgyesek borították. A természetes vegetáció helyét ma már jórészt a mezőgazdaság által hasznosított földterületek foglalják el. Az egykori fajgazdag növénytakaró maradványai csak kis foltokban lelhetők fel.

A Hortobágyi Nemzeti Park Igazgatóság (a továbbiakban HNPI) az alábbi védett és fokozottan védett növényfajokat tartja nyilván a település területén:

- kiséfészű aszat (*Cirsium brachycephalum*)
- pozsgás őszirózsa (*Aster tripolium* subsp. *pannonicus*)
- korcs nőszirm (*Iris spuria*)

kiséfészű aszat

pozsgás őszirózsa

korcs nőszirm

Állatvilág:

Sáránd állatvilága meglehetősen szegényes. A Nagyalföld (Eupannonicum) flórajárásába tartozó település állatfajolban való szűkülkedése elsősorban a mezőgazdaság nagyméretű térhódításának következtében bekövetkezett természetes élettér-csökkenés eredménye. A környéken élő legértékesebb, ritkán előforduló, védett állatfaj a földikutya. Ennek a rágcsálónak a szomszédos Hajdúbagason a Hajdúbagosi Földikutya-rezervátum biztosít megfelelő életteret. A településtől Ny-DNy-i irányban, mintegy 10 ha kiterjedésű homokbuckás területen több helyen pontszerűen a korábbi anyagnyerő helyek meredek falában, vagy természetesen feltároló homokfalakban vegyes gyurgyalag és partifecske költőtelepek találhatóak.

A HNPI az alábbi védett és fokozottan védett állatfajokat tartja nyilván a település területén, melyek mind madarak:

- gyurgyalag (*Merops apiaster*)
- kabasólyom (*Falco subbuteo*)
- partifecske (*Riparia riparia*)
- fekete gólya (*Ciconia nigra*)

gyurgyalag

kabasólyom

partifecske

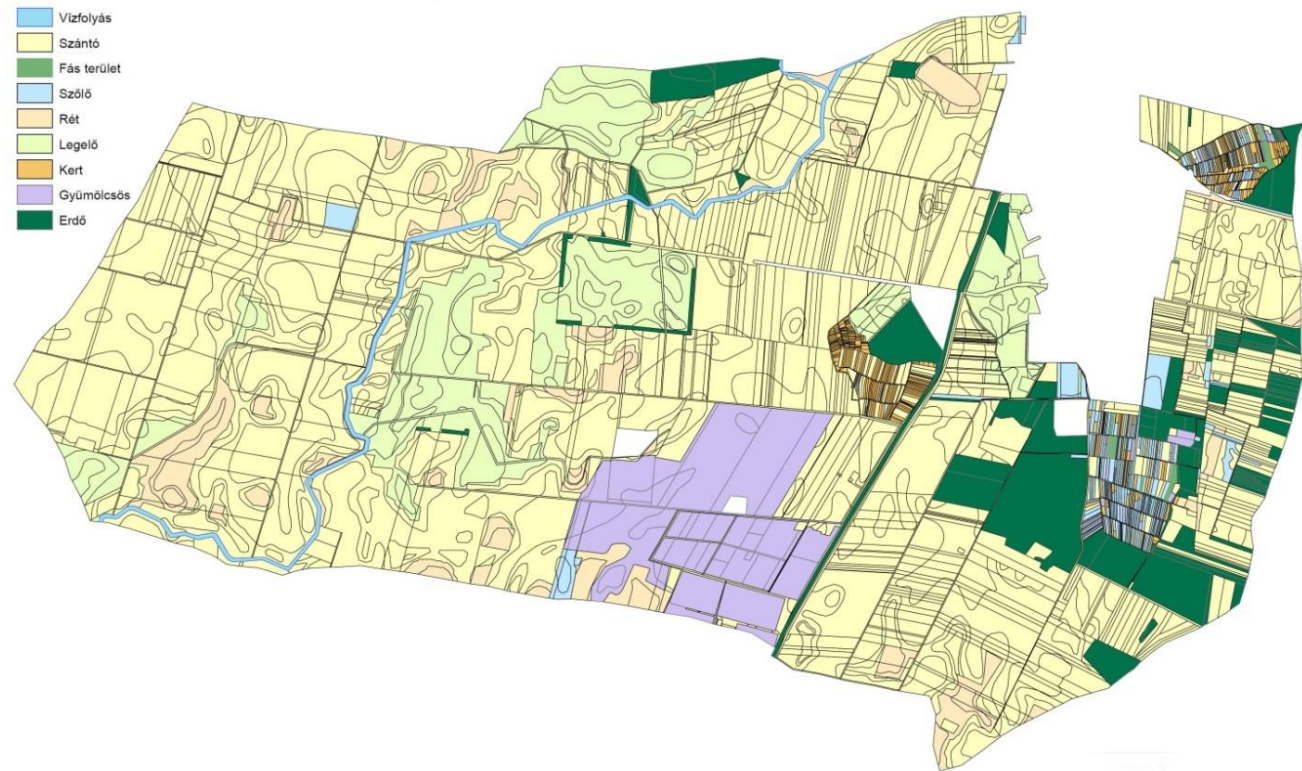

fekete gólya

Tájhasználat:

A jelenlegi tájhasználat jellemzően követi a történeti hagyományokat és a természeti adottságokat, jellemzően mezőgazdasági használatú. A jobb termőképességű és jó talajminőségű földeket szántóként művelik, a gyengébb minőségű, homokos területeken a gyeperes és legelőgazdálkodás a gyakoribb. Nagy kiterjedésű mezőgazdasági területek találhatóak az igazgatási terület 47. sz. főúttól nyugatra eső oldalán. A termesztés profilját a búza, kukorica, cukorrépa termesztése határozza meg, de elszórtan állattartással is foglalkoznak.

A főúttól nyugatra eső déli területeken egybefüggő nagy kiterjedésű művelt gyümölcsös terület található. A főút keleti oldala ad helyet a belterületnek és kisebb-nagyobb foltokban megjelenő erdős területnek. Sárádon három zártkert található, kettő a belterülethez közvetlenül kapcsolódva, egy a főúton túl. A kertes területek művelése változó, sok a felhagyott terület, de ezek keverednek a használatban lévő területekkel. A kertekbe való kiköltözés a művelés idejére tavasztól ősziig gyakori. Meghatározó vízfolyás a Kösely-csatorna.

Épített környezet

Sáránd épített környezetét többféle karakterű beépítés határozza meg. Ez elsősorban a településtörténelmi fejlődésből ered. A településen jelen vannak a múlt emlékét őrző hagyományos építészeti karakterű hosszúházas épületek, de megtalálhatóak az 50-es évek végére és a 60-as évek elejére jellemző sätortetős kockaházak, a szocialista korszak hatalmas, többgenerációs családi házai, és a rendszerváltás utáni új divatú, nagy tömegtagoltságú modern épületek is. A különféle épület típusok hol egymással keveredve, hol tömegesen, csoportosan jelennek meg, meghatározván egy-egy településrész karakterét. A településközpontra és az ősi településmagra elsősorban a falusias karkater a jellemző, majd a széleken kertvárosiasodás figyelhető meg.

Az épített környezet meghatározója az eddig kialakult településszerkezet, térszerkezet, úthálózati rendszer, melyről a következő pontban szólnunk részletesebben. A település építészeti képének kialakulását nagyban meghatározza az itt élők életmódja, telekhasználati módja, társadalmi helyzete, ezért a következőekben a településtörténeten kívül a településszerkezet történeti kialakulását és az építéstörténetet is bemutatjuk, melyből jól láthatóvá válnak az épülettípusok, nyomon követhetp időközbeni formálódásuk, átalakulásuk.

Sáránd történelmi településszerkezete rostos szerkezetű, a soros beépítésű falvak közé tartozik. A településmagban a telkek nagyméretűek, és sorban egymás után a fő utcára a Nagy utcára fűződnek fel.

A lakótelkek a múltban mezőgazdasági jellegű gazdálkodási célokat szolgálták, így nagyságuk és hosszúságuk alkalmazkodott a határhasználat módjához, a faluszerkezethez és a telekhasználat rendjéhez. A telekhasználati rendet meghatározta az állattartás, a terménytárolás és feldolgozás egy helyen való végzése.

A telkek valójában csak a rajtuk álló épületekkel együttesen képviselik a települési szövet építőelemét. Az épületeknek a telekhatárhoz, valamint az utcához és a szomszéd épületekhez való viszonya a tradicionális települési szövetek egyik legfontosabb tényezője, amit beépítési módnak is nevezünk. Sáránd hagyományos hosszú telkein csakis oldalhatáron álló beépítés jöhetett létre.

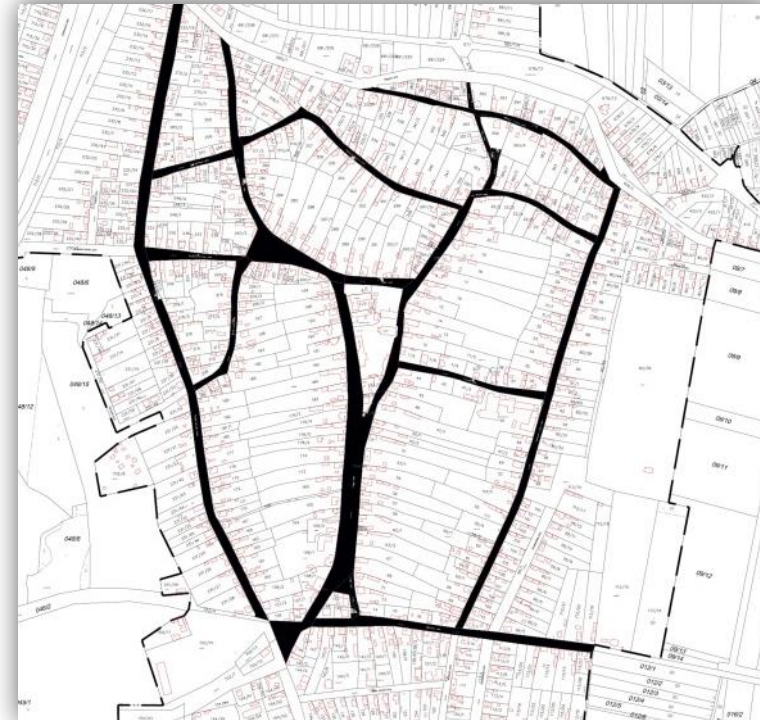
A belső településmagban a telken belül az épületek zárt sorban, helyenként lazán sorakoznak fel az északi telekhatár mentén, általában úgy, hogy a fő (lakó) épületet a különféle gazdasági épületek sora követi. Jellemző sajátosság a (kétsoros beépítés) főépülettel szemben létesített nyári konyha és az utcafrontra helyezett kukoricagóré, melyet kőkerítés és díszes kapu köt össze a főépülettel. A lakóépületek hol a telekhatárra közvetlenül, hol 1-2 méteres előkerttel épültek. Az épületek északi telekhatár mentén történő elhelyezése lehetővé tette a lakóházak jó benapozási feltételeit, hogy déli homlokzattal nézhessenek az udvar felé.

A településközpont telekosztása az utcára merőleges rendszerű, kivéve az Ady E. utcát, ahol egy részen ettől eltérő telekosztással találkozhatunk, ami jellegzetes fűrészfogas beépítést hozott létre.

A kor előrehaladtával a telkek méretei lecsökkentek, ezáltal beépítési intenzitásuk növekedett. A fejlődéssel sok nagy telket megosztottak, új utcanyitással tördelték.

Új párhuzamos utca létesítésével az érintett telekvégeket először kisajátították, összevonták, majd újraosztották. Ez a folyamat a telekvégeken érhető tetten, amik a folyamat mikéntjéről árulkodnak.

A településszerkezet karaktere

A településközpont és nőtt részeinek rostos szerkezete

A település növekedése, az utcák kialakulása egy ideig követte a kialakult településmag utcarendszerét, így jött létre a rostos szerkezet, majd egy idő után az új telkek osztása, az új utcanyitások mind szabályosabb formát öltöttek. Ez megfigyelhető a település újonnan bővült nyúlványain, a déli településrészen és a vasúton túli területek esetében. Itt már az utcák kialakítása egymással párhuzamosan, és merőlegesen fut sakktábla szerűen. A telkek a szabályos tömbökben közel hasonló méretekkel sorakoznak egymás mögött.

Új telekosztások, legújabbán beépült szabályos lakótömbök által kialakult településrészek
Fent: a déli településrész, lent: a vasúton túli településrész

Beépítés:

A funkció és a magasság mellett a beépített területek aránya határozza meg egy terület karakterét. A beépítettség szorosan összefügg a rendeltetéssel, az építménymagassággal és a beépítési móddal is.

Sáránd épületállománya döntően lakó funkciójú, a településközpontban a Nagy utca-Ady E. utca által közrezárt háromszög alakú területen található csak tisztán intézményi funkciójú épületeket, egyébként a nagyobb intézmények, mint az iskola, óvoda, egészségház pontszerűen helyezkednek el, a lakóterületekkel keveredve.

A beépítési módot a telek és az építési hely viszonya határozza meg. A beépítési módok egységes rendszert alkotnak, és a szomszédok jogbiztonságának érdekében az elő-, oldal-, és hátsó kert méreteinek meghatározásával rögzítik az építési hely és a telek viszonyát.

Sáránd tipikus beépítési módja az oldalhatáron álló beépítési mód. Ezt a fajta beépítési módot a gazdaságosság és az épületek bővíthetősége jellemzi. Itt az építési hely egyik építési határvonala a telek egyik oldalhatára. Kelet-nyugati hossz tengelyű telkeknél az épületek egységesen az északi határvonalhoz, észak-déli hossz tengelyű telkeknél viszont utcánként vagy a nyugati telekhatárhoz, vagy a keleti telekhatárhoz simulnak.

Azonos telekszélesség esetén a beépítés ritmusa azonos. A beépítés ritmusát az oldalkertbe épített melléképületek tördelik, sok helyen főleg a Nagy utca mentén kétsoros beépítést figyelhetünk meg.

Ez a kétsoros beépítés lényege az, hogy a telken belül az eredeti „hosszúházzal” szemben egy másik épületsor is létesült. Ez a nyári konyhák építésével jött létre. Az utcakép sajátossága az épületek látszólagos megkettőződése, a második épületsor a szomszéd telek első épületsorához csatlakozik, köztük alig 20-30 cm-es helyel. Szerves részük a díszes kapu, ami a két épületsávot köti össze. Az ilyen beépítés mezővárosias jelleget kölcsönöz az utcaképnek. Ez a kétsoros beépítés azonban csak pontszerűen jelenik meg, helyenként egy-egy hagyományos jellegzetességeket őrző épületnél. Teljes utcára, és a település egészét tekintve inkább az egysoros beépítés a jellemző.

Az **építménymagasság**ot tekintve a történelmi településmag utcái egységesnek mondhatók, ahol az épületek egyöntetűen földszintesek. Egy-két épület esetében található csak eltérést, ezek azonban jelentősen eltérnek a környezetüktől, nem illeszkednek sem a hagyományos beépítéshez, sem az utcaképhez.

A történelmi településmag két határoló utcája a Petőfi S. utca és a Rákóczi F. utca már változatos képet mutat. Földszintes és tetőteres, néhol emeletes épületek keverednek egymással. A földszintes épületeket legtöbbször még a régi hosszúházas épületek, vagy a kockaházak típusok alkotják, a régebbi földszintes házak fölé magasodó tetőtérrel ellátott, néhol emeletes épületek már újabb kori beépítés eredményei.

Soros és kétsoros beépítés váltakozása

Településtörténet

Sáránd a mai Hajdú-Bihar megye igen korai alapítású településeinek egyike. Nevének első okleveles előfordulása Sarang formában már jóval a tatárjárás előtről, 1219-ből való. A kora Árpád-kori településekre vonatkozóan alig áll ugyan rendelkezésre okleveles adat, ám birtoklástörténeti körülményekből joggal lehet arra következtetni, hogy nem kizárt az egészen korai eredet sem.

Az Ákos-nem tagjai a XI. században már bizonyosan megjelentek a Berettyó-Kékkálló vidékén, akik a királyi birtokként megült Sárándon a tatárjárás előtt részt szereztek.

Első ismert birtokosa Márton úr, később Bakó, akiről sokáig Bakó-Sárángxnak is nevezték a helységet. A váradi egyházmegye évkönyvei – a váradi püspöki (1291-94) és a pápai tizedjegyzék (1334-35) – szerint a XIII. század végén a faluban már szervezett egyház és templom volt.

Sáránd – legalábbis részben – a XIV. század derekára már egyre inkább jellegzetes, kismemesi birtok, a feljegyzések szerint 1552-ben Czibak Imréné és Sárándi Mihály örököséié volt. A mintegy 30 portával rendelkező falu a korabeli településviszonyok közepette már viszonylag jelentékeny nagyságrendet képviselt.

Nemzeti fejedelmeink közül Bocskai neve e tájon olyan híré, mint Bethlen Gáboré Alsó-Fehérben, a Rákóczyaké a Hegyalján s Beregben, Lorántffy Zsuzsannáé Zemplénben.

Bocskai hálás volt a hajdúk iránt, a törökök ellen vívott harcban. Dicsőséges hadjáratát bevégezve, 1606-ban Komádi, Mező-Sas, Berettyó-Újfalu, Kaba, Derecske, Tépe, Konyár, Bagos, Sáránd, Mikepércs, Bagamér, Félegyháza és Kölesér, illetőleg Szalonta községekbe telepíti le az általa kiváltságokkal és szabadalmakkal megajándékozott hajdúkat. E hajdú községek katonai eredete most is leolvasható pecsétjeikről, Sárándéban vitézkedésük jeléül a kardos magyar vitéz található.

Sáránd életében gyökeres fordulatot hozott a hajdú kiváltságolás, amely a XVII. század elején a „kishajdú” települések sorába emelte. Az erdélyi törvénytár (Approbata Constitutiones) 1626-ban már a hajdúvárosok sorában említi, így a település a hajdúvitézek birtokában volt.

Az a vidék, mely megszabadult a töröktől, huszonegy év múlva ugyanazon hatalom áldozatául esett. A közeli Várad (Nagyvárad) török kézre kerülése (1660) után a lakosság a megszállónak dézsmát és harminc magyar forint cenzust fizetett. Talán ennek és a szerencsének köszönhető, hogy a hódoltság alatt is életben maradt Sáránd. A félhold uralma ezentúl már nem sokáig tartott.

1686-ban Szent-Jobb vára ismét keresztény kézre került. 1692-ben Várad is visszakerült és a következő évben végkép kivonult a török a megye területéről. Előtte azonban Diószegtől és Derecskétől le a déli határig irtó háborút vitt a lakosság ellen, fölégetett mindent, mi útjába esett. Sáránd még így is néptartó hely maradt, míg sok település elnéptelenedett, vagy teljesen elpusztult.

A szatmári béke az ország más, szerencsésebb vidékein békességet hozott: Biharmegye magyar lakosságának állandó nyugtalanságot. A hajdúságot, I. Lipót, fegyveres szolgálata alól még 1700-ban fölmenti, és dézsma alá veti, eleve is kilátásba helyezvén, hogy mihelyt megtollasodnak, taksát is fizessenek. A hajdúk és székelyek tömeges nemességét nem ismerték el. A hódoltság súlyos következményeként a meggyengült, katonai erejét és szerepét elveszítő településeket, köztük Sárándot is az udvar a helyettük fizetett hadi költség fejében Eszterházy Pál nádornak adományozta zálogba. Eszterházy Sárándot ismét jobbágyi függésbe taszítva, derecskei uradalmához csatolta. A bevezető és beiktató rendelet közhírré tétele meggyeszte erős izgalmat és rémületet idézett elő. Eszterházyt birtokba vezető homo regiusnak több helyt fegyveresen álltak ellent a hajdúk úgy, hogy a szomszéd községekben kellett a beiktatást végrehajtani.

Tény, hogy az uradalomhoz való tartozás nemcsak a hajdú kiváltságoktól fosztotta meg a települést, hanem hosszú ideig vegetálásra is készítette.

Eszterházy később a hajdú községekkel, így Sáránnal is szerződéses viszonyba lépett, s így ezek jobb helyzetbe jutottak, mint az urbéri elbánásban részesült jobbágyok.

Sáránd történelmének jellegzetes vonása, hogy a XVI. század derekán Sáránd lakói áttértek a protestáns hitre, amelyet azóta is többségi vallásként őriznek.

A jobbágyság felszabadulását 1848-ban Sárándon s másutt is példás rendben ülték meg, és országgyűlési képviselőt választott a berettyóújfalui kerület.

A volt jobbágyok helyzete fokról-fokra javult, a bocskoros nemeseké ugyanolyan arányban hanyatlott.

Végül az 1860-as években megszületett a birtok-elkülönítést szabályozó egyezség, amely a 3197 holdas határból 300 holdat hagyott az Esterházy család kezén, a többi végérvényesen a lakosságé maradt. Az úrbéres földek állami kárpótlás mellett paraszti tulajdonba mentek át. Ez megnyitotta az utat az önálló paraszti gazdálkodás erőteljesebb fejlődése előtt Sárándon is.

Sáránd történelmének talán egyik legfontosabb jellemzője, hogy képes volt fennmaradni.

Nemcsak az élni akarásnak, hanem a szerencsének is köszönhető, hogy nyolc évszázados története során, vérzivataros időkben, dacolva a tatárjárás, majd a török hódoltság megpróbáltatásaival, belső viszályokkal és harcokkal, túlélve pusztító járványokat, Sáránd mind a mai napig néptartó, sőt népesség gyarapító hely tudott maradni.

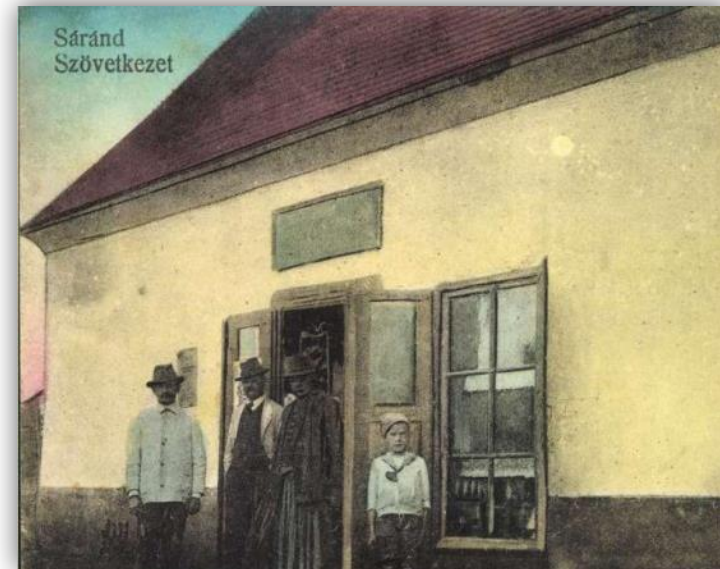
Sáránd népességmentartó erejét bizonyítja, hogy 1785. évi II. József-féle első teljes körű magyarországi népszámlálás idején 928 lakosával, Sáránd már egy viszonylag jelentékeny településnek számított. A népesség ekkor 147 házban, ill. 163 háztartásban élt. Az első, immár hivatalos népszámlálásig, 1869-ig a népességszám 1437 főre emelkedett, 1880-ban pedig meghaladta a 1500 főt (1532 fővel). Ettől kezdve lassult a növekedés üteme, de népszámlálástól népszámlálásig mindig emelkedett a lélekszám, ami 1941-ben haladta meg a kétezres nagyságrendet (2050 fővel).

Az évtizedek folyamán Sáránd fokozatosan számottevő településsé vált, beilleszkedett a 19. szd. derekától lassanként modernizálódó hazai közigazgatási rendszerbe. Erre az időszakra főbb kontúrjait tekintve már kialakultak a települést mindmáig jellemző morfológiai jegyek és sajátosságok, s nem utolsó sorban a falu jellegadó arculata.

A kiegyezést követően, főként a XIX. szd. végétől csendes fejlődés, konszolidált időszak vette kezdetét Sáránd életében. A község társadalmi-gazdasági helyzetét jelentős mértékben javította az a körülmény, hogy 1849-ben átadták a Debrecen-Létavértes vasúti szárnyvonalat, amely mentén Sáránd is vasútállomáshoz jutott, s így módon könnyebbé és gyorsabbá vált a települések, mindenekelőtt Debrecen elérhetősége.

Sáránd esetében igazán dinamikus fejlődésről nem igazán beszélhetünk a XX. szd. első felében sem, a falu továbbra is szegény mezőgazdasági jellegű település maradt. A falu életében mindvégig a mezőgazdaság játszott meghatározó szerepet. Sajnos a mezőgazdaság nem tudott dinamizáló erővé válni, mert a birtokmegosztás kedvezőtlen volt. A 3919 katasztrális holdnyi összes terület 507 birtok között oszlott meg. A termőföld birtoknagyság csoportok szerint nagyon elaprózott volt, és igazán óriási területeket magukba foglaló nagybirtokok nem voltak jelen Sáránd mezőgazdaságában. (A birtokmegosztás ellentmondásait a későbbiekben az 1945. évi földbirtokreform igyekezett korrigálni).

Sáránd életében a két világháború emberi veszteségeket okozott. A II. világháború harcai Sáránd számára 1944. okt. 19-én fejeződött be, amely egyben új fejezetet is nyitott a település életében.

Régi képeslap – forrás: <https://gallery.hungaricana.hu/hu/>

Lendületes polgári fejlődés vette kezdetét a földreformmal. Megalakultak a demokratikus pártok. Politikai fordulat következtében egy új, eredményekben bővelkedő, de súlyos ellentmondásoktól sem mentes korszak kezdődött, melynek során bekövetkezett a mezőgazdaság tulajdonviszonyainak gyökeres átalakítása, létrejött a szocialista típusú termelőszövetkezet (TSZ). 1950-ben Sárádon is kialakultak az új közigazgatási keretek.

Az első tanácsválasztás eredményeként 1950 októberétől létrejött az önálló tanács Sárádon is, amelynek irányításával, s egyben az egész település érdekében köztiszteltre méltó szerepet játszott Lengyel Mihály (1902-1977). Személyét és feleségét Csobay Emmát (1910-1998), a község Emike nényét mind a mai napi nagy tisztelet övezi a település lakói között.

Újabb nagy fordulópontot az 1990. évi rendszerváltás jelentett. Megalakult az új képviselőtestület, létrejött az immár független önkormányzat.

A településszerkezet kialakulásának története

I. katonai felmérés
térképe
1763-1787

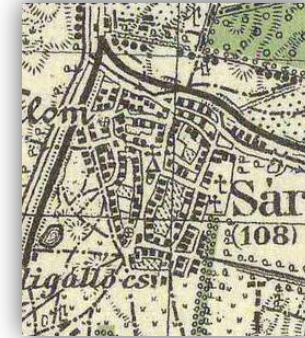
II. katonai felmérés
térképe
1806-1869

III. katonai felmérés
térképe
1869-1887

Magyar Királyság
térképe
1869-1887

Magyarország katonai
felmérése
1941

A történeti térképeken megismerhetjük a települések fejlődését. Sáránd az idők folyamán fokozatosan nőtt, s vált az egykori halmaz szerkezetű faluból részben szabályos utcahálózattal rendelkező községgé. A település mai meghatározó arculata a XIX.-XX. század idején alakult ki, úthálózatának döntő része ma is a történelmi vonalak mentén fut, eredeti szerkezete megmaradt, majd kiegészült sakkjárási beépítésű részekkel, lakóterületek alkotta szövetrel.

Az 1763-1787 között készített felmérések idején a jobbágyfűgésben lévő település térképén már látható a mai 47. sz. út nyomvonala, mely már akkor is az egyik főközlekedési útként szolgált Debrecen felé. Az úttól keletre terül el a hagyományos településszerkezetű község, központjában a református templommal, melynek legelső változata 1572-ben már állt.

A II. katonai felmérés térképén már kirajzolódik a Bagosi út nyomvonala, bár még ezen a nyomvonalon nincs összeköttetésben vele, ez az út a település északi határvonalát képezi, nyugatról a Petőfi S. utca, keletről a Kossuth L. utca nyomvonala határolja. Fellelhetőek a mai Nagy utca, Ady E. utca és a Rákóczi utca vonalai is.

A települést nagyterjedésű gyepek, legelők övezik, sűrű dűlőút-hálózattal.

A III. katonai felmérés térképén már láthatóak a vasútvonalak, és már jól látható a Bagosi összekötő út is.

A Magyar Királyság térképe azonos időben készült a III. katonai felméréssel, jellegzetessége, hogy a telekosztásokat nem szerepelteti, csak az utcahálózat által közrezárt lakóterületi tömböket. Ezen a térképen a település belterületének úthálózati rendszere egyre jobban hasonlít a mai elrendezéshez. Itt is jól elkülönülnek a lakóudvarok és a kertés területek.

Területileg növekedés nem tapasztalható az előzőekhez képest, azonban sűrűsödés megfigyelhető a tömbök megosztásával létrejött utak mentén (mint pl. a Temető utca, vagy a Nagy utca vége). A térkép Sárándot Bagos Sárándként említi. Az 1941-ből való Magyarország katonai felmérése térképe a III. katonai felmérés térképéhez képest hasonló megjelenítéssel rendelkezik, annyi tartalmi változással, hogy itt már beépítésre került a mai Kossuth utca másik oldala és épületek jelennek meg a Petőfi S. utca túloldalán is. Ábrázolásra került a Kossuth utcával párhuzamosan futó mai Szabadság utca. A korábban külterületen elkülönülő temető már a település belterületével egybeolvad, ami a település keleti irányba történő terjeszkedését igazolja.

A térképek forrása a Mapire rendszer (mapire.eu), mely lehetővé teszi, hogy a Habsburg Birodalom illetve az Osztrák-Magyar Monarchia történelmi térképeibe betekintést nyerhessünk.

Értékes térkép az 1886-ban készült kéziratos kataszteri térkép, mely Sárándot Bágos-Sárándként említi. A térkép az eddigieknél részletesebben ábrázolja a település belterületét, sokkal részletesebben, mint a katonai felmérési térképek, ez egy földmérési alaptérkép, melyhez ingatlan nyilvántartási adatok is tartoznak.

A kataszteri térkép tehát a vizsgált időszakban a földadó megállapításához végzett felmérések eredményeképpen készített, nagy méretarányú (1:2880) térkép.

Itt már a telekosztásokon és a pontos épületfeltűntetéseken kívül helyrajzi számok is olvashatóak. A térkép nagy méretarányban ábrázolja a földbirtokok határait, ezeken belül a művelési ágakat, továbbá az épületeket, valamint általában mindazon tereprészeket és tereptárgyakat, amelyeket a méretarány lehetővé tett: pl. házakat, udvart, gazdasági épületeket, állandó építményeket, utakat, utcákat, tereket, vizeket, öntöző, lecsapoló és árvízvédelmi berendezéseket.

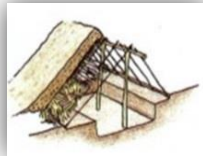
A térképekhez kataszteri telekkönyv is tartozott. A térkép és a telekkönyv között a helyrajzi szám jelentette a kapcsolatot.

Építéstörténet

A különböző korok építkezési gyakorlatai mindmáig fennmaradtak, egymás mellett élnek. Hűen tükrözik a gazdasági, társadalmi, kulturális változásokat. Egyes elemeiket magában a lakóházakban is, de különösen az úgynevezett melléképületekben, azok építési anyagaiban, technológiájában, beosztásában, berendezésében, annak elhelyezésében, stb. nyomon követhetjük. A vagyoni különbözőségek és a kis társadalmi csoportok időnkénti lemaradása az építkezésekben is nyomon követhető, melynek hatása egyenlőtlen településfejlődést eredményezett.

A történelmi fejlődéssel különböző **építési technológiák** váltották egymást. Kezdetben, a magyarság megtelepülése idején, a sátor mellett leginkább a földház volt a jellemző (bár elődeink ismerték a föld feletti házat is). A földház egyetlen egy helyiségből állt, fejlődése során kéthelyiségűvé bővült, majd fokozatosan mindjobban ki is emelkedett a földből.

A következő technika a paticsepítkezés volt, melyet a XVI. századtól kezdődően, a fecskerakásos építkezés váltott. A fecskerakásos építkezést a fejlettebb vertfal készítés követte, de a legelterjedtebb és ma is használatos technika a vályogépítkezés volt. A vályogépítkezés a vidéken a XVIII. szd. második felétől kezdett erőteljesen terjedni és a századfordulóra a korábbi technikákat teljesen kiszorította.

A vályogépítkezés általánossá válásának időszakából (1880-90-es évek) származnak azok a házak, amelyeket ma hagyományos építményeknek, házaknak mondunk. Található még belőlük egy-két érintetlen, a maga egykori valóságában álló. Számuk azonban egyre fogy. Legtöbbjüket, azért mert elavultak és meggyengültek lebontják, vagy átalakítják.

A vályogházak **tetőszerkezete** szarufás, újabban fedélszékes, fedése nád, később cserép volt.

A **tetőfedés anyaga** tájunkon a XIX. szd. második feléig szinte kizárólagosan a nád volt, ami ebben az időben minden faluban, így Sárádon is korlátlan mennyiségben állt rendelkezésre. Idővel több helyen cserépezető hutákat létesítettek.

Először a középületeket fedték cseréppel, majd a módosabb gazdák cserélték le a nádat az ekkor jóval drágább cserépre.

Az átalakulás lassan haladt. Egyéb esetekben tetőcserére rendszerint akkor került sor, ha a régi nádtető teljesen megsemmisült (vihar ledöntötte, vagy leégett). Az egyszerűbb, könnyebb cseréptető fokozatosan terjedt, de véglegesen a mai napig se tudta teljes mértékben kiszorítani a nádtetőt.

A vidéken, így Sárádon is megtalálható volt a bádgtető is, ezeket főként a XX. szd. első felében készítették, elsősorban módos gazda, iparos és kereskedők házaiban. Ebben az időben a templomok zsindejét is többnyire bádgtető váltotta fel. A bádgtetőt vörösre, vagy zöldre festették. Csak a legújabb időkben kezdett terjedni a horganyzott lemez. Ugyancsak a jó mód kifejezője volt a palatető is, főként a két világháború között.

A hajdani porta:

A hajdani, régi portának három funkcionális övezetét lehetett megkülönböztetni:

- lakóház övezet (lakóház, sütőház, magtár, istálló, ólak),
- szérűskert vagy szénáskert övezet,
- konyhakert övezet.

Az épületek rendje a XVIII. szd. végére úgy alakult, hogy az utcafrontra került a lakóház, melyet 2-3 m-es kiskert választott el az utcai kerítéstől. A többi épület a társadalmi helyzettől függően illeszkedett a lakóházhoz. Szegényebbeknél egy sorban (ház – verem – tyúkól – disznóól – istálló), módosabbaknál az épületek két sorban helyezkedtek el (ház – kút – istálló, velük szemben magtár – sütőház – szekérszín – disznóól, kukoricagóré).

A kukoricagórék sok helyen az utcafrontra kerültek.

Ól, istálló és lakóház

Előfordult olyan is, hogy a lakóházzal merőlegesen, háttal az utcára egy kisebb méretű házat építettek, mely két részből állt, az egyik fele állatok befogadására volt alkalmas.

A lakóházzal merőlegesen, háttal az utcára néző kisebb méretű házak építése („katonáól”) az egykori katonaházak emlékét őrzik (a szomszédos Derecske például katonai beszállásolási központ volt).

Sáránd, Ady E. utca egykori épületei

A Bihari síkságon a XVIII. szd.-ban kikristályosodott telekrendszer falunként nagyjából egységes települési képet eredményezett, attól függetlenül, hogy mindig akadtak típusától eltérő porták.

Amikor megszűntek a szérűskertek jelentős változás következett be az udvar szerkezetében. Nagyobb gazdák a szérűskertet meghagyták szénás kertnek, mások a baromfiudvart növelték vele.

A szabad kémények lebetonozásával megszűnt a konyhában való főzés, ezért – főként a XX. szd.-ban – rohamosan terjedtek a nyári konyhák.

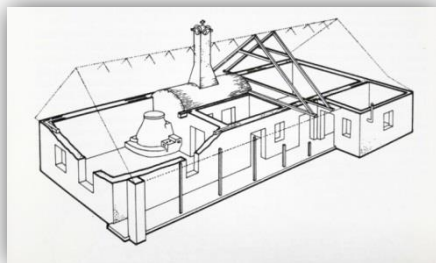
A falu képét végül a települések kiszélesedése változtatta meg. A XIX. szd. első fele óta mind több helyen osztottak új telkeket, szabályos és egyenlő nagyságú portákkal, kimért utcákkal.

A XX. szd. második felében döntő átalakuláson ment át elsősorban maga a porta. A portákon már jobban elkülönül egymástól a lakó-és a gazdasági övezet. A lakóházakat kerítésekkel lezárt virágos, díszkert csoport veszi körül. Szembetűnően leszűkül a gazdasági övezet, ezzel szemben növekszik a gazdaságilag hasznosítható kert. Megnő az emberek esztétikai igénye. A módosság kifejezője már sokkal inkább a ház és környéke. (Régebben inkább a gazdasági épületeken lehetett lemérni egy porta rangját.)

A hajdani lakóház:

A lakóházak **alprajzi elrendezésében** azonos elvek érvényesültek az egész Alföldön. A típusokat inkább társadalmi, mint táji hatások határozták meg:

A vidék általános háztípusa a három-, négyosztatú ház volt, melynek középső részét konyhának, két végét pedig szobának („kis ház”, „nagy ház”) használták. Gyakori volt a házzal egybeépített, de különbejáratú kamra is.

Jellegetes alföldi ház

A házak természetes bővítménye volt a **tornác**, mely lényegében az alaprajzot is befolyásolta. A tornác kialakítása igen változatos volt, így a tornác a három-, négyosztatú lakóházak **elsődrendű stílusmeghatározója**. Tájunkon csak az első tornácot ismerték, a végtornác nem volt jellemző.

Sáránd, hajdani Ady E. utca

Sáránd megmaradt hagyományos népi épületei közül szinte mind tornácos. A tornácos épületek sok fajtáját különböztethetjük meg, de Sárándon csak két típus található meg. Az egyik a féltornácos épület, a másik a szűkített tornácos épület, de az utóbbiból is már csak egy példány maradt.

Sáránd, Nagy utca 62. – féltornácos épület

Sáránd, Holló L. utca 3. – szűkített tornácos épület

Sárándon szinte csak ámbitusos féltornácsos változatú épületeket találunk, ahol a tornác csak az egyik szoba és a konyha hosszúságáig tart, a másik szoba fala egészen az ámbitus vonaláig kijön.

A Sárándon fennmaradt tornácsos épületek általában zárt tornácúak, az első végfal, mely az utcai homlokzatot adja, a tornác le van falazva, a másik végfal a szobához csatlakozik. A homlokzati oldalon a lefalazásnál sok esetben vakablakot találunk díszítésképpen.

A tornácsos házak közül sokat átalakítottak, tornácukat beüvegezték, esetleg befalazták. Ezek közül születtek szép, díszes megoldások, de olyanok is, melynek hatására az épület a jellegét, karakterét elvesztette.

Sárándon a népi lakóházak **másik stílusmeghatározó eleme a tűzfal**, másnéven **oromfal**.

A csapott, vagy teljes háromszög alakú tűzfalak eleinte deszkából készültek, a XIX. század végétől kezdtek téglából építeteni őket.

A téglából készített tűzfalak erre a vidékre vonatkozó, így Sárándon is elterjedt jellegzetessége, hogy a szegélyük lépcsőzetes kialakítású, melyet téglából raktak fel. Ez a megoldás egyfajta keretet és egyben díszítést is ad az oromfalnak.

A tűzfal felülete minimális díszítésű, általában csak a padlást szellőztető lyukak környékén található nagyon egyszerű, természetes díszítés.

A tűzfalás házakon stílusmeghatározó jellegűek a padlásszellőző nyílások, melyek lehetnek kerek formájú, vagy szegletes lyukak. Ezek a kis nyílások a hozzájuk tartozó díszítéssel az ablakoknak kicsinyített tükörképei, s ezekkel együtt a házaknak mintegy életet jelképező szemei.

Az **ajtókat**, **ablakokat** már a XVIII. szd.-ban is asztalosok készítették. Meglévő példányaik olykor magas művészi színvonalú asztalos munkáról árulkodnak. A XIX. szd. második felében általános volt a kifelé-befele nyitható két-két szárnyból álló üvegezett ablak, melyet kívülről deszka zsalu biztosított (zsalugáteres ablak). Ez azonban csak a módosabb portákra volt jellemző. Gyakori volt az egyrészes ablak, melyen sokszor sajnos átfújta a szél. Emiatt igyekeztek minél kisebb ablakokat készíteni.

A **nyári konyha** tipikus legújabb kori építmény, mely a szabad tűzhelyek megszűnésével hozható kapcsolatba. Zömmel a két világháború között terjedtek el. Az első nyári konyhák a sütőházakból alakulhattak ki. Ez volt az a hely ahol a disznótoros nyersanyagokat sütötték ki, ahol lekvárt főztek, vagy ahol télen a sertések eledeleit készítették elő. A nyári konyhák kisméretű épületei az utcáfrontra kerültek a lakóépületekkel szembe.

A **kapuk**, **kerítések** kiképzéseinél a régi XVIII-XIX. szd.-i hagyományok itt is a faépítkezésre utalnak, mivel ezek régen kizárólagosan deszkából készültek. Az utcai frontra ebben az időben hatalmas kapubálványokat faragtak, külön nagykapunak, külön kiskapunak. A deszkakerítések lényeges részei – ma is sok szép látható belőlük – a fedeles kiskapuk. A két kapufélfát szép, egyszerű faragások díszítik. A fedél tetején nem egy esetben deszkából kifűrészelt kígyót, és madarat formázó díszeket találhatunk.

Gazdaportákon már a XIX. szd. első felében is főként az utcai frontra készítettek un. kőkerítéseket. A XX. szd.-ban az igazi rangot már a vaskerítés és a vaskapu jelentette. Ilyen esetben maguk a tartó oszlopok téglából készültek, melyet fehérre meszeltek.

Ebben az időben magukból a kerítésekből kiolvasható volt a falvak társadalmi differenciálódása. Az 1950-es években tűnt fel a betonkerítés, melyet vasráccsal kombinálva építettek.

Példák a máig fennmaradt hagyományos kőlábas kapuzatokból

Gazdasági épületek:

Istálló-ól: stílusa, anyaga, tetőszerkezete a lakóházhoz hasonlított. Elengedhetetlen tartozéka volt a „lú-jászol”, és a „vacok”.

Disznóól: legrégebbi formája ezen a tájon az ún. hidas épületkategóriába esett, mely fa vázból, talpakra helyezett deszka építmény volt. A legkisebb ól két, a legnagyobb négy-öt helyiségből, kutricából állt. Az eredeti ólakat azóta többször átépítették, de vázszerkezetük ma is megfigyelhető. Az ólak elé fedetlen, vagy fedett kifutókat is csináltak.

Jellegzetes épületei voltak a tájnak a **juhodályok**. Tipikusabbak voltak a **juh-ólak**, juh-színek, 30-50 db birka befogadására alkalmas épületek, melyek rendszerint az udvar végében, valahol a gazdasági épületek sorában kaptak helyet.

A **tyúkól**, **baromfiól** egyszerű egy-kétosztatú, alacsony épület volt, mely deszkából vagy vályogból, néha paticsból készült. Egyetemes stílusa nem alakult ki.

Szelemenágasos tetejű ól

Ól, istálló és lakóház

A gabonátárolás ősi építménye a 2-3 m mély kerek vermek voltak (bal oldali képen). Ezeket olyan helyekre ásták, ahol a talaj kellő kötöttségű volt, és ahol a talajvíz mélyebben állt.

A **magtár** legújabb kori építmény, kizárólag tehetősebb gazda portákon volt megtalálható. Legrégebbi mai példányai a XIX. szd. első felében épültek. A 8-12 m hosszú, 5-6 m széles, néha több részből álló épületek falunként meglehetősen azonos képet mutatnak.

Fontos jellemzőjük, hogy téglából épültek, és cseréppel, bádoggal, vagy palával fedettek. Belsejüket legalább két részre tagolták, egyik a gabonás, másik a lisztes, vagy szalonnás kamara.

Tipikus **kukoricatároló építmény** a **góré**. A XVIII. szd.i iratokban még neve nem lelhető fel, valószínű, hogy a XIX. szd. első felében terjedhetett el. Amikor még kevés volt a kukorica vetésterülete, azt a padláson helyezték el, amikor viszont megnőtt a vetésterület, nőtt a tárolandó mennyiség is, így az már nem fért el a padláson, különálló tárolókat építettek, melyeket kukoricatároló góréknak hívtak.

Az első górék eleinte oszlopok közé fogott vesszőkasok voltak. A góré fa vázát 80-100 cm magas fa cölöpökre építették, hogy alatta a férgek el nem szaporodhassanak. A két világháború között terjedt el a kőlábas góré, és az udvar közepéről kikerültek az utcafrontra. Az utcafronton a kerítés elemét képezték, egybeépültek azzal. Fokozatos fejlődéssel ólas górékká váltak. A kőlábas górék alsó részét minden esetben elkerítették, és itt a baromfi, néha disznó részére alakítottak ki férőhelyet. Az ól részét téglából építették, majd felépítményét fából készítették. A górék tetejét néha náddal, gyakrabban cseréppel fedték.

Ez egyrészt pótolta a kerítést, másrészt jó, száraz lábat adott a tárolónak. Az alul lévő ólak megakadályozták a rágcsálók elszaporodását, mert az élő állatok zavarták őket. Jellegzetes, esztétikus építmények, melyek a mai napig fellelhetők.

Hajdani sárándi épület az utcafrontra helyezett kukoricagóréval (ma már nem áll)

Példák a kőlábas kukoricagórék mai fennmaradt példányai közül

Ez a táj **csürnélküli** alföldi településtípusba tartozik.

A **szénatárolók** akkor kezdtek elterjedni, amikor kételkedés megszűnt és a gazdasági udvar is a beltelek része lett. A telken mindig tartottak néhány számos állatot és ezeknek az ellátására feltétlenül szükség volt szénát tartani a portán. Mivel a hó és eső nem tett jót a boglyázásnak, a széna tárolására magas falúakon álló oldal nélküli fedett építményeket létesítettek. A fejlődés későbbi szakaszán a szénatároló oldalakat kapott, a széna pedig a földről magasabbra került, egy emelvényre, alul így helyet kaphattak a baromfik.

Ezen a tájon a **pince** a mai napig sem számít általános dolognak. A bihari síkságon inkább a lakóépületeket pincézték alá. A téglával bélelt pince igen drága építménynek számított, és csak ott lehetett építeni, ahol a talajvíz alacsonyabban volt. Egy nagyobb méretű pince megépítése sokszor többbe került, mint maga a lakóház. A pince előnye volt, hogy a paraszt-porta legegyszerűsebben temperált helyisége volt. Nyáron hűvöst tartott, télen sohasem érte el a fagyponot. Ahol volt, ott tárolták a bort, a zöldségfélét, a burgonyát, és a gyümölcsöt.

A porta elengedhetetlen kelléke a **kút** volt, ezen táj szinte kizárólagos kútformája a **gémeskút**. A két világháború között más tájról érkezők kezdtek először kerek kutakat építeni, mely lassan kezdett elterjedni. Nem sokkal később megjelentek a szivattyús kutak is, legelőkön pedig az ún. zuhatag (kanalas) kutak. Ezek azonban a napjainkig nem tudták kiszorítani a gémeskutakat.

Jellegzetesek tehát a hajdani gazdasági épületek kialakításai is, megmaradt példányaik, csakúgy, mint a hagyományos lakóépületek, őrzik a múlt és a település régi gazdálkodási formáinak emlékeit.

Szép, eredeti formájukban megőrzött gazdasági épületeket találhatunk még egy-egy helyen, melyek elhelyezésükben tükrözik a hajdani porta épületeinek rendjét, kialakításukban pedig a funkcióhoz igazodó, tájra jellemző sajátos megoldásokat.

A telken belüli építményekhez szervesen kapcsolódnak a kapuzatok, kerítések, melynek szép példáit találhatjuk meg ma is hol felújított, hol romosabb állapotban. A leginkább fennmaradt példányok a kőlábas kerítések, melyek téglából rakottan készültek.

Példák a jellegzetes melléképületek/építmények, kerítések, kapuzatok megőrzött példányaiból

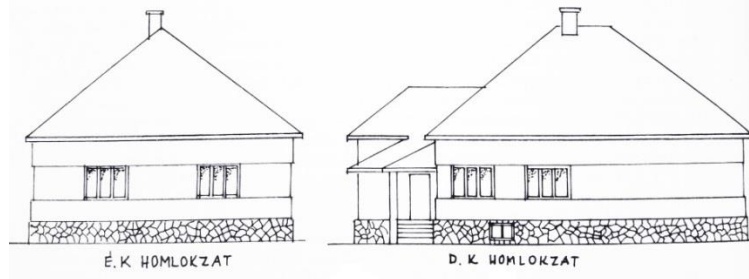
A hagyományos népi lakóházak átalakulása

A vályogházak átalakításának van egy bizonyos rendje, egymásutánisága. Elsőnek a hagyományos tüzelőberendezést távolították el, helyette falbarakós sparhetet, vagy korszerűbb tüzelőhelyet használtak. A következő lépés volt általában a konyha (pitvar) lekövezése. Ezt követte az ajtók és még inkább az ablakok kicserélése korszerűbbre, nagyobbakra. Majd a tetőzet átépítése következett, a nádtetőt cserépre, ritkábban palára, bádogra váltották. A tornácokat sok helyen beüvegezték, beépítették, sőt néhány esetben bővítményeket is építettek hozzá.

A tiszta téglalapépítés nem terjedt el, csak napjainkban. A téglát régebben alapozáshoz, lábazatépítéshez, tűzfalépítéshez, tornácoszlop építéshez, kapukészítéshez, illetve néhány középület építéséhez használták. A téglaházak későbbi építése együtt járt a korábbi formák egyértelmű elvetésével. A hagyományos hosszú vagy egyenes ház helyett, amit minden esetben nyeregtető fedett, az 50-es évek végén, a hatvanas évek elején a négyzet alaprajzú, tornác nélküli, sáttortetős háztípus terjedt el, megdőbbentő egyöntetűségben.

Ebben az egyöntetűségben már nem mutatkoztak meg a különböző tájak sajátosságai, a különböző termelési tényezők hatásai, annál inkább az egészségügyi, kényelmi igények. Ez a sáttortetős kockaház típusa futótűzként terjedt el az egész országban, építése össznépi mozgalommá vált. Tíz-tizenöt éves divatja, építésének lendülete a magas lábazattal kiemelkedő, majd alápincézett, vagy az emeletes formával kifulladt.

Ezek az épületek léptékükben, formájukban, részleteikben is másak, mint elődeik. Az alaprajzuk teljesen eltér a hagyományos magyar lakóház alaprajzától. Rendszerint az udvari bejáraton és az előszobán keresztül lehet eljutni az utca felé néző két szobába. Az előszoba másik oldalán, az udvari fronton van a konyha, a fürdőszoba és a kamra.

A sáttortetős, egyforma kockaházak megbontották az akkori tipikus magyar faluképet. Sok helyen új utcákat hoztak létre, gyakran komplett településrészeket, amelyek néhány év alatt be is épültek, természetesen egytől egyig sáttortetős kockaházzal. Jellemző volt a hagyományos hosszúház lebontásával a régi telken új kockaházat építeni, mely az utcakép megbomlását eredményezte.

A sáttortetős kockaházak létrejöttét több tényező együttesen idézte elő. Építését az urbanizáció, a tömeges építési láz „családi ház eszme”, és a megváltozott életmód mind elősegítette.

A kockaház mai megítélése igen negatív, mostoha tömegjelenségnek számít. Többen azt tartják, hogy a sáttortetős kockaház a „vidéki panel”, vagyis a tömeglakás-építés kisvárosi, falusi változata.

A további fejlődési hullámnak a kockaház is áldozatul esett. A hetvenes évektől fokozatosan a túlméretezett tömegű, hatalmas méretű családi házak vették át a kockaházak szerepét, s váltak a jólét szimbólumává.

Mikor a nagyméretű házak építésének korszaka lejárt, helyettük jöttek az újabb divatú, nagy tömegtagoltságú, más országok hagyományait követő családi házak. Ezek az épületek már inkább földszintesek és alaprajzukat tekintve szétterülő kialakításúak.

Tetőtér beépítéses, nagy tömegű többgenerációs családi házak példái Sárándon

Új építésű, nagy tömegtagoltságú modern családi házak példái Sárándon

A régi, hagyományos népi épületek eltűnésével egy hosszú építési korszak hagyományai, formái, arányai, nemzedékek hosszú sora által kialakított, formált esztétikuma mehet feledésbe. Sok közülük népünk életének jobb megismerése, valamint mába nyúló múltjának lehető legteljesebb megmutatása végett megőrzésre méltó. Már csak azért is, hogy a bennük megnyilvánuló formák, arányok, gyakorlati megoldások megihlessék építészeinket és munkájukat befolyásolják. Szükséges, hogy építészetünk a népi építkezésből újuljon meg, hogy fejlődésében a saját környezetéből, az itteni adottságokból merítsen, a már meglévő esztétikumból induljon ki.

Sáránd közterületei

Sáránd közterületei rendezettek, gondozottak. Az utcákat széles zöldsáv kíséri.

Sáránd fő közlekedési útvonalának mentén több közparkot is találhatunk, ilyen a Nagy utca tölcéséres teresedéseiben létrejött Petőfi park és az 1956-os emlékpark, és a Trianon emlékpark, mely több utca találkozási csomópontjában került kialakításra. Ezek a közparkok gondozott parkosított zöldterületek, megemlékezési helyként szolgálnak, de utcabútorai pihenő, rekreációs funkciókat is betöltenek.

Petőfi-park

1956-os emlékpark

Olimpia park

Utcabútorok: fából készültek, kovácsoltvas kiegészítőikkel és klasszikus formavilágot tükröznek

Növényzet: az utcák két oldala mindenhol növényzettel fedett, jellemzően füvesített térből áll, melyet kisebb bokrok, díszcserjék szegélyeznek.

Külön említést érdemel a főútca, a Nagy utca, mely Sáránd legszelebb utcája. A közepen végigfutó 1x1 sávú útburkolatot széles zöldfelület, utca kert kíséri, a lakóépületek előtt kialakított járdákkal szegélyezve. Itt is megfigyelhető, hogy fasor helyett inkább kisebb cserjék, egy-egy önállóan elhelyezkedő fa képezi a növényállományt, fokozva ezzel a térélményt.

Nagy utca

Közlekedési építmények:

A közlekedési építmények kialakítása, anyaghasználata igazodik a településközpontban lévő utcabútorokhoz, melyek szintén természetes anyagból készültek.

Hírdetőtáblák, reklámtáblák, cégfeliratok:

Tekintve, hogy a települést nagyrészt lakóterületi részek alkotják reklámtáblák, hírdetőtáblák elhelyezésére eddig csak csekély mértékben került sor, vagyis nem jellemző.

A cégfeliratok és intézményi feliratok szolidak, megjelenésük nem hivalkodó. Nagy reklámtáblák nincsenek, még a fő közlekedési utak mentén sem, csak a nagyberuházások pályázati támogatását jelző táblákat találhatjuk meg a beruházás helyszínén.

Út menti cégtábla

Nagyberuházások pályázati támogatását jelző táblák

A temető

Sáránd köztemetője gazdag régi síremlékekben. A legrégebbi fejfák fából készültek, fafaragások díszítik őket. Találhatunk közöttük régi csónakos fejfákat is. Kiemelkedő megjelenésű, és ezáltal helyi értéket képvisel a temető egyedi megjelenésű, téglából falazott, kovácsoltvas elemekkel díszített, lemez fedésű kriptája, mely Z. Gyöngyösi Lajos családi sírboltja. Építésének éve: 1932.

ÖRÖKSÉGÜNK

A TELEPÜLÉSKÉPI SZEMPONTBÓL MEGHATÁROZÓ ÉPÍTÉSZETI,
MŰEMLÉKI, TÁJI ÉSTERMÉSZETI ÉRTÉKEK, TELEPÜLÉSKÉPI
JELLEMZŐK

Építészeti örökségünk

Kulturális örökségünk hazánk, és településünk múltjának és jelenének pótolhatatlan, egyedi és meg nem újítható forrása, a nemzeti és az egyetemes kultúra elválaszthatatlan összetevője.

Országos jelentőségű építészeti értékek

A Nagy utca 46. szám alatt elhelyezkedő, 1866 és 1868 között épült romantikus stílusú, református templomunk országos építészeti védelem alatt álló műemlék.

Az épületet Vécsey Imre tervei alapján építették. Az égetett téglából épített templom kelet-nyugati tengelyű, egyhajós épület, kontyolt nyeregtetővel. A hajó keleti vége egyenes, apszis záródású. Nyugati homlokzatához 30 méter magas torony kapcsolódik. A tornyot két oldalról rézsútos elhelyezkedésű, hatalmas támpillér erősíti. A toronysisak összetett formájú, törtvonalas. Az egész templom falsávokkal szakaszokra osztott, melynek tükreiben vannak a szemöldökíves, félköríves záródású ablakok, illetve vakablakok. A mezők felső részén fogrovasos párkány található. A belső tér 10×20 méteres. Korábban vakolt mennyezete és a templommal egyidős, szürkéskékre festett berendezése volt: padok (440 ülőhellyel), szószék, úrasztala, két fakarzat. Az orgonát, mely a templomhajó keleti végében helyezkedik el, Angster József építette 1893-ban. A templomtoronyban két harang található, a kisebbik 246 kg-os, Hilzer Ignác öntötte 1874-ben, a nagyobbik 352 kg-os, Szlezák László öntötte 1923-ban. A szószéket és az úrasztalát népi iparművész által hímzett úri hímzések terítők díszítik.

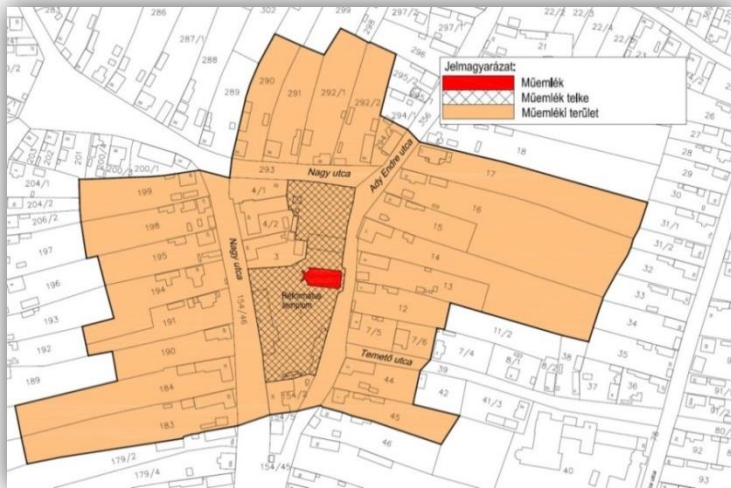

A műemlék olyan nyilvántartott műemléki érték, amelyet jogszabállyal védetté nyilvánítottak. A sárándi Református templomot a 11270 törzsszámon tartják nyilván, mely 12031 azonosító számmal rendelkezik.

A műemlék jogszabályban meghatározott környezete műemléki környezetnek minősül, érintett ingatlanai helyrajzi számok szerint: 184, 199, 198, 195, 194, 191, 183, 190, 3, 4/2, 4/1, 154/2, 7/5, 7/6, 12, 13, 17, 290, 291, 356, 154/46, 39, 44, 45, 293, 1, 16, 14, 15, 294/2, 292/2, 292/1.

Ezen helyrajzi számon elhelyezkedő ingatlanok a védetté nyilvánított műemlékkel közvetlenül határos ingatlanok, közterületrészek.

A műemléki környezet azonosító száma: 12791.

A műemlék Református templom műemléki környezete

A műemléki környezetben minden változtatást, beavatkozást a műemlék településképi, ill. tájképi megjelenésének és értékei érvényesülésének kell alárendelni. A műemléki környezetben tervezett beavatkozás hatása a térbeli kapcsolatok és arányok tekintetében nem lehet hátrányos a műemlék egyedi megjelenésére.

Helyi jelentőségű építészeti értékek

A helyi védelem célja a településnek és környezetének, valamint az ott található értékes építészeti, táji, valamint az épített környezettel összefüggő természeti elemek jellegzetességének, hagyományos megjelenésének megőrzése.

A helyi építészeti örökség helyi védelemre méltó elemei között szerepelnek településképi jelentőségű útvonalak, helyi értékvédelmi terület, helyi egyedi védelemre érdemes építmények, szobrok, és egyéb köztéri képzőművészeti alkotások.

Településképi szempontból jelentős, meghatározó útvonalak

Településképi szempontból meghatározónak számítanak Sáránd településképi jelentőségű útvonalai, valamint ezek mentén az utcaképet alkotó, a közterületre néző épületek, építmények homlokzatai.

A településképi jelentőségű útvonalak a a Debreceni utca, Bagosi utca, Nagy utca, Kossuth L. utca, Ady E. utca, Rákóczi F. utca, Holló L. utca, Petőfi S. utca, Olimpia utca mellékelt ábrán megjelölt szakaszai. A megjelölt utcák Sáránd legrégebben kialakult utcái, szerkezetüket, vonalvezetésüket a terepviszonyok határozták meg. Az utcák kialakulásukkor igazodtak a település homokbuckáihoz, mocsaraihoz, hajlásaihoz. A főbb utcák egymásba torkoltak, s a legelő felé haladva gyakran szélesedtek. Ezen utcák mentén figyelhetjük meg Sáránd hagyományos népi épületeit, lakóházait, a Bihari síkság vidékére jellemző népi építészet jellegzetességeit. Ilyenek a hajdani háromsztatú tornácos lakóházak, melyek téglából rakott lépcsőzetes oromfalas kivitelűek.

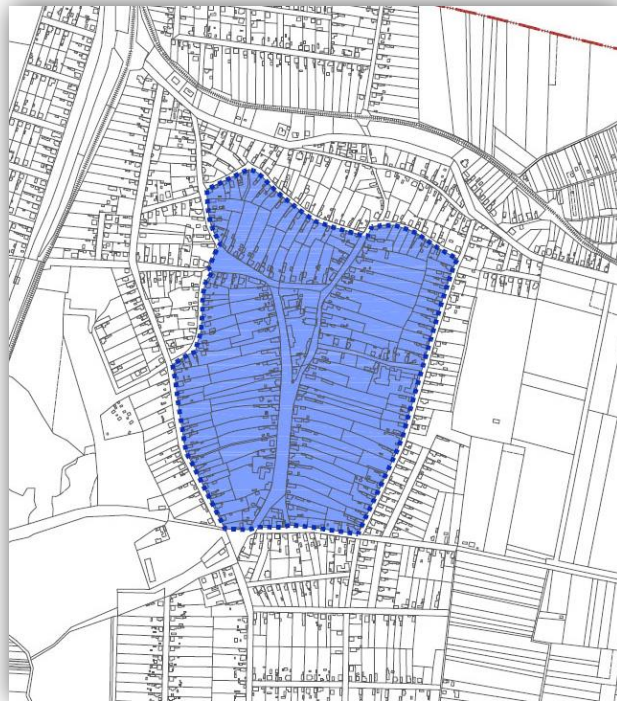

Településképi jelentőségű meghatározó területek

Sáránd településképi jelentőségű meghatározó területe a Kossuth L. utca, Ady E. utca, Rákóczi F. utca, Nagy utca, Holló L. utca, Petőfi S. utca, Olimpia utca által határolt terület. A terület a település szívében helyezkedik el, és a történeti településmagot határolja körbe.

A terület őrzi a hagyományos településszerkezetet, utcahálózatot, telekrendszert, és itt találhatóak Sáránd azon hagyományos népi lakóépületei, melyek őrzik a település múltját, karakterét meghatározó arculatát.

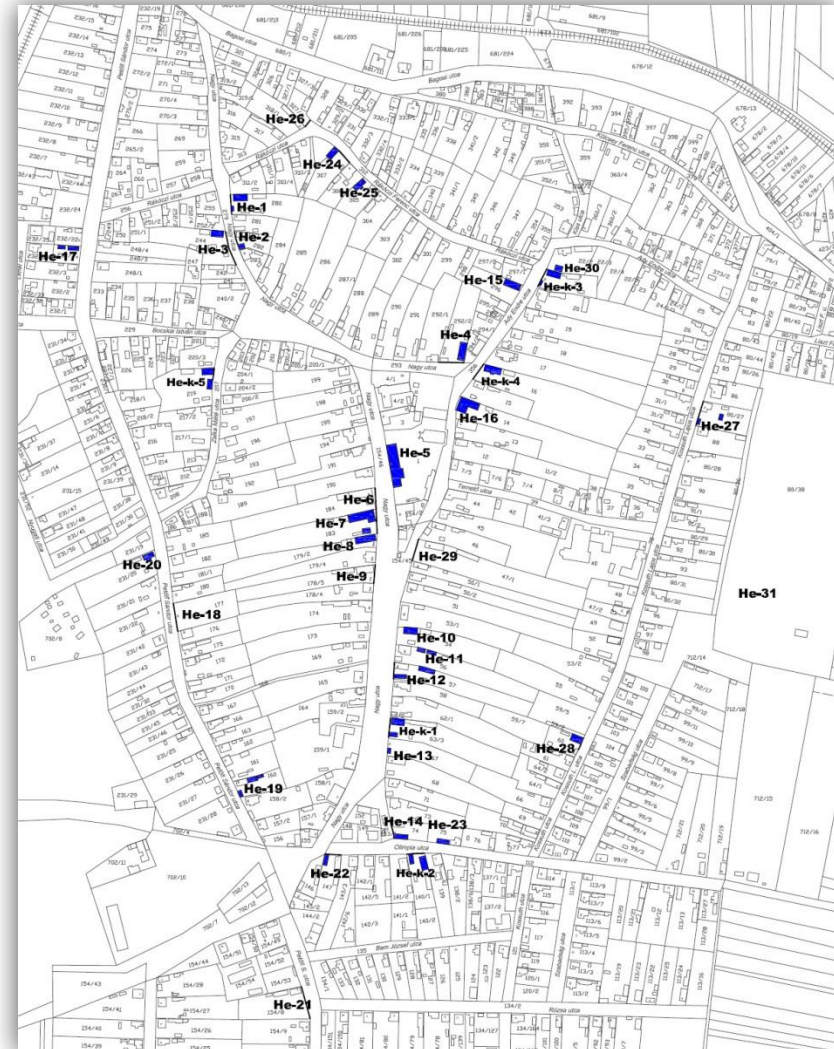
A terület karakterének meghatározója a széles főutca a Nagy utca és annak tölcséres teresdései, melyben közparkok foglalnak helyet. A terület központjában egy háromszög alakú terület áll, melyben a településközpont intézményei és a Református templom foglalnak helyet.

Helyi egyedi védelemre érdemes építmények:

EGYEDI VÉDELEM TÍPUSA	ÉRINTETT ÉPÍTMÉNY		
	Védettség jelölése	Utca, házszám, (helyrajzi szám)	Építmény típusa
Kiemelt helyi értéket képviselő építmények	He-k-1	Nagy u. 72. (63/3 hrsz.)	lakóház, nyári konyha, és kapuzat
	He-k-2	Olimpia u. 9. (140/1 hrsz.)	lakóház és kapuzat
	He-k-3	Ady E. u. 25 (21 hrsz.)	lakóház, kapuzat, utcafronti góré
	He-k-4	Ady E. u. 15. (16 hrsz.)	lakóház és kapuzat
	He-k-5	Holló László u. (219 hrsz.)	lakóház és kapuzat
Helyi értéket képviselő építmények	He-1	Nagy u. 14. (280 hrsz.)	lakóház, kapuzat, utcafronti góré
	He-2	Nagy utca 18. (282 hrsz.)	nyári konyha, kerítés és kapuzat
	He-3	Nagy u. 21. (244 hrsz.)	lakóház és kapuzat
	He-4	Nagy u. 40. (292/2 hrsz.)	lakóház és kapuzat
	He-5	Nagy u. 48. (1 hrsz.)	intézményi épület
	He-6	Nagy u. 51. (184 hrsz.)	kapuzat
	He-7	Nagy u. 53. (183 hrsz.)	lakó és melléképület, kapuzat
	He-8	Nagy u. 55. (179/2 hrsz.)	lakóház
	He-9	Nagy u. 57. (178/5 hrsz.)	kapuzat
	He-10	Nagy utca 62. (54 hrsz.)	lakóház
	He-11	Nagy u.64. (56 hrsz.)	melléképületek
	He-12	Nagy u.66. (57 hrsz.)	melléképületek, kapuzat
	He-13	Nagy u. 74. (67 hrsz.)	utcafronti terménytároló
	He-14	Nagy u.82. (74 hrsz.)	lakó és melléképület, kapuzat
	He-15	Ady E. u. 8. (296 hrsz.)	lakóépület
	He-16	Ady E. u. 11. (14 hrsz.)	lakóház
	He-17	Petőfi u. 29. (232/4 hrsz.)	lakó és melléképület
	He-18	Petőfi u. 34. (177 hrsz.)	kapuzat
	He-19	Petőfi u. 56. (160 hrsz.)	kapuzat, melléképületek
	He-20	Petőfi u. 59. (231/20 hrsz.)	lakóépület, kukoricagóré
	He-21	Petőfi u. 77. (154/8 hrsz.)	kapuzat
	He-22	Olimpia u.1. (147 hrsz.)	kapuzat
	He-23	Olimpia u.8. (75 hrsz.)	utcafronti terménytároló
	He-24	Rákóczi u. 13. (307 hrsz.)	lakóház és kapuzat
	He-25	Rákóczi u. 17. (305 hrsz.)	lakóház
	He-26	Rákóczi u. 18. (327/4 hrsz.)	kapuzat
	He-27	Kossuth L. u. 14. (80/24 hrsz.)	kapuzat és melléképület
	He-28	Kossuth L. u. 43. (60 hrsz.)	főépület és kapuzat
	He-29	Nagy utca 54. (47/1 hrsz.)	kerítés
	He-30	Ady E. utca 27. (22/2 hrsz.)	melléképület
	He-31	Temető (80/38 hrsz.)	kripta épület

A helyi védelemre érdemes épületek elhelyezkedése:

A település helyi védelemre érdemes épületei mind magukon hordozzák Sáránd hagyományos népi építészetének sajátos jegyeit, így megőrzésük az utókor számára létfontosságú. Ezen épületek meghatározzák a település karakterét, egyedi arculatát, pusztulásukkal feledésbe merülhet a régmúlt építési hagyománya, öröksége.

A helyi védelemre érdemes épületeket/építményeket típusuk szerint csoportosíthatjuk, ilyenek a főépületek (lakóépületek), a melléképületek/építmények, és a kapuzatok. A főépületeket két további csoportra bonthatjuk. Legtöbbjük hosszúházas, oldaltornácos épület oromfalas kialakítással, de találhatóak közöttük hajlított házas, utcafronton az utcával párhuzamos tetőgerincű típusok is.

- Helyi védett épületek csoportosítása típus szerint:
 - o Helyi védelemre érdemes hagyományos hosszúházas oromfalas népi lakóházak:

He-k-1

He-k-2

He-k-3

He-k-4

He-k-5

He-1

He-3

He-8

A helyi védelemre érdemes épületei tömegformálásukkal, telken belüli elhelyezkedésükkel, tetőformájukkal őrzik a hagyományos, bihari síkságra jellemző népi építészeti elemeket. Ilyenek a lépcsőzetesen kialakított téglatoromfal, a földszintes, hosszúházas, oldalhatáron álló egy, vagy kétsoros beépítés. Vannak olyan porták, ahol a mind a főépület, mind a melléképület, és kapuzat is őrzik a hagyományos építészeti kialakítást, de vannak olyanok is, melyek bár a főépületük átépítésre kerültek, még őrzik hagyományos melléképületeiket, nyári konyháikat, magtárjaikat, kukoricagóréikat.

Sok helyen megtalálható a vidékre oly jellemző kőkerítés és kapuzat. A fedeles kiskapu, kőlabas téglakerítés kialakítása a hagyományos népi építészet emlékét őrzik, ezért védelmük, megőrzésük indokolt.

He-10

He-15

He-17

He-20

He-24

He-28

o Helyi védelemre érdemes hajlított házas épületek:

He-5

He-7

He-16

- o Helyi védelemre érdemes jellegzetes kapuk, kerítések:

He-k-1

He-k-2

He-k-3

He-k-4

He-k-5

He-1

He-2

He-3

He-4

He-6

He-7

He-9

He-12

He-14

He-18

He-19

He-21

He-24

He-25

He-26

He-27

He-28

- o Helyi védelemre érdemes jellegzetes melléképületek:

He-k-1

He-k-2

He-k-3

He-k-5

He-1

He-2

He-4

He-7

He-11

He-12

He-13

He-14

He-17

He-19

He-20

He-22

He-23

He-27

Építészeti vonatkozású egyedi tájértékek

A tájak karakterének fontos összetevői az egyedi tájértékek. A természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény (Tvt.) 6. § (3) (4) és (5) bekezdése értelmében egyedi tájértéknek minősül az adott tájra jellemző olyan természeti érték, képződmény és az emberi tevékenységgel létrehozott tájalkotó elem, amelynek természeti, történelmi, kultúrtörténeti, tudományos vagy esztétikai szempontból a társadalom számára jelentősége van.

Ezeknek az értékeknek gyakran „csak” a helyi közösségek számára van jelentősége, de sok esetben jelentőségük a helyi szinten messze túlmutat.

Az egyedi tájértékek megállapítása és nyilvántartásba vétele a nemzeti parkigazgatóságok feladata. Sáránd község esetében a Hortobágyi Nemzeti Park Igazgatóság által elvégzett felmérés alapján a következő egyedi tájértékek kerültek felvételezésre, melyből ebben a pontban csak az építészeti vonatkozású tájértékeket soroljuk fel. A természeti vonatkozású tájértékeket lásd „Természeti örökségünk” című fejezetben.

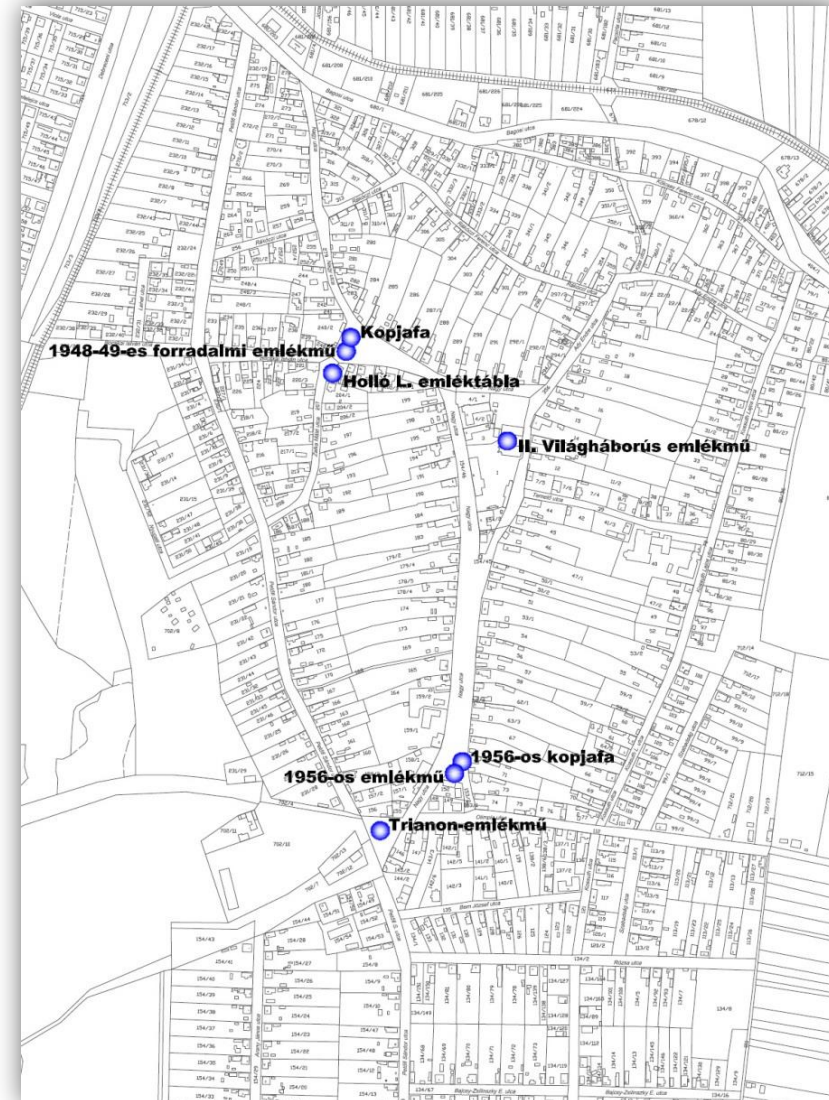
Név	EOV-X	EOV-Y	Pontos helyszín	Főbb jellemzők
Népi lakóház	844817	232031	Nagy utca 76.	Bár jelenlegi küllemében nem tűnik különösebben értékes épületnek, így is őrzi a módos parasztház eredeti szerkezetét, hatalmas háromszatú pincéjét.
Kerítésbe épített göré	844818	232041	Nagy utca 74.	A településre és a Biharra jellemző megoldást tükröz a kerítés síkjába épített göré.
Kapu	844829	232072	Nagy utca 72.	A térségre jellemző szerkezetű „fedeles” kapu, amelyet kőből/téglából építettek, a nyíló szárny fából készült.
Népi lakóház	844829	232170	Nagy utca 62.	Agroturisztikai célokra felújított porta, amelynek lakóépület része őrizte meg minden szempontból az eredeti arculatát. A pályázati követelmények miatt térkövezés, akadálymentes közlekedést biztosító szerkezetek kerültek kialakításra, melyek nem tekinthetők autentikusnak.
Népi lakóház	844816	232239	Nagy utca 57.	Hagyományos szerkezetű és zömmel hagyományos anyaghasználatot mutató parasztház. Sajnos az oromzatot palával burkolták be. Az egyik legfőbb értéke, hogy a településen és a térségben egykor igen elterjedt polgári cseréphéjazata még megvan.
Kapu, kerítés	844816	232239	Nagy utca 57.	A településen jelentős számban tevékenykedtek kovácsok a II. világháború előtt. A kerítés, kapuzat a helyben „kunkapunak” nevezett szerkezetet mutat.
Barokk oromzatú népi lakóház	844810	232279	Nagy utca 55.	A ház különlegessége a barokk párta oromzat. A tornácot beüvegezték, de már ez is régen történhetett, mert a maga nemében ez is mívés kivitelezésű.
Kerítés	844853	232274	Nagy utca 54.	A településen jelentős számban tevékenykedtek kovácsok a II. világháború előtt. A 19. szd. végétől a tehetősebbeknek kovácsoltvas kerítést készítettek. Ezen kerítés ennek egyik megmaradt példánya.
Református templom	844883	232385	Nagy utca 46.	A templom historizáló stílusú, impozáns tömegű, épület, a településközpont meghatározó eleme. Elhelyezése szabadonálló, keletelt, egyhajós, Ny-i homlokzati tornyos, egyenes apsziszáródású, kontyolt nyeregtetős épület, összetett formájú törtvonalú toronysisakkal. A torony sarkait harántirányú támfalak erősítik. Hosszhomlokzatain 5 tengelyében félkörív záródású ablakok nyílnak, a déli homlokzat középtengelyében vakablak van. Apszisa háromtengelyes, a középsőben nyíló ajtót egy-egy ablak veszik közre. A templom harmadik bejárata az É-i homlokzat, középtengelyében nyílik. A tengelyeket, a falmezőt tükrökre osztó lizénák választják el egymástól. Az ereszvonalt szegmensív-sor húzódik körbe. A tornyot órapárhány zárja, alatta órával. A templom torony alatti bejárata szintén félkörív záródású.
II. világháborús emlékmű	844873	232391	Nagy utca 46.	A templom falán elhelyezett tábla, egy kő obeliszk, és egy kopjafa állít emléket a háborús hősöknek.
„Kunkapu” kiskapu, kapu, kerítés	844892	232479	Nagy utca 40.	A kiskapu téglakerettel épített, amely oszlopok egyúttal a nagykapu szárnyait is tartják. A kapuszárnyak fából készültek. A kapcsolódó téglalábazattal és oszlopokkal elválasztott kerítés kovácsoltvas betéteket tartalmaz.
kapuzat	844919	232471	Ady E. utca 15.	Úgynevezett koporsós kiskapu, nagykapu, kerítés. A kapufák faragott fa oszlopok, a tetejüket a koporsószerűen kialakított szerkezet köti össze. Ezeken és a csatlakozó deszkakapun és kerítésen faragások, fűrészelt díszítések találhatók.

Név	EOV-X	EOV-Y	Pontos helyszín	Főbb jellemzők
Kapuzat	844993	232579	Ady E. utca 25.	A kiskaputégla kerettel épített, melyek egyúttal a nagykapu szárnyait is tartják. A kapuszárnyak vasból készültek.
Kerítésbe épített góré	844991	232574	Ady E. utca 25.	A településre és a Biharra jellemző megoldást tükröz a kerítés síkjába épített góré.
Magtár, pince	845004	232600	Ady E. utca 27.	Különálló épület eredeti szerkezet és anyaghasználat.
Kovácsoltvas kerítés	845014	232617	Ady E. utca 12.	A nagykapu betétlapját már modern anyagúra és sokkal igénytelenebb kivitelűre cserélték, de a kerítéselemek, a kiskapu, valamint a nagykapu keretei még megvannak, továbbá a kerítés szerkezete is követi a 19. szd. végi, 20. szd. eleji hagyományokat.
Népi lakóház tornáca	844644	232656	Nagy utca 14.	A lakóépületet több helyen átalakították, ám a tornáca megőrizte az eredeti szerkezetét. Vakolt, festett, téglaoszlopos és mellvédes.
Góré	844642	232656	Nagy utca 14.	Vakolt, festett téglakő tartóoszlopos és lábazatos kerítésbe épített góré
Kovácsoltvas kerítés és vaskapu	844643	232663	Nagy utca 14.	A kiskapu téglakéssel épített, amely oszlopok egyúttal a nagykapu szárnyait is tartják. A kapuszárnyak vasból készültek. A kovácsoltvas kerítés tartóoszlopai szintén téglából épültek, összhangban a kapuzattal.
Kovácsoltvas kerítés és vaskapu	844640	232628	Nagy utca 21.	A kiskapu téglakéssel épített, amely oszlopok egyúttal a nagykapu szárnyait is tartják. A kapuszárnyak vasból készültek. A kovácsoltvas kerítés tartóoszlopai szintén téglából épültek, összhangban a kapuzattal.
Népi lakóház bádógteteje	844640	232626	Nagy utca 21.	Jó állapotban fennmaradt bádóggal borított tetejű népi lakóház. A két világháború közötti társadalmi-gazdasági viszonyok lenyomata, ugyanis ebben az időszakban a módosabb gazdák éppen erre az anyagra cserélték le a tetőhéjazatot.
Népi lakóház és porta gyalogos kapuja	844629	232466	Holló L. utca 3.	Vakolt, festett téglakő tartóoszlopos fa kiskapu, az áthidaló kereten új cserepezéssel. A csatlakozó rövid kerítéselemek gracilis és formázott műkő oszlopok közé, lábazatra illesztett, tetejükön geometrikus fűrészelt díszítéssel ellátott deszkatáblák vannak.
Vályog magtár	844628	232460	Holló L. utca 3.	A kerítés síkjába épített vakolatlan, festetlen, vályogtéglából épített épület, az utcafrontnak háttal. Az udvar felé nyitott tornácos épület.
Népi lakóház	844629	232464	Holló L. utca 3.	Hagyományos szerkezetű és zömmel hagyományos anyaghasználatot mutató szűkített tornácos cserépfedésű parasztház.
Petőfi emlékpark	844672	232524	Holló L. utca – Bocskai utca, Nagy utca kereszteződése	Kb. 10 m ² -es terméskő emelvényre helyezett monolit terméskő emlékmű, amely mellé kopjafát is elhelyeztek. Az emlékmű a kb. ¼ ha területű ún. Petőfi emlékparkban helyezkedik el.
Holló László emléktábla	844654	232507	Holló L. utca 2.	Az emléktábla az utca első lakóházán került elhelyezésre, és a településen szolgáló 1993-ban elhunyt lelkipásztornak állít emléket, csakúgy mint az utca elnevezése, mely korábban Zalka Máté utca volt. A tábla kb. 50-60 cm méretű, fekvő helyzetű márványlap.
Trianon emlékmű és emlékpark	844706	231917	Olimpia utca – Petőfi utca – Nagy utca által közrezárt terület	A kb. 120 cm magas emlékmű fából (tábla) készült vasszegekkel. Mellette faragott, rönk jellegű padokat helyeztek el. A gondozott parkosított terület nagysága kb. 300 m ² .

Név	EOV-X	EOV-Y	Pontos helyszín	Főbb jellemzők
Deszka ólak	844947	231928	Olimpia utca 4.	különféle apró- és kisebb lábasjóság elhelyezésére alkalmas deszkafalú órendszer. Néhol a cserépfedést hullámpalára cserélték. A szükségletek szerint különböző bővítések kissé esetlegessé teszik a megjelenést, ill. célszerű, de nem igazán esztétikus javítások is látszanak.
Kiskapu	845041	232045	Kossuth utca 43.	A térségre jellemző szerkezetű „fedeles” kapu, amelynek oszlopait kőből/téglából építették, cserepes záródással. A nyíló szárny fából készült.
Népi lakóház	845041	232045	Kossuth utca 43.	Kisebb méretű hagyományos szerkezetű és anyaghasználatú lakóépület, amellyel szervesen egybeépítették a pincét. Tornáca, pincelejárója ép.
Temető	845197	232191		Nagy, mintegy 6 ha kiterjedésű temető összességében rendezett. A modern sírkövek mellett található néhány hagyományos, avagy különlegesebbnek tekinthető sírjel. Néhány csónakfejfás sír is fennmaradt, de három jelentősebb kripta is található a temetőben. Sajnos a műanyag koszorúk, virágok sok helyen csúfítják az összképet, disszonánsak a régi sírjelekkel, elkopva esztétikátlanok.
Kerítés, kapu	845082	231762	Rózsa utca 2.	A kiskapu tufakő kerettel épített, amely oszlopok egyúttal a nagykapu szárnyait is tartják. A kapuszárnyak vasból készültek. A kovácsoltvas kerítés tartóoszlopai szintén kőből épültek, összhangban a kapuzattal.
Légvédelmi sziréna	844729	231763	Petőfi u. 77. mellett	Mintegy 15 m magas, fém oszlopon elhelyezett félgömb búrával lezárt légvédelmi sziréna.
Kerítés, kapu	844728	231773	Petőfi u. 77.	A kiskapu tufakő kerettel épített, amely oszlopok egyúttal a nagykapu szárnyait is tartják. A kapuszárnyak vasból készültek. A kovácsoltvas kerítés tartóoszlopai szintén kőből épültek, összhangban a kapuzattal.
Tanya (Város rétje)	842136	232580		Egy deszkahodályból és körülötte fa karámból, továbbá egy pásztorkunyhóból álló tanya. A deszkahodály kissé roskadozó, a tetejét hullámpalára cserélték. A kunyhó is elég elhanyagolt.
Gémeskút	842071	232805		Használaton kívüli, s már szerkezeti elemeiben (pl. ostor, gém, stb.) hiányos gémeskút.
Fráter Tibor tábornok (?) vitézi kúriájának gazdasági épülete	845411	230632		A kúria épület is megvan ugyan, de erősen modernizált, átalakított formában és külsővel. A kapcsolódó területrészen található az eredeti formájában megmaradt gazdasági épület (tároló, kamra, terménytároló). Az épület kő/tégla falazatú, nyeregtetős, cserép héjazattal, deszka oromzattal. Az oldalsó homlokzata tornác jellegű oszlopos kialakítású. A nyílászárók is eredetiek, fából készültek.
Kerítés	844809	232315	Nagy utca 53.	Kovácsoltvas kerítés, a kerítéselemeket masszív kő/tégla lábazat és oszlopok fogják közre. Mind a lábazat, mind az oszlopok festettek.
1956-os emlékpark kopjafával	844800	231999	Nagy utca déli teresedése	Szépen parkosított, térrendezett mintegy 250 m ² -es terület, emlékművel, kopjafával, utcabútorokkal.
Légvédelmi sziréna	844815	232401	Nagy utca 44. előtt	Mintegy 15 m magas, fém oszlopon elhelyezett félgömb búrával lezárt légvédelmi sziréna.
Légvédelmi sziréna	844539	232884	Petőfi u. 4.	Mintegy 15 m magas, fém oszlopon elhelyezett félgömb búrával lezárt légvédelmi sziréna.

Emlékművek, köztéri alkotások:

Sáránd emlékművei, köztéri alkotásai a fontosabb közparkokban és a templomkertben állnak. A Petőfi emlékparkban az 1948-49-es forradalom és szabadságharc, az 1956-os emlékparkban az 1956-os forradalom hősi emlékművei láthatóak. A Trianon-emlékparkban egy fából készült nagy Magyarországot ábrázoló emlékmű található a Trianon utáni új határok jelölésével, ahol az elszakított országrészeket egy-egy vasszeg jelöli. A Református templom kertjében II. világháborús hősi emlékmű található.

Természeti örökségünk

Országos védelem alatt álló területek

Bihari-sík tájvédelmi körzet

A Bihari-sík Tájvédelmi Körzet a Berettyó és a Sebes-Körös folyók vidékén 1998-ban létrehozott tájvédelmi körzet, mely Hajdú-Bihar megye területén szétszórtnan, számos kisebb-nagyobb területdarabon fekszik.

A tájvédelmi körzet több egységből áll, ennek egyik része a Sárándi Szilas-legelő, mely az alábbi helyrajzi számokkal érintett:

070/a, 078/a-b, 080/1a-b, 094/f-h, 096/d-f

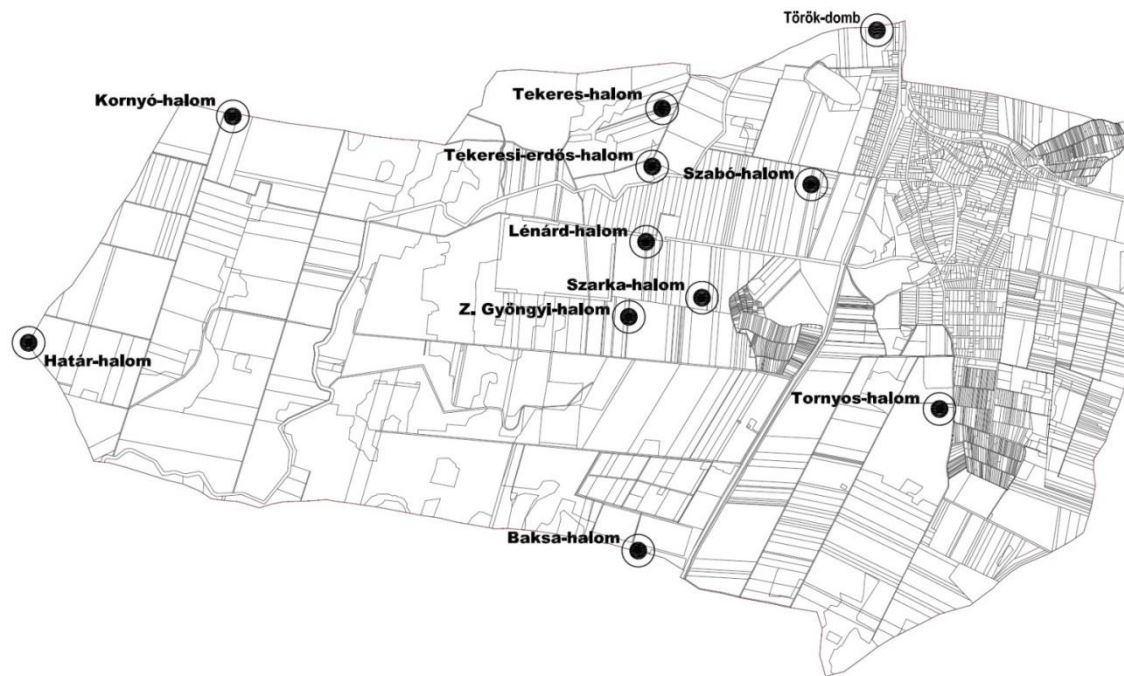
A Bihari-sík tájvédelmi körzet olyan többé-kevésbé természetes állapotú területek foltjainak hálózata, amelyeket mezőgazdasági területek választanak el egymástól. Ezek a védett területek jellemzően kisebb-nagyobb gypfoltok, természetközeli állapotban megmaradt legelők, szikes, mezőgazdaságilag nehezen hasznosítható területek, alacsonyabb fekvésű nedves rétek, mocsárrétek, melyek hűen őrzik az Alföld valaha volt tájképének lenyomatát, élőhelyet biztosítva a fokozottan védett, értékes fajoknak.

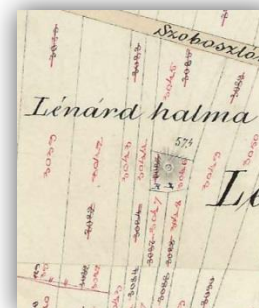
Bihari-sík tájvédelmi körzet Sáránd területén

“A védetté nyilvánítás célja a Körös-vidék részét képező sajátos természeti, táji és kulturális arculattal rendelkező kistáj értékeinek védelme. A terület földtani, hidrológiai értékei, az ősgyepék és az egykori természetes erdővegetáció maradványai változatos fajösszetételű állat- és növényvilág fennmaradását tették lehetővé. Különösen értékes a terület nemzetközi jelentőségű tűzokállománya. A tájegység régészeti, kultúrtörténeti és néprajzi értékei ugyancsak megőrzésre és védelemre érdemesek.”

(A 4/1998. (II. 20.) KTM rendelet a Bihari-sík Tájvédelmi Körzet létesítéséről)

A halmokat már a korabeli katonai felmérési térképek is ábrázolták, különféle jelölési módozattal. Példaként a Lénárd-halomot emeljük ki. Az alábbi ábrákon a jelenlegi kinézete, az 1763-87-ből való I. katonai felmérési térképen való jelölése, és a XIX. szd-ból való katonai felmérési térképen való jelölése látható.

Kunhalmok – országos jelentőségű természeti emlék

A kunhalom a Kárpát-medence alföldi területein található mesterségesen létrehozott jellegzetes földhalmok elnevezése, amelyek igen régről, többségükben a Kárpát-medencei honfoglalás előtti térből és időkből származnak. A kunhalom olyan 5-10 m magas, 20-50 m átmérőjű kúp, vagy félgömb alakú képződmény, amely legtöbbször víz mellett, de vízmentes helyen terült el, s nagy százalékban temetőhely, sírdomb, őr- vagy határhalom volt. Az alföldi táj egyhangúságát megtörő kunhalmok tájképi értékeik mellett régészeti értékeikkel, valamint állat- és növényviláguk egyediségével tűnnek ki környezetükből.

Magyarországon a kunhalmok a természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény erejénél fogva természetvédelmi oltalom alatt állnak. A törvény megfogalmazása szerint a kunhalom olyan kultúrtörténeti, kulturális örökségi, tájképi, illetve élővilág védelmi szempontból jelentős domború földmű, amely kimagasodó jellegével meghatározó eleme a tájnak.

Sáránd külterületén több ponton található kunhalom, mely kultúrtörténeti, kulturális örökséget képvisel.

Kunhalmok Sárándon az alábbi helyrajzi számú területeken helyezkednek el: 038/4 /12, 052/2, 075/11 /19 /20 /28 /29, 086/28, 093/2, 096/15 /17 /21 /22 /23, 0107/21 /22, 0112/5.

Kunhalmok elnevezései: Kornyó-halom, Baksa-halom, Tekerési erdős-halom, Lénárd-halom, Szabó-halom, Török-domb, Határ-halom, Szarka-halom, Tekerés-halom, Tornyos-halom és Z. Gyöngyi-halom.

Természeti területek

Természeti területnek minősülnek a természetközeli állapotban lévő, magukat önszabályozó, emberi beavatkozásmentesen fenntartó, fennmaradó erdő, gyepek, nádas művelési ágú termőföldek, a művelés alól kivettként nyilvántartott földterületek, ha nem építmény elhelyezésére szolgálnak, és a mező- és erdőgazdasági hasznosításra alkalmatlan földterületek. (1996. évi LIII. törvény) Sáránd területén a helyi természetvédelmi területek még nem kerültek meghatározásra.

A természeti területeken kiemelt figyelmet kell fordítani a tájkép, a természetes életközösségek (növénytakaságok) és élőhelyek megővésére.

Természeti területek Sáránd területén

Természetközeli területek

Az országos településrendezési és építési követelményekről szóló 253/1997. (XII.20.) Korm. rendelet (OTÉK) 30/A§ (1) bekezdés értelmében minden mocsár, nádas és sziklás terület természetközeli területnek minősül.

Érzékeny természeti területek (ÉTT)

A 2/2002. (I.23.) KöM-FVM együttes rendelet alapján Sáránd község közigazgatási területe II. Fontos Érzékeny Természeti Területnek minősül, a Bihari-sík Érzékeny Természeti Terület részét képezi.

Az Érzékeny természeti területek által érintett részek olyan extenzív művelés alatt álló területek, amelyek a természetkímélő gazdálkodási módok megőrzését, fenntartását, ezáltal az élőhelyek védelmét, a biológiai sokféleség fennmaradását, a tájképi és kultúrtörténeti értékek megővését szolgálják. E területek különleges, illetve sérülékeny természeti, környezeti értékekkel bírnak, és ezek megőrzése speciális gazdálkodási rendszer alkalmazását, rendszabályok, technológiai előírások betartását kívánja meg a gazdálkodótól.

Érzékeny természeti terület Sárándon

Natura 2000 területek Sáránd területén

Natura 2000 területek

Az Európai Unió által létrehozott Natura 2000 terület egy olyan összefüggő európai ökológiai hálózat, amely a közösségi jelentőségű természetes élőhelytípusok, vadon élő állat- és növényfajok védelmének keresztül biztosítja a biológiai sokféleség megővését és hozzájárul kedvező természetvédelmi helyzetük fenntartásához, illetve helyreállításához. Olyan zöld infrastruktúra, mely biztosítja Európa természetes élőhelyeinek ökoszisztéma szolgáltatásait, valamint jó állapotban való megőrzöttségét.

A Natura 2000 hálózat alapja az 1979-es madárvédelmi irányelv (Birds Directive), illetve az azt 2009-ben felváltó kodifikált változat, valamint az 1992-es élőhelyvédelmi irányelv (Habitats Directive). A madárvédelmi irányelv általános célja a tagállamok területén, természetes módon előforduló összes madárfaj védelme. Az élőhelyvédelmi irányelv fő célkitűzése a biológiai sokféleség megővése, a fajok és élőhelytípusok hosszú távú fennmaradásának biztosítása, természetes elterjedésük szinten tartásával vagy növelésével.

A Natura 2000 hálózathoz tartozó területekre vonatkozóan be kell tartani az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekről szóló 275/2004. (X.8.) Korm. rendeletben foglaltakat. Az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekkel érintett földrészletekről szóló 14/2010 (V.11.) KvVM rendelet tartalmazza a Natura 2000 hálózathoz tartozó ingatlanok helyrajzi számos listáját és térképi lehatárolását.

A HNPI működési területén található kiemelt jelentőségű természetmegőrzési területek Sáránd területén a Derecske-konyári gyepek (HUHN20009), melynek helyrajzi számai az alábbiak:

037/100b, 037/101b, 037/101c, 037/98b, 037/99b, 052/8, 052/51c, 052/51f, 052/51g, 054/2, 056/2, 056/3c, 056/3d, 056/3f, 056/4b, 056/4c, 056/4d, 056/4g, 056/4h, 056/5c, 056/5d, 056/5g, 056/5k, 056/6c, 056/6h, 069, 070/6, 070/7, 070/8, 070/9, 070/10, 070/11, 070/12, 070/1a, 070/5b, 076/1, 077, 078/1, 078/2, 078/3, 078/4, 078/5, 079/4, 079/5, 079/6, 079/7, 079/3b, 080/2, 080/3, 080/4, 083/6, 083/13, 083/14b, 083/20b, 083/21b, 083/25b, 083/26a, 083/2b, 084, 085/13, 085/14d, 085/14g, 086/32, 086/38, 086/31b, 086/33b, 094/4, 095, 096/14, 096/31, 096/32, 096/33, 096/35, 096/5b, 099, 0101, 0102/1, 0102/2, 0103, 0104/17b

Nemzeti ökológiai hálózat övezetei

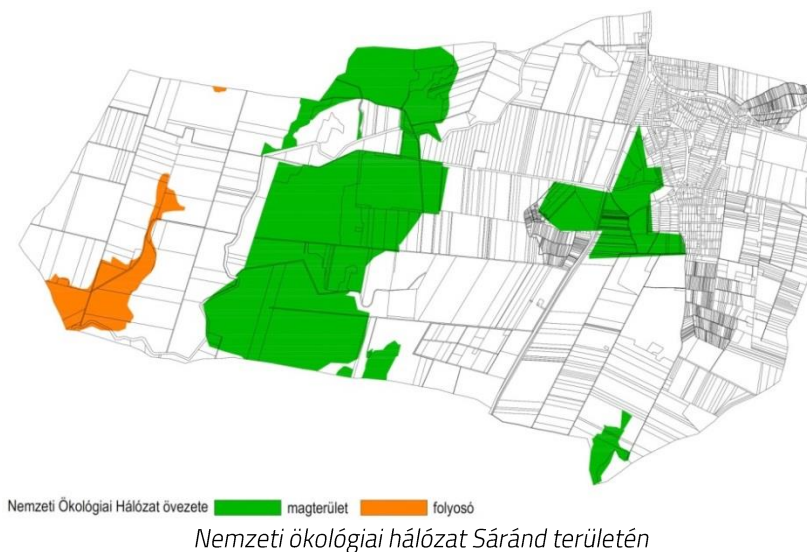
Az ökológiai hálózat áll a kiemelten védendő magterületekből és az ezeket összekötő zöldfolyosók hálózatából az ökológiai folyosókból, valamint a pufferterületekből. Az ökológiai hálózatoknak kiemelkedő jelentőségű szerepük van az élőhelyek folytonosságának biztosításában, mely a flóra és fauna elemeinek megfelelő életteret biztosítanak. A páneurópai ökológiai hálózat részeként Magyarországon is kijelölésre kerültek a hálózat részterületei. Sáránd közigazgatási területén az Országos Ökológiai Hálózat magterülete és ökológiai folyosó található. A 2003. évi XXVI. törvény az Országos Területrendezési terv szabályozza azok ökológiai hálózat által érintett területek használatát.

Egyéb védettségi kategóriák és területek

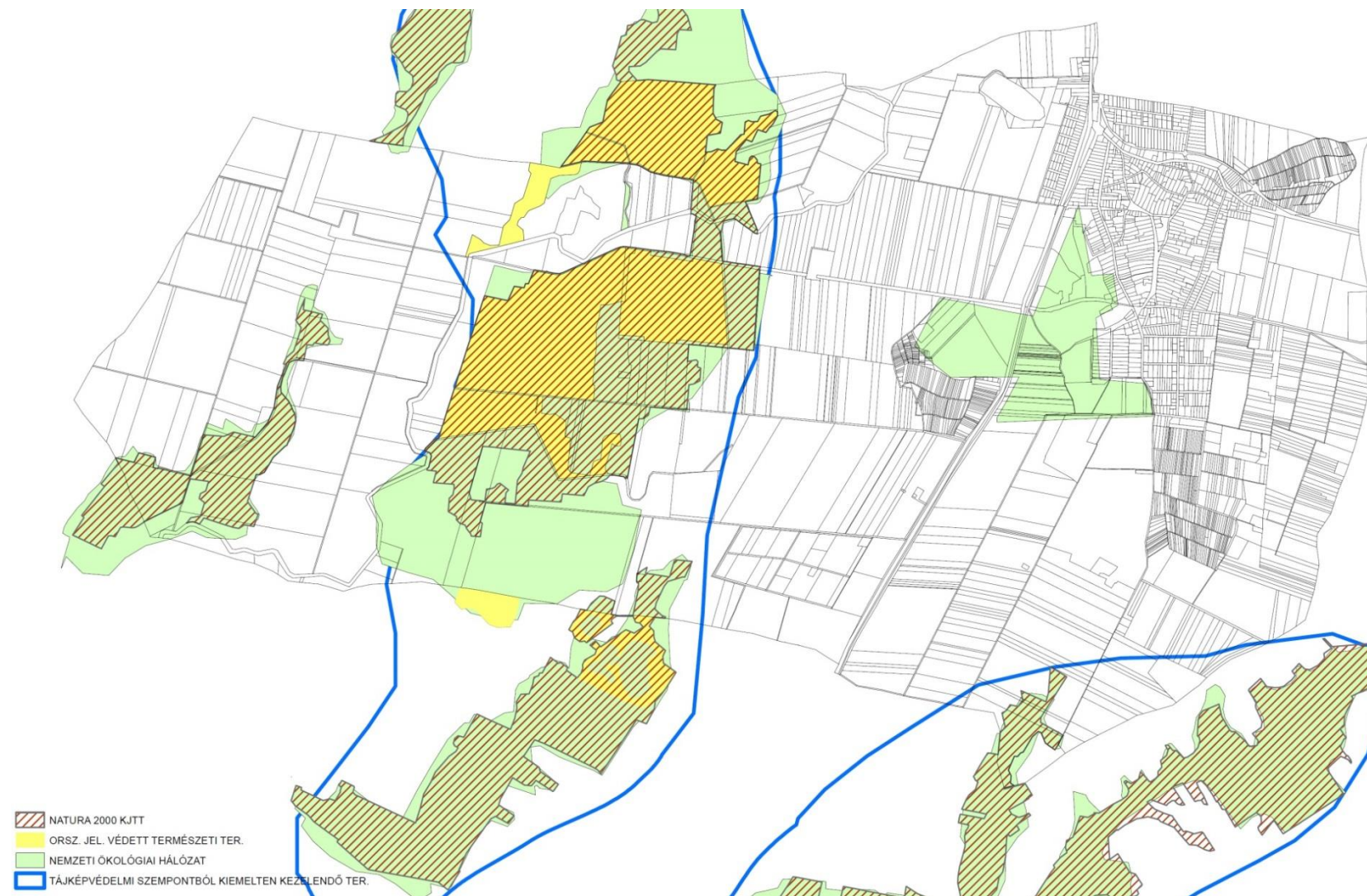
Sáránd igazgatási területén az Országos Területrendezési terv (OTrT) és a Hajdú-Bihar Megyei Területrendezési terv (HBMTTrT) „Tájképvédelmi szempontból kiemelten kezelendő területek” övezetet határolt le. A „Tájképvédelmi szempontból kiemelten kezelendő területek” övezetéhez tartozó területek – azok természeti értékei, ill. a természetközeli jelleg által meghatározott tájkarakter miatt, vagy a jellegzetes tájhasználatra tekintettel – a településképet meghatározó településkarakternek tekinthetők.

Natura 2000 területek elhelyezkedése légi felvételen

Nemzeti ökológiai hálózat Sáránd területén

A védett területek sok esetben fedésben állnak egymással, és gyakran ugyanazon területeket érintik.

A település területén az alábbi védett és fokozottan védett növényfajok találhatók:

- Kisfészkes aszat (*Cirsium brachycephalum*),
- Pozsgás őszirózsa (*Aster tripolium* subsp. *pannonicus*),
- Korcs nőszirm (*Iris spuria*).

kisfészkes aszat

pozsgás őszirózsa

korcs nőszirm

A település területén az alábbi védett és fokozottan védett állatfajok találhatók, melyek mind madarak:

- gyurgyalag (*Merops apiaster*),
- kabasólyom (*Falco subbuteo*),
- partifecske (*Riparia riparia*),
- fekete gólya (*Ciconia nigra*).

gyurgyalag

kabasólyom

partifecske

fekete gólya

Természeti vonatkozású egyedi tájértékek

A tájak karakterének fontos összetevői az egyedi tájértékek. A természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény (Tvt.) 6. § (3) (4) és (5) bekezdése értelmében egyedi tájértéknek minősül az adott tájra jellemző olyan természeti érték, képződmény és az emberi tevékenységgel létrehozott tájalkotó elem, amelynek természeti, történelmi, kultúrtörténeti, tudományos vagy esztétikai szempontból a társadalom számára jelentősége van.

Az egyedi tájértékek megállapítása és nyilvántartásba vétele a nemzeti-park-igazgatóságok feladata.

Sáránd esetében a Hortobágyi Nemzeti Park Igazgatóság által felmérésre kerültek az egyedi tájértékek, melyből ebben a pontban csak a természeti vonatkozású tájértékeket soroljuk fel.

Az építészeti vonatkozású tájértékeket lásd az „Építészeti örökségünk” fejezetben.

A természeti vonatkozású tájértékek között olyan értékek kaptak helyet, mint a jellegzetes felszínformák, madár fészkelőhelyek (az ábrán is látható gólyafészkek, gyurgyalag és partifecske költőtelepek) és bizonyos fa egyedek.

Sárándon az alábbi természeti vonatkozású egyedi tájértékek kerültek a Hortobágyi Nemzeti Park Igazgatóság által felvételre:

Név	EOV-X	EOV-Y	Pontos helyszín	Főbb jellemzők
A Nyírség homokbuckáinak DNy-i nyúlványa	844423	231831	A településtől Ny-DNy-i irányban	A Nyírség DNy-i irányban legutolsó nyúlványa, homokbuckás felszíni formákkal. A homokbuckák kiterjedése mintegy 10 ha.
Gyurgyalag- és partifecske telepek	844464	231841	A településtől Ny-DNy-i irányban, több helyen pontszerűen	A mintegy 10 ha kiterjedésű homokbuckás területen a korábbi anyagnyerő helyek meredek falában, vagy természetesen feltáruló homokfalakban vegyes (gyurgyalag, partifecske) költőtelepek találhatóak.
Gólyafészek	844824	232189	Nagy utca 60. előtt	Villanyoszlopra rakott gallyfészek
Gólyafészek	844981	232562	Ady E. utca 23. előtt	Villanyoszlopra, fészekemelőre rakott gallyfészek
Körtefa	845003	232573	Ady E. utca 25.	Hatalmas, mintegy 15 m magasra nőtt körtefa.
Gólyafészek	844609	232512	Bocskai utca 11.	Villanyoszlopra, fészekemelőre rakott gallyfészek
Temető	845197	232191		Nagy, mintegy 6 ha kiterjedésű temető összességében rendezett. A modern sírkövek mellett található néhány hagyományos, avagy különlegesebbnek tekinthető sírjel. Néhány csónakfejű sír is fennmaradt, de három jelentősebb kriptá is található a temetőben. Sajnos a műanyag koszorúk, virágok sok helyen csúfítják az összképet, disszonánsak a régi sírjelekkel, elkopva esztétikátlanok.
Borjú-kút	845131	231733	Rózsa utca vége	Feltételezhetően természetes morfológiai adottságokat kihasználva, de jelentős emberi beavatkozás jeleit mutató elmozsarasodott kb. ¼ ha-os, hajdan itatásra szolgáló tó.
Sárgödör	844084	231925		Feltételezhetően természetes morfológiai adottságokat kihasználva, de emberi beavatkozás jeleit mutató elmozsarasodott kb. 1 ha-os tó/kubikgödör.
Vadkörtefák	842107	232805		Két vadkörtefa, amelyek a szikes legelőn szolgálnak enyhelyül a jószágoknak.
Vadkörtefák	842215	232760		Két vadkörtefa, amelyek a szikes legelőn szolgálnak enyhelyül a jószágoknak.
Fehér nyár (Populus alba) egyed	844458	233006	Bagosi utca és 47. sz. főút kereszteződése	Kb. 50 éves és kb. 25 m magas fehér nyár egyed, amely a 47. sz. főúttól a falu felé vezető vasúti átjárónál magányosan áll.
Kertség	845047	230649		Kb. 50-60 ha területű, javarészben felhagyott és már elvadult szőlő és gyümölcsös. A terep kisebb nagyobb dombokkal tagolt.

Régészeti örökségünk

„A régészeti örökség az emberi létnek a föld felszínén, a föld vagy a vizek felszíne alatt és a természetes vagy mesterséges üregekben 1711 előtt keletkezett érzékelhető nyoma, amely segít megismerni az egyetemes kultúrát, az emberiség történetét, kapcsolatát környezetével, valamint hozzájárul az ország területén élt népek és a nemzet történelmének rekonstruálásához, igazolja, bemutatja, alátámasztja népünk eredetét és fejlődését, továbbá amellyel kapcsolatos információszerzés fő forrásai a feltárás és egyéb kutatási módszerek.”

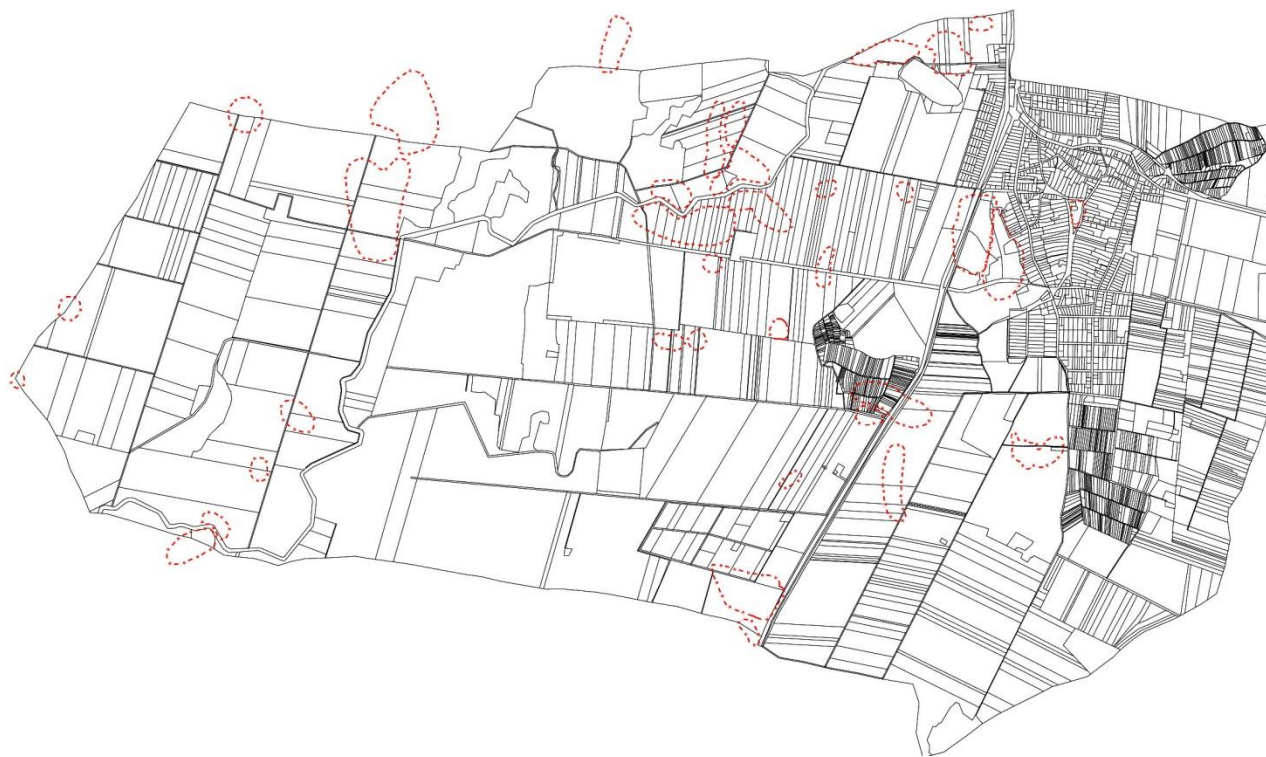
(A kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvény)

A régészeti lelőhelyek hazánk múltjának, kulturális örökségének egyedülálló és felbecsülhetetlen értékű részei, melyekből előkerült leletek a régmúlt embereinek életmódjáról, munkájáról, vallási és temetkezési szokásairól adnak hírt. Megőrzésük ezért mindannyiunk feladata, közös kötelezettségünk és felelősségünk.

A nyilvántartott régészeti lelőhelyek a közhiteles nyilvántartásba vett, „a kulturális örökség védelméről” szóló törvény alapján általános védelem alatt álló régészeti lelőhelyek.

A régészeti lelőhely egy olyan földrajzilag körülhatárolható terület, amelyen a régészeti örökség elemei történeti összefüggéseikben találhatóak.

Sárándon eddig 39 db nyilvántartott régészeti lelőhely található, melyek elhelyezkedését a mellékelt térkép mutatja.

Nyilvántartott régészeti lelőhelyek Sárándon

A Miniszterelnökség Kulturális Örökségvédelemért Felelős Helyettes Államtitkárság nyilvántartási hatóságának 2017. februári adatszolgáltatása alapján az alábbi régészeti lelőhelyek érintik Sáránd területét:

Azonosító	Település	Leelőhely szám	Név	HRSZ	EOV Y koordináta	EOV X koordináta
30664	Derecske	8	Baksa-halom	077, 052/2	842864	229843
61758	Derecske	56	Köselypart	092, 057/1, 057/2, 057/3	839462	230360
61746	Mikepércs	16	Hosszú-dűlő	038/1, 093/6	840783	232998
61970	Mikepércs	21	Városréti-legelő	024/55, 024/41, 024/6, 024/5, 024/4, 024/3, 024/42, 024/10, 024/11, 024/12, 024/33, 096/35	842038	233415
25333	Sáránd	1	Testhalmok	048/15, 231/43, 231/44, 231/32, 231/45, 231/33, 231/42, 231/21, 231/20, 231/22, 231/50, 231/41, 231/14, 231/36, 048/6, 048/12, 045/1, 048/8, 231/52, 702/8, 231/29	844406	232091
30605	Sáránd	2	Kornyó-halom	093/2, 093/7, 038/41, 093/1, 086/4	839791	232985
30660	Sáránd	3	Lyukas-halom	0112/5, 014/5	844265	233554
30661	Sáránd	4	Szabó-halom	0107/21, 0107/22, 0107/23	843817	232514
30662	Sáránd	5	Csuka-halom	096/15, 096/17, 096/25	842717	232606
30663	Sáránd	6	Lénárd-halom	075/19, 075/18, 075/20, 0101	842636	232081
30674	Sáránd	7	Szarka-halom	075/11	843033	231680
30675	Sáránd	8	Tornyos-halom	038/4, 038/9, 038/12, 038/8	844610	230934
36490	Sáránd	9	Locsogó	0107/44, 0107/45, 0111, 014/9	843728	233370
36494	Sáránd	10	Református templom	154/2, 3, 4/2, 4/1, 1, 7/5, 12, 13, 14, 356	844861	232393
58656	Sáránd	11	Határ-halom	086/28, 065/140, 072, 073/51, 073/2	838719	231807
58657	Sáránd	12	Határ-halom II.	096/19, 096/20, 096/23, 096/22, 096/21	842786	232987
43200	Sáránd	13	Diós-domb	075/26, 075/27, 075/28, 075/29	842525	231613
43889	Sáránd	14	Diós-domb melletti halom	075/21, 075/22, 075/23, 075/24, 075/25, 077	842361	231603
51271	Sáránd	15	Határ-halom III.	086/36, 073/2, 073/49, 073/48, 099, 0100	838404	231372
56804	Sáránd	16	Juh-kút-dűlő	052/2, 052/79, 052/77, 052/76, 052/78, 052/49, 052/71, 071, 051	842847	230090
61696	Sáránd	17	Kis-Szilás	083/7, 083/27, 093/4, 093/7, 093/3, 093/5, 093/6	840587	232431
61750	Sáránd	18	Közép-dűlő	085/2, 085/1, 085/3, 085/11	840107	231151
61752	Sáránd	19	Gyönyörű-lapos	085/14, 085/12	839876	230828
61754	Sáránd	20	Köselypart	085/14, 092	839617	230494
61980	Sáránd	21	Háromkúti-dűlő I.	096/31, 096/14, 096/33, 096/15	842392	232512

Azonosító	Település	Lelőhely szám	Név	HRSZ	EOV Y koordináta	EOV X koordináta
61988	Sáránd	22	Háromkúti-dűlő II.	0104/9, 0102/1, 0103, 0104/17, 0104/16, 0104/15, 0104/14, 0104/13, 0104/12, 0104/11, 0104/10, 0104/8, 0104/7, 0104/6, 0104/5	842489	232318
71267	Sáránd	23	Testhalmok 2.	0107/28, 0107/29, 0107/78, 048/1, 048/6, 048/9, 048/12, 051, 049, 050/3, 0107/77, 048/15	844226	232268
78805	Sáránd	24	Vén-kert-dűlő, Hűtőház mellett	052/17, 052/20, 052/19, 052/18	843111	230765
78807	Sáránd	25	Három-kúti-dűlő, Nagytanya	0107/1, 0104/3, 0104/1, 0107/4, 0107/5, 0107/2, 0107/3	842992	232375
82673	Sáránd	26	Baksa-dűlő 1.	037/118, 037/2, 037/119, 037/55, 037/56, 037/54	843741	230749
82675	Sáránd	27	Baksa-dűlő 2.	051, 049, 050/1, 037/118, 1301, 1300, 1299, 1298, 1297, 1295, 1294, 1293, 1292, 1291, 1290, 1335, 1336/2, 1337/1, 1337/2, 1338, 073/5, 1272, 1281, 1280, 1332, 1279, 1276, 1273/1, 1273/2, 1274, 1275, 1269, 1271, 1343, 1344/1, 1344/2, 1345, 1346, 1347, 1348, 1349, 1350, 1342, 1354, 1353, 1352, 1351, 1341, 1340/2, 1339, 1284, 1282, 1285, 1286, 1287, 1331, 1333, 1304, 1303	843736	231228
82677	Sáránd	28	Káposztás-kert	073/6, 071, 052/84, 052/82, 1290, 1289, 1288, 1281, 1280, 1279, 1276, 1275, 1284, 1282, 1285, 1286, 1287, 1331	843588	231152
82679	Sáránd	29	Pércsi-határ 1.	096/25, 096/31, 096/15, 096/16, 096/17	842806	232642
82681	Sáránd	30	Pércsi-határ 2.	096/18, 096/19, 096/21, 096/22, 096/23, 096/20	842774	232932
82683	Sáránd	31	Pércsi-határ 3.	096/31, 096/15, 096/16, 096/18, 096/19, 096/21, 096/22, 096/23, 096/24, 096/20	842649	232817
82687	Sáránd	32	Háromkúti-dűlő 3.	0104/7, 0104/6, 0107/1, 0104/3, 0104/1, 0104/5, 0104/4	842858	232462
82729	Sáránd	33	Háromkúti-dűlő 4.	0106, 075/6, 075/5, 0107/12, 0107/13	843319	232052
82731	Sáránd	34	Három-kúti-dűlő halma	0107/9, 0107/10, 0107/11, 0107/12, 0107/8, 0107/7	843328	232534
90855	Sáránd	35	Locsogó 2.	0107/44, 0107/41, 0107/72, 0111, 0107/70, 0107/74, 0107/43, 0107/37, 0107/76, 0107/75, 0107/73, 0107/71, 0112/2, 0107/42	844077	233353

ELTÉRŐ KARAKTERŰ TERÜLETEK LEHATÁROLÁSA

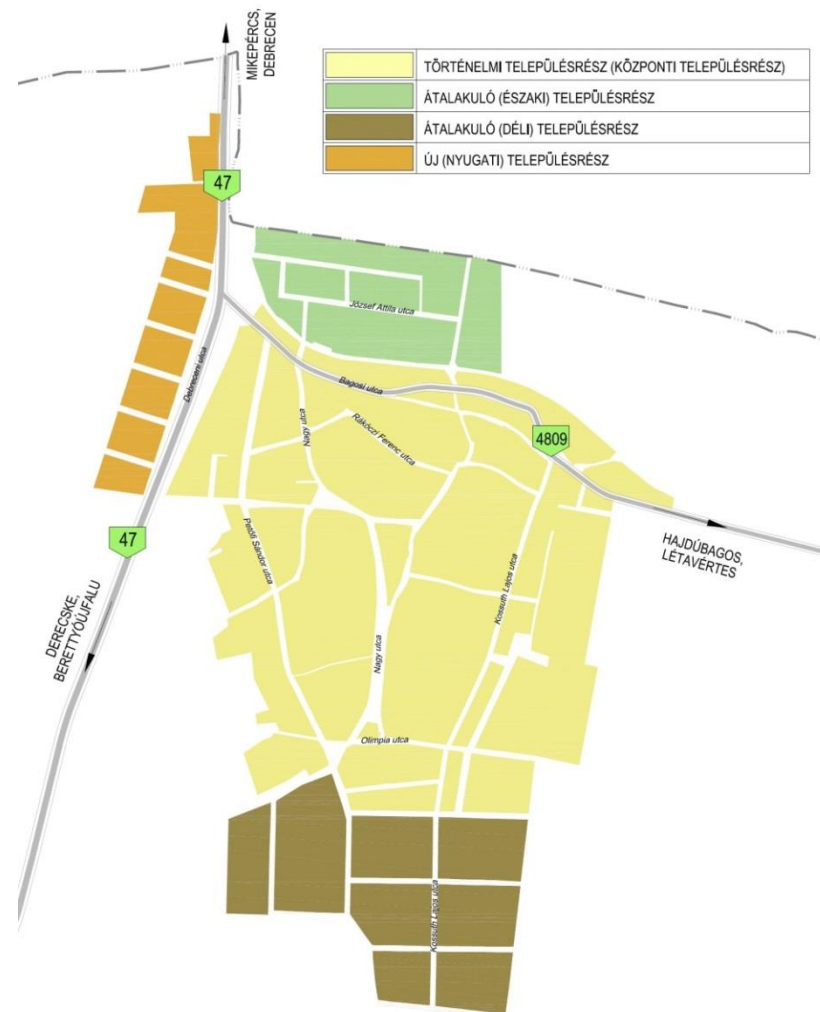
A TELEPÜLÉSKÉP, ARCULATI JELLEMZŐK ÉS TELEPÜLÉSKARAKTER BEMUTATÁSÁVAL

Sárándon lehatárolásra kerültek az **eltérő karakterű településrészek**: a történelmi (központi) településrész, az egymástól eltérő karakterű északi és déli átalakuló településrész, valamint az újabb beépítésű nyugati településrész.

Sáránd **történelmi, központi településrésze** magában foglalja a legrégebben kialakult településmagot és nőtt részeit. Kanyargós úthálózatában, telekrendszerében, beépítettségében ez jól visszatükröződik. Elég csak egy pillantást vetnünk a térképi lehatárolására, máris szembetűnik a különbség, a többi településrésztől eltérő úthálózat, tömbszerkezeti rendszer. Építészetileg vegyes képet mutat, de nagy többségében itt találhatóak meg azok a hagyományos népi épületek, melyek őrzik Sáránd hagyományokra alapuló falusias karakterét, települési képét.

A két **átalakuló településrész**, ahogyan azt az elnevezése is mutatja, átalakulóban van, és falusias helyett kertvárosias karaktert mutat. Itt már a hagyományos, hosszúházas, tornácos népi épületek eltűnőben vannak, többségüket jelentősen átalakították, újat építettek helyükre. Ezek a településrészek korukat tekintve fiatalabbak, mint a központi településrész, mely az úthálózat mértaniságából is jól tükröződik. Látható, hogy az átalakuló településrész utcái már tevezőasztal mellett születtek, nem geomorfológiai adottságokat követnek, mint a központi településrész esetében. Tömbszerkezetük és ezáltal telekrendszerük is szabályos. Látható különbséget eredményez az idők folyamán megváltozott telekhasználati mód és az életmód beli változások is, melynek hatására kisebb telkek kerültek kialakításra. Ma már nem a mezőgazdasági termelés az első számú megélhetési forrás, legalábbis nem úgy, mint régen. Kevésbé van szükség a nagy telkekre, és a sokféle gazdasági épületre. Néhány önellátó háztáji gazdálkodásra kevesebb számú, kisebb méretű gazdasági épület is elegendő. A két átalakuló településrész közötti különbséget az épületek állapota, felszereltsége jelenti. A déli településrész szegregációval érintett terület.

A **nyugati új településrész** a legújabban kialakult településrész Sárándon, mely átnyúlik a 47-es számú főúton. Utcahálózata, tömb és telekrendszere szabályos, épületei az elmúlt 50 évben épültek, kertvárosias karakterűek.

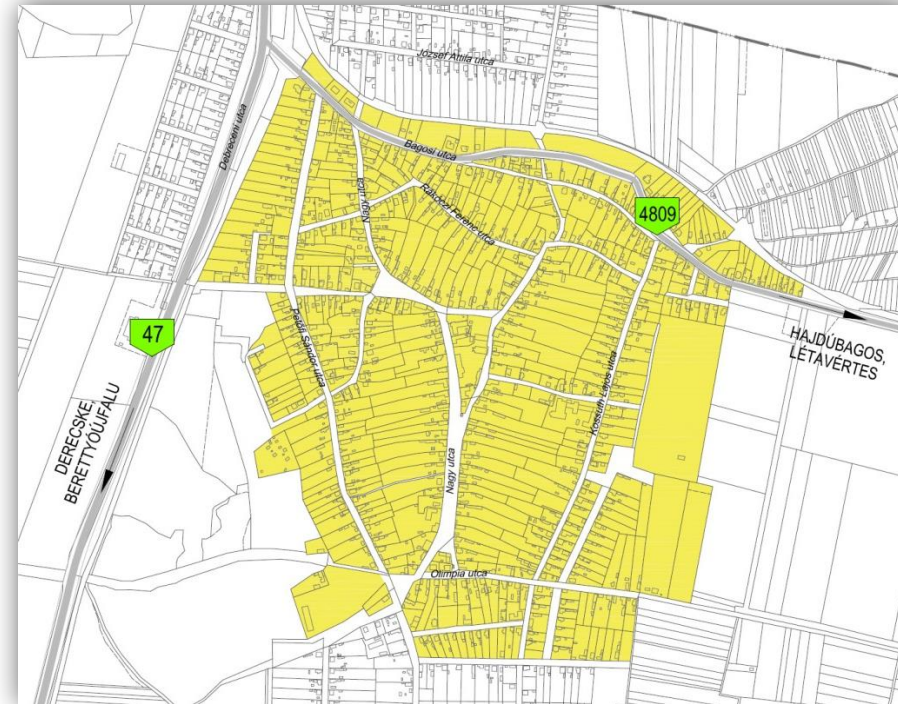

TÖRTÉNELMI (KÖZPONTI) TELEPÜLÉSRÉSZ

A terület magában foglalja a település belterületének nagy részét. A lehatárolás alapja a történelmi településszerkezet és hozzá korbán legközelebb álló nőtt utcái. A területet északon a vasútvonal területe, keleten a belterületi határ, délen a Rózsa utca, nyugaton szintén a belterületi határ **határolja**.

A településrész nagyrészt lakó **területfelhasználású**, ezen belül jelennek meg az intézményi **funkciók**. Kereskedelmi szolgáltató gazdasági terület csak a Bagosi út mentén, az út túloldalán jelenik meg. Ebben a településrészben található Sáránd összes intézménye. Ide koncentrálnak az alapfokú ellátást biztosító intézmények és a kereskedelmi, vendéglátó intézmények is.

Erre a településrészre rostos és nőtt településszerkezet a jellemző, mely a szabálytalanul kanyargó utcákban, és az ehhez igazodó telekosztásokban kísérhető nyomon.

A településrész településmagjára, a Nagy utcára felfűződő településközpontra a nagy telekméretetek a jellemzők, míg körülötte közepes méretű telkek sorakoznak.

A terület beépítése leginkább földszintes, néhol földszint + tetőteres, utcára merőleges elrendezésű épületekből áll, melyektől csak az intézményi épületek tömegformálása tér el.

A területen található Sáránd településkarakterét meghatározó, egyedi sajátosságokat hordozó épületállománya is, mely a helyi értéket képviselő épületekből, építményekből, valamint a Református műemlék templomból áll.

ÁTALAKULÓ (ÉSZAKI) TELEPÜLÉSRÉSZ

A településrészt a településközponttól a 107-es sz. vasútvonal választja el. Területét délről a 107-es sz. vasútvonal, keletről a belterületi határ, északról az igazgatási határ, nyugatról szintén a 107-es sz. vasútvonal **határolja**. A terület két vasúti csomóponton keresztül közelíthető meg, a Pacsirta és a József A. utcán.

Ez a rész történelmileg Sáránd újabban beépített területei közé tartozik, tágabb környezetét vizsgálva egybeépült az észak felől szomszédos Mikepércs kertségi területével Bodóházával.

Az **úthálózati kialakítása** egyenes vonalú. A József Attila és az Alkotmány utca közötti tömb telekszerkezete is összevisszaságot mutat, pedig egymással két párhuzamos utca. Szűk átkötő utak, és azokból nyíló ingatlanok jellemzik.

A településrész **beépítettségére** igen változó képet mutat, a sátozott, vagy utcára merőleges gerincű nyeregvetésű kockaházak épülettípusokon át, a legújabb épületekig, és a régebbi, utcára merőleges tetőgerincű hosszúházak típusokig minden megtalálható.

Az **építménymagasságok** 4,5-6,0 között váltakoznak.

A József Attila utca déli részén kialakított ingatlanok **telekstruktúrája** a vasút kanyargós vonalát követi, egymáshoz hasonló telekméretekkkel, kertekkel csatlakozva a vasúti területhez. Az Alkotmány utca északi oldalának telekosztása is rendezett képet mutat azonos mélységű telkekkel.

Hely védelemre érdemes épület a területen nem található, településszerkezetileg nem védett.

A terület teljes mértékben lakóterületi felhasználású, lakó **funkcióval**.

ÁTALAKULÓ (DÉLI) TELEPÜLÉSRÉSZ

A területét délről a Hunyadi János utca, keletről a belterületi határ, északról a Rózsa utca, nyugatról pedig szintén a belterületi határ **határolja**.

Ez a rész történelmileg Sáránd újabban beépített területei közé tartozik, egymásra merőleges, szabályos úthálózattal kialakítva.

Az előző átalakuló településrésztől ez a terület annyiban tér el, hogy szegregációval érintett, területét szerényebb, földszintes kialakítású házak jellemzik és bizonyos utcában (Hunyadi és Dózsa Gy. utcákban) az épületek állaga romos, lepusztult állapotú.

Ezen a településrészen sok a nehéz anyagi körülmények között élők száma.

Az **úthálózati kialakítása** egyenes vonalú, a fő közlekedési feltáró útját a Kossuth utca adja, az innen nyíló utcák egy része zsák jellegű, mely oldalról nyitott tömböket eredményez. A nyitott lakótömbök a külterület felé nyílnak. Az áthaladó forgalomtól mentes zsák jellegű közök nyugodt lakókörnyezetet biztosítanak.

A **tömbök kialakítása** közel egyforma, melyet ebből adódóan szabályos, téglalap alakú telekformák jellemeznek. Az épületek általában előkerttel rendelkeznek, egy-egy esetben jelentkezik csak eltérés.

A településrész **beépítettségét** jellemzően földszintes, oldalhatáron álló épületek jellemzik. Keveredve jelennek meg az átalakított hosszúházas régi épületek az újabb, kockaházas épületekkel. Helyenként egy-egy magasabb családi ház emelkedik ki az utcaképből. Jellemző az utcára merőleges gerincű oromfalas nyeregtető és a sätortetős megoldás is.

ÚJ (NYUGATI) TELEPÜLÉSRÉSZ

Ez a településrész Sáránd legújabb kialakult településrésze. Itt a hagyományos népi épületek nem jellemzőek.

Az úthálózati kialakítása egyenes vonalú, a fő közlekedési feltáró útját a Debreceni utca adja, az innen nyíló virág nevű utcák zsák jellegűek. Az áthaladó forgalomtól mentes zsák jellegű közök nyugodt lakókörnyezetet biztosítanak.

A településrész beépítését az 50-es évek végén, a hatvanas évek elején épített oldalhatáron álló földszintes kockaházak és a 70-es években épített nagyméretű szintes (földszint + tetőteres) családi házak jellemzik. Az építménymagasságok 4,5-6,0 között változnak.

A tömbök kialakítása közel egyforma, melyet ebből adódóan szabályos, egyforma telekméretek jellemeznek. Az épületek általában előkerttel rendelkeznek, egy-egy esetben jelentkezik csak eltérés.

A telkek az utcára merőlegesen helyezkednek el, és ÉK-DNy-i, ill. ÉNy-DK-i tájolásúak. A telkek tájolását nagyban meghatározza a Debreceni utca nyomvonalának iránya, mely a 47. sz. út nyomvonalához igazodik. Az ÉK-DNy-i irányú telkeknél az épületek a keleti oldalhatáron, míg az ÉNy-DK-i irányú telkeknél az épületek az északi oldalhatáron állnak.

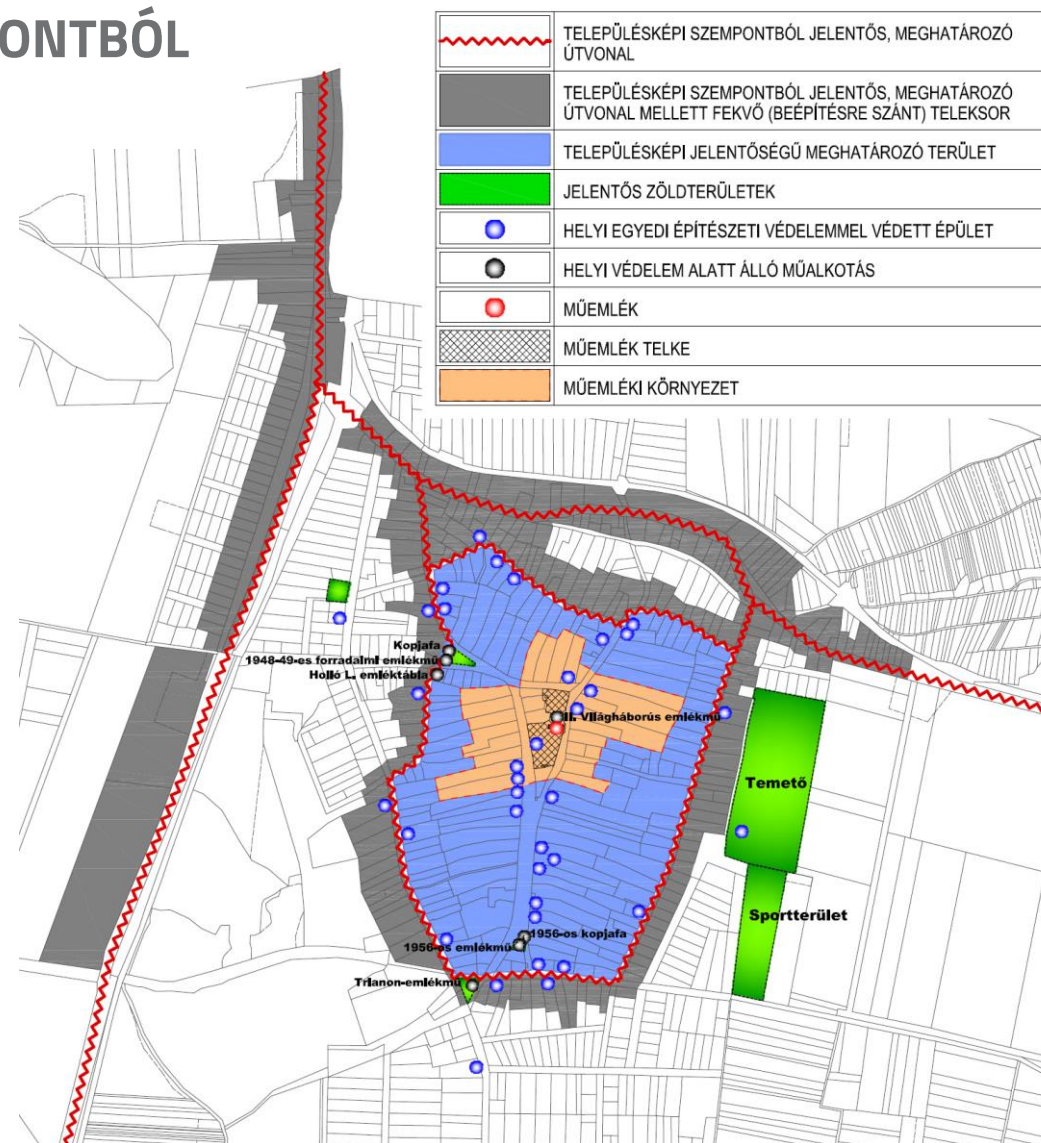
A terület teljes mértékben lakóterületi felhasználású, lakó funkcióval.

SÁRÁND TELEPÜLÉSKÉPI SZEMPONTBÓL MEGHATÁROZÓ TERÜLETEI

- a településképi jelentőségű meghatározó területek;
- a településképi szempontból meghatározó jelentőségű útvonalak;
- települési zöldterületek és jelentős zöldterületi intézmények;
- a helyi egyedi építészeti védelemmel védett épületek;
- a helyi védelem alatt álló műalkotások;
- a külön jogszabályban meghatározott műemlék épület, műemlék épület telke, műemléki környezet;
- és a természetvédelemmel érintett területek.

A településképi jelentőségű meghatározó területeket, a településképi szempontból meghatározó jelentőségű útvonalakat és a települési zöldterületeket, jelentős zöldterületi intézményeket a továbbiakban alponként ismertetjük.

A helyi egyedi építészeti védelemmel védett épületek, a helyi védelem alatt álló műalkotások, a külön jogszabályban meghatározott műemlék épület, műemlék épület telke, műemléki környezet és a természetvédelemmel érintett területek korábban az „Örökségünk” című fejezetben bemutatásra kerültek, így ezek ebben a fejezetben csak felsorolás szinten kerülnek említésre.

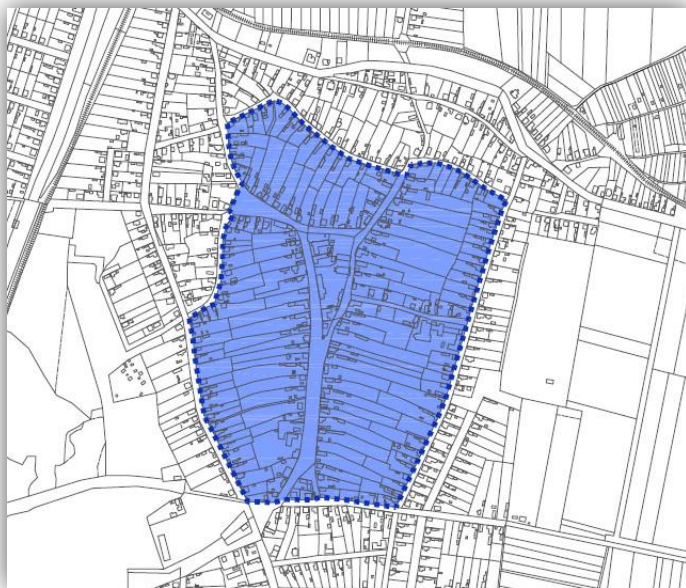

TELEPÜLÉSKÉPI JELENTŐSÉGŰ MEGHATÁROZÓ TERÜLETEK

Sáránd településképi jelentőségű meghatározó területe a Kossuth L. utca, Ady E. utca, Rákóczi F. utca, Nagy utca, Holló L. utca, Petőfi S. utca, Olimpia utca által határolt terület. A terület a település szívében helyezkedik el, és a történeti településmagot határolja körbe.

A terület őrzi a hagyományos településszerkezetet, utcahálózatot, telekrendszert, és itt találhatóak Sáránd azon hagyományos népi lakóépületei, melyek őrzik a település múltját, karakterét meghatározó arculatát.

A terület karakterének meghatározója a széles főutca a Nagy utca és annak tölcéséres teresedései, melyben közparkok foglalnak helyet. A terület központjában egy háromszög alakú terület áll, melyben a településközpont intézményei és a Református templom foglalnak helyet.

TELEPÜLÉSKÉPI SZEMPONTBÓL MEGHATÁROZÓ JELENTŐSÉGŰ ÚTVONALAK

Településképi szempontból meghatározónak számítanak Sáránd településképi jelentőségű útvonalai, valamint ezek mentén az utcaképet alkotó, a közterületre néző épületek, építmények homlokzatai.

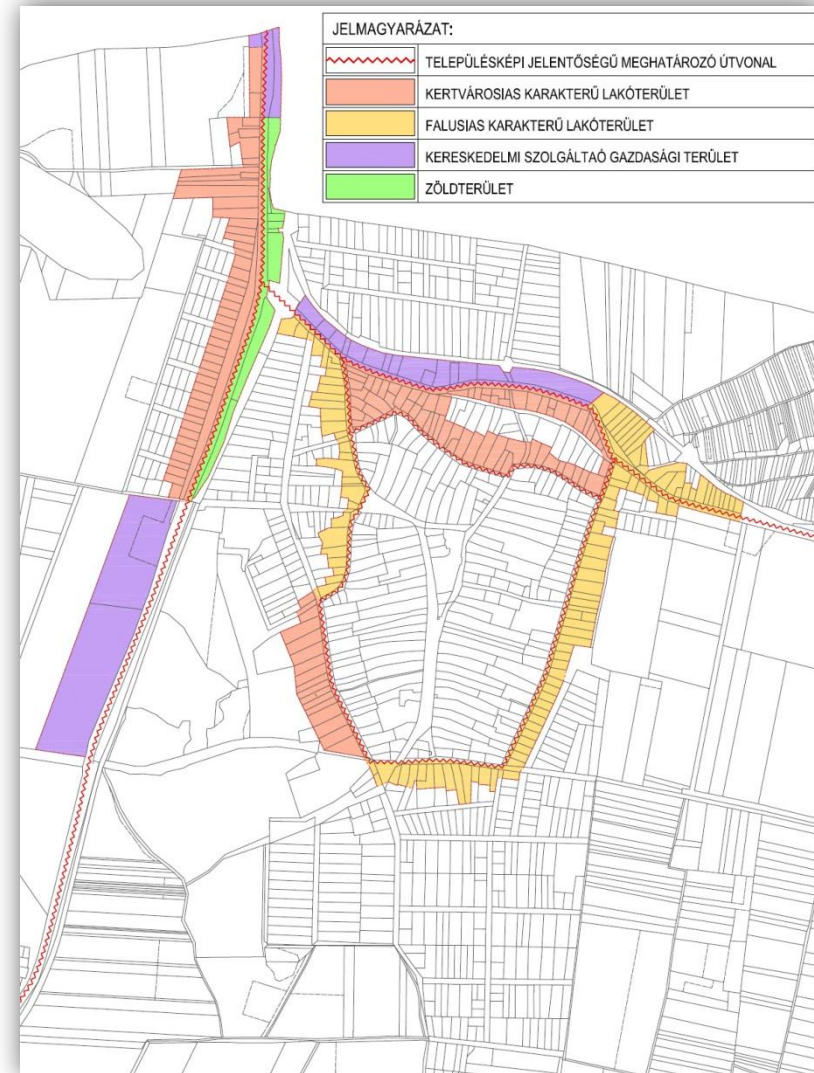
A településképi jelentőségű útvonalak a a Debreceni utca, Bagosi utca, Nagy utca, Kossuth L. utca, Ady E. utca, Rákóczi F. utca, Holló L. utca, Petőfi S. utca, Olimpia utca mellékelt ábrán megjelölt szakaszai.

Az egyik településképi szempontból is jelentős útvonal a 47 számú Debrecen - Szeged országos II. rendű főút, mely a település nyugati oldalán halad végig É-D-i irányban. Ez az útvonal a legnagyobb forgalmú út a területen, nyomvonala már az 1700-as években készült katonai felmérési térképeken is megfigyelhető.

A másik településképi szempontból fontos útvonal a Bagosi út, mely a 47-es sz. főútból kiágazva 4809. sz. mellékút néven települési összekötőút funkciót lát el. A település északi felét szeli át nyugat-keleti irányban, és tart a határátkelőhely felé. Nagy forgalma miatt az útvonalat övező területek vonzzák a gazdasági funkciókat, így az útvonal mentén elsősorban kereskedelmi szolgáltató gazdasági jellegű telephelyekkel találkozhatunk. Az útvonal mentén kialakult lakókörnyezet kertvárosias jellegű, ahol nagy tömegű (földszint+tetőteres) családi házak sorakoznak.

A településképi jelentőségű útvonalak közti felsorolásban megjelölt további utcák, a Nagy utca, a Kossuth L. utca, Ady E. utca, Rákóczi F. utca, Holló L. utca, Petőfi S. utca, Olimpia utca Sáránd legrégebben kialakult utcái, szerkezetüket, vonalvezetésüket a terepviszonyok határozták meg. Az utcák kialakulásukkor igazodtak a település homokbuckáihoz, mocsaraihoz, hajlásaihoz. Ezen utcák mentén figyelhetjük meg Sáránd hagyományos népi épületeit, lakóházait, a Bihari síkság vidékére jellemző népi építészet jellegzetességeit. Ilyenek a hajdani háromsztatú tornácos lakóházak, melyek téglából rakott lépcsőzetes ormfalaz kivitelűek. Az utcák menti területek falusias és kertvárosias besorolásúak.

A Nagy utca, Olimpia utca, Ady E. utca érintett szakaszai gyűjtőúti funkciót is betöltenek.

A fő közlekedési utaknak számító Debreceni utca (47. sz. főút) és a Bagosi utca (4809. sz. mellékút)

A gyűjtőút funkciót is betöltő Olimpia és Nagy utca

A Rákóczi F. utca, a Kossuth L. utca és a Petőfi S. utca

TELEPÜLÉSI ZÖLDTERÜLETEK ÉS JELENTŐS ZÖLDTERÜLETI INTÉZMÉNYEK

A települési zöldterületek közé tartoznak a település közparkjai, a Petőfi park, az 1956-os emlékpark, a Trianon emlékpark és a Petőfi utcai közpark. Jelentős zöldterülettel rendelkező intézmények közé a temetőt és a sportterületet sorolhatjuk.

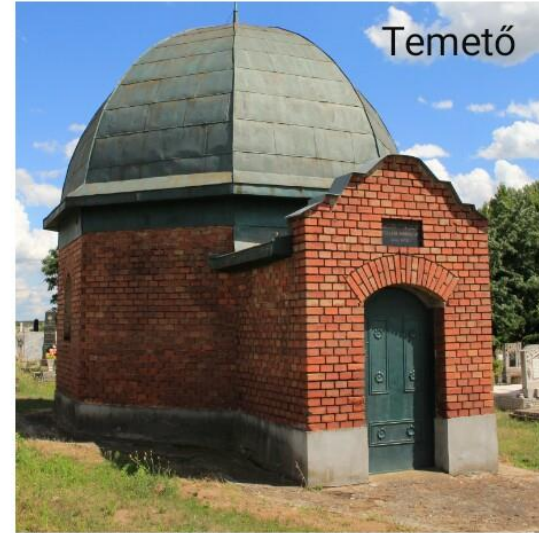

Petőfi emlékpark

1956-os emlékpark, köztér

Jelentős zöldterületek, zöldterületi intézmények elhelyezkedése

SÁRÁND TELEPÜLÉSKÉPVÉDELMI SZEMPONTBOL KIEMELT TERÜLETEI

Az épített környezet településképvédelmi szempontból kiemelt területei:

- a helyi egyedi építészeti védelemmel védett épületek;
- a műemlékek területe és műemléki környezete;
- és a nyilvántartott régészeti lelőhelyek területe.

(Felsorolásukat lásd az „Örökségünk – Építészeti örökségünk és Régészeti örökségünk” című fejezetben).

A természeti környezet településképvédelmi szempontból kiemelt területei a természetvédelemmel érintett területek. *(Felsorolásukat lásd az „Örökségünk – Természeti örökségünk” című fejezetben).*

A TELEPÜLÉSKÉP MINŐSÉGI FORMÁLÁSÁRA VONATKOZÓ AJÁNLÁSOK, ÉPÍTÉSZETI ÚTMUTATÓ

Jelen fejezetben szereplő építészeti útmutató segítséget kíván nyújtani a Sárándon megvalósítandó épületek tervezéséhez, hogy egy olyan alkotás szülessen, amely harmónikusan belesimul a kialakult települési környezetbe. Az épületek tervezésekor nem lehet figyelmen kívül hagyni az adott tájegységre jellemző építészeti múltat, a kialakult épített környezetet.

Az építészeti útmutató településrészneként ismerteti az illeszkedés szempontjait a telepítés, a magasság, a tetőhajlásszög, a tetőforma, az anyaghasználat, és a színezés tekintetében. Javaslatokat ad a kerítések, kapuzatok nyílászárók, tornácok kialakítására is.

Sárándon a szépen kialakított hagyománytisztelő épületek mintaértékűek. Remek például szolgálnak a település többi lakóépületének felújításához, ezért ezek az épületek bemutatásra kerülnek.

TÖRTÉNELMI (KÖZPONTI) TELEPÜLÉSRÉSZ

TELEPÍTÉS:

A beépítési módot a telek és az építési hely viszonya határozza meg. A történelmi településrészen a lakóépületek, családi házak oldalhatáron álló beépítési móddal épültek. Ezt a fajta beépítési módot a gazdaságosság és az épületek bővíthetősége jellemzi. Itt az építési hely egyik építési határvonala a telek egyik oldalhatára: kelet-nyugati hossz tengelyű telkeknél az épületek egységesen az északi határvonalhoz, észak-déli hossz tengelyű telkeknél viszont utcánként vagy a nyugati telekhatárhoz, vagy a keleti telekhatárhoz simulnak.

Ezen településrészen az organikus településszerkezet miatt, ami az úthálózat szabálytalan voltát eredményezi, az épületek telepítése a telkek északi, ill. vagy keleti, vagy nyugati oldalhatárát követi.

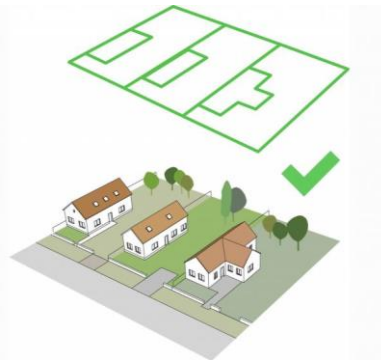
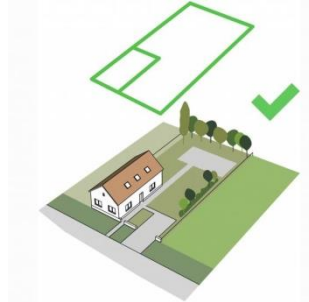
Sok helyen az utcák kanyarulatai miatt így fűrészfogas beépítés jött létre.

Szabályosabb, egyenes vonalvezetésű utcáknál az utcára merőleges telepítés javasolt, azonban az íves utcák esetében a fűrészfogas beépítés a megengedett.

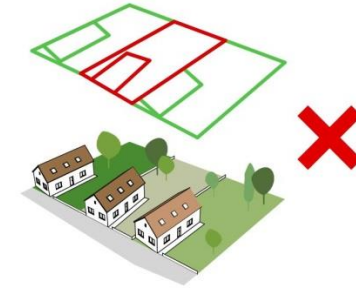
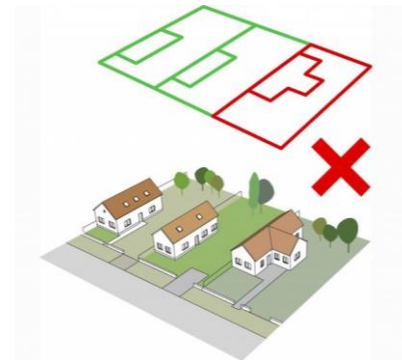
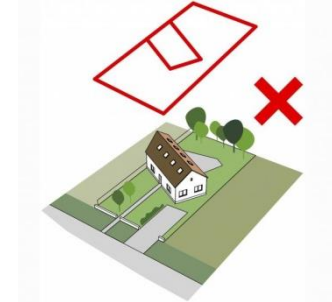
Követendő a kialakult utcakép előkertjeinek mértéke és a jellemző beépítési mód, amit egyébként a szabályozási terv és a helyi építési szabályzat az adott területre, azon belül építési övezetre vonatkozóan kötelező érvényűen meghatároz.

Azokon a helyeken, ahol az épületek jellemzően utcára merőlegesen helyezkednek el, ott ezen telepítési mód követendő.

Követendő példa

Kerülendő példa

Követendő példa

Kerülendő példa

MAGASSÁG

Az építménymagasságot tekintve a történelmi településrész utcái a Petőfi S. utca és a Kossuth L. utca kivételével egységesnek mondhatók, ahol az épületek egyöntetűen földszintesek. Egy-két épület esetében található csak eltérést, ezek azonban jelentősen eltérnek a környezetüktől, nem illeszkednek sem a hagyományos beépítéshez, sem az utcaképhez.

A Petőfi S. és a Kossuth L. utcák esetében a földszintes épületeken túl, sok helyen tetőtér beépítéssel is találkozhatunk.

A meglévő épületek közé épülő új épületet úgy kell megtervezni, hogy a környező (szomszédos) épületek magasságához igazodjanak, illeszkedjenek az utcaképbe.

A túl magas épületek nem illeszthetőek be Sáránd történelmi településrészébe.

Követendő példa

Kerülendő példa

TETŐHAJLÁSSZÖG

Sáránd történelmi településrészén a családi házak tetőhajlásszöge közel azonos.

A meglévő épületek közé épülő új házaknak hasonló tetőhajlásszöggel kell épülniük, mint a környezetükben lévőknek. Kerülendők a túl magas, ill. a túl alacsony hajlásszögű tető kialakítások, mivel azok nem illeszthetőek Sáránd történelmi településrészének utcaképébe.

Kerülendők a lapostetős megoldások is.

Településközponti utcakép - Nagy utca – uralkodó földszintes beépítés

TETŐFORMA

Sáránd történelmi településrészében a tetőformák változatosak. A hagyományos régi hosszúházak épületek utcára merőleges nyeregtetővel fedettek, és ormfalakkal kialakításúak. Ezen típusú épületek esetében ez a megoldás mutatkozik a legjobban településképpbe illőnek.

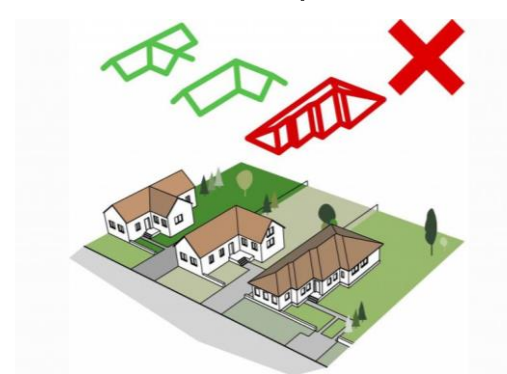
A településközpontban a hajlított házas épületek tetőformája L alakú nyeregtető, mely az utca felé nézve utcával párhuzamos gerincet mutat. Ebből a konyolt és ormfalakkal változat is megtalálható.

Az új épületek esetében a tetőformát a szomszédos épületek figyelembe vételével kell megválasztani, hogy illeszkedjen az utcaképpbe. Lapostetős megoldás kerülendő.

Követendő példa**Kerülendő példa**

Amennyiben az építési telek körül kialakult egy nyeregtetős házból álló utcakép, úgy oda hasonló tetőformájú épület építendő. Kerülendők a tetősíkból kiemelkedő tetőablak (kutyáol) megoldások és különféle tetőfelépítmény, torony alkalmazása, mert ez nem tekinthető a történelmi településrészen hagyományosnak.

Követendő példa**Kerülendő példa**

Nyeregtetős családi házas környezetben kerülni kell az összetett tetőidomú, tördelt tetőformákat, inkább a szomszédos épületekhez illeszkedő megoldással kell kialakítani a tetőszerkezetet.

Ott, ahol az épületek jellemzően utcára merőleges tetőgerincű nyeregtetővel épültek, új épületeknél kerülendő az utcával párhuzamos tetőgerincű nyeregtető, vagy a sátortető alkalmazása.

ANYAGHASZNÁLAT (SZÍNEZÉS)

A történelmi településrész esetében a hagyományos építőanyagok alkalmazása a követendő. Hagyományosnak tekinthetők a fa, a kő, vidékünkön inkább a téglá, a kovácsoltvas elemek, a tetőfedő elemek közül a cserép, hagyományos népi épületek esetében a nád alkalmazása.

A sokféle kapható tetőcserép közül a hódfarkú, íves vágású formák hagyományosnak tekinthetők, ezek elsősorban a településképi szempontból meghatározó területeken alkalmazandóak.

Kő vagy kőnek látszó lemezek felragasztása hamisság látszatát kelti, különösen zavaróak, ha ablakkeretezésre használják. Alkalmazásuk kerülendő, helyettük inkább a természetes anyaghasználat uralkodjon.

A homlokzatszínezés divatba jött, de az élénk, tömör színek rikítóak, településképi romboló hatásúak. Itt is törekedni kell a szolid megjelenésre, a településképhez illő színvilág megteremtésére.

A természetbe simuló földszínek és pasztell földszínek alkalmazása harmónikus egységet képez a tájjal. Jó választás lehet a fehér árnyalatoknak alkalmazása is, mely nyers téglafelülettel kombinálva hagyományos (a vidékre jellemző) megjelenést kölcsönözhet az épületnek.

Követendő példa

A homlokzatokon háromnál több anyagféleség kerülendő. Ugyanez vonatkozik a homlokzatok színezésére is: a háromnál több – sok.

Új tetőzet kialakításánál a feltűnő, színes fémlemez fedések, műanyag és hullámpala fedések kerülendők, mert településképi romboló hatásúak.

Kerülendő a teljes homlokzaton megjelenő reklám célú falfestés.

Kerülendő példa

Kerülendő az egyszínű homlokzatszínezés, amennyiben más anyaghasználat (nyers felület) nem jelenik meg a homlokzaton.

Színezett homlokzat esetén az egyszínű homlokzatszínezést a tagozatok, homlokzatszínek szolid színezésével, az ablakkeretek erőteljesebb színezésével lehet egy kicsit mozgalmassabbá tenni, melyet a mellékelt sáránci példa is szemléltet. A példán a paszta színű sárga homlokzaton nemes egyszerűséggel fehér díszítéssel tették díszesebbé, a fából készült nyílászárókat pedig természetközeli zöld árnyalattal gazdagították. Az összehatás egy letisztult homlokzatképet eredményezett, mely kitűnően illeszkedik a településképhez, a táji környezetbe és remek példát szolgáltat a hagyománytisztelt jegyében más épületek felújításához is.

Ez a módszer kitűnő ellenszer az unalmas monoton hatás elkerülésére.

KERÍTÉSEK KIALAKÍTÁSA

Sáránd történelmi településrészén a kerítések, kapuzatok jellemző kialakításmódja a korábbi korokból ered, és egyik jellegzetessége a településnek.

Formáját tekintve az áttört, kőlabazatos, oszlopos kerítés a jellemző. A kerítéshez kőlabas kapuzat tartozik, mely kiskapuból, és nagykapuból áll. A kiskapu a személybejáratot, a nagykapu a gépkocsi behajtást szolgálja. A kiskapu sok esetben fedett (fedeles kiskapu), van ahol a fedelet egy egyszerű boltív képezi, felfelé túllógó kőlabakkal, de van olyan is, ahol a fedelet pár soros cserépfedés zárja.

A kerítések anyaga általában kisméretű téglák, melyek hol nyers kivitelben, hol festett, hol falazott kialakítással is megjelennek. A kerítéseket kovácsoltvas betétek egészítik ki, teszik díszessé.

Követendő példa:

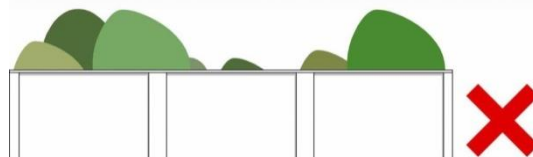
A kis és a nagykapu sok esetben zárt felületű, a kerítéselemek általában áttört szerkezetűek, de találhatunk befalazottak osztásközös kerítést is.

A hagyományos népi épületeknél javasolt a hagyományos kapuforma visszaállítása, mely készülhet fából, faragott díszítéssel, de készülhet téglából is, kovácsoltvas kerítésbetétekkel díszítve.

A fedeles kiskapuk kialakítása hozzájárul Sáránd népi építészeti hagyományainak ápolásához, erősíti a település egységes arculatát és identitását.

Új épületek esetében is megtartható a jellegzetes forma, nyers (festetlen) téglalábazattal és oszlopokkal kialakítva kovácsoltvas betétekkel kiegészítve karakteres megjelenést kölcsönözhet az épületnek.

Javasolt a kerítést 1/3-ad lábazattal, és 2/3-ad áttört részzel kialakítani. Kerülendők a teljes magasságban áttörésmentes kerítések.

TORNÁCOK

A történelmi településrészen belül elhelyezkedő épületek esetében a tornácok gyakran előfordulnak. A tornácos épületek jellemzően a régi három, négyosztatú hosszúházas épületek, azok, melyek Sáránd helyi építészeti örökségét képezik. Ezek az épületek a Bihari-síkságra jellemző építészeti jegyeket hordozzák, a tornácok kialakítása sajátos, mely a település bemutatásakor már ismertetésre került. Ha olyan épületet vásárolunk, amely tornácos, hosszúházas épület ott a jellegzetes építészeti jegyek karakterének megőrzésére kell törekedni, hogy az épület ne veszítse el sajátos, egyedi megjelenését. Meglévő épület esetén a tornácok megtartása, felújítása javasolt. Új épület tervezése esetén is kialakíthatóak tornácok, azonban mindig törekedni kell arra, hogy illeszkedjen a települési környezetbe, kövesse Sáránd építészeti hagyományait.

Sáránd tornácos lakóházainak jellegzetessége, hogy csak oldaltornácosak, végtornácok erre a tájra nem jellemzőek. A tornácos épületek általában féltornácosak, vagy szűkített tornácosak. A féltornácos változatoknál a tornác csak az egyik szoba és a konyha hosszúságáig tart, a szűkített tornácos változatoknál pedig a tornác csak az épület közepén helyezkedik el. A sárándi tornácos lakóházak mindegyike zárt tornácos, azaz a végfalait falak zárják. A hatsó végfal általában a szoba fala, és teljesen zárt, az első végfal lehet zárt, vagy nyílással áttört jellegű. Sok helyen, ahol nincs nyílással áttörve az első végfal, ott az utcai homlokzaton vakablak jelenik meg az utcára néző szobai ablakokkal megegyező arányban. A tornácok ámbitusával készültek, azaz az oszlopok között az udvar felől lábazat kíséri. Az oszlopok téglából falazottak és szögletes kialakításúak. Tornác tervezése esetén ezen sajátosságokhoz igazodni szükséges.

AJTÓK, ABLAKOK

A történelmi településrészen fennmaradt hagyományos népi hosszúházas épületek egyik karakteres eleme a két utcára néző kétszárnyú ablak.

Meglévő példányaik olykor magas művészi színvonalú asztalos munkáról árulkodnak. Ezek a nyílászárók fából készültek, kifelé-befele nyitható két-két szárnyból álló üvegezett ablakúak, gyakran négyfelé osztottak, némelyiket deszka zsalu egészíti ki (zsalugáteres ablak). Hajdani kialakításuk miatt az ablakok kisméretűek.

Sok régi, hagyományos épület átalakítása sajnos az ablakok méretének növelésével kezdődik, úgy hogy összenyitásra kerül a két utcára néző ablak. Ez az átalakítási mód nem javasolt, ugyanis hatására az épület elveszíti jellegzetes karakterét, megváltoznak eredeti homlokzati arányai.

Az ablakok formája meghatározó eleme a homlokzatnak. Az osztott ablakokat kell előnyben részesíteni az osztatlan nyílászárókkal szemben. A nyílászárók elhelyezésénél is fontos célszerű törekedni a homlokzati falsíkban való elhelyezésére.

ÁTALAKULÓ (ÉSZAKI) TELEPÜLÉSRÉSZ

TELEPÍTÉS:

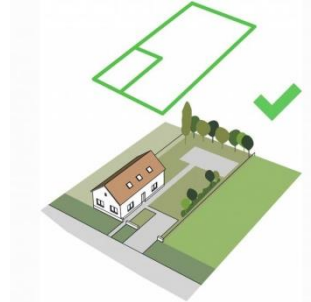
A beépítési módot a telkek és az építési hely viszonya határozza meg. Az átalakuló (északi) településrészen a lakóépületek, családi házak oldalhatáron álló beépítési móddal épültek. Ezt a fajta beépítési módot a gazdaságosság és az épületek bővíthetősége jellemzi. Itt az építési hely egyik építési határvonala a telkek egyik oldalhatára: kelet-nyugati hossz tengelyű telkeknél az épületek egységesen az északi határvonalhoz, észak-déli hossz tengelyű telkeknél viszont utcánként vagy a nyugati telekhatárhoz, vagy a keleti telekhatárhoz simulnak.

Ezen településrész úthálózata geometrikus elvek szerint alakult, így a kialakult tömbszerkezet szabályos. A szabályos tömbökben közel azonos méretű téglalap alakú telkek sorakoznak kertvárosias jellegű beépítéssel.

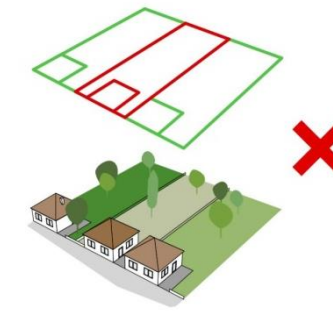
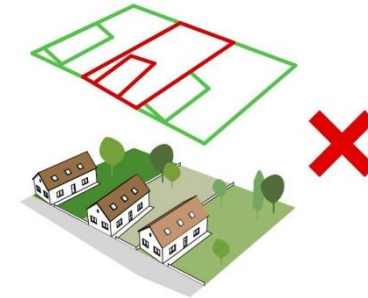
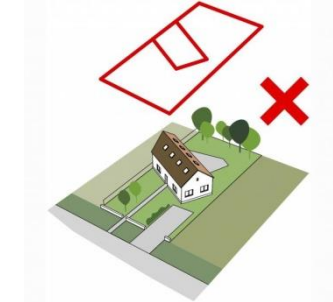
Az épületek telepítése a telkek északi, ill. vagy keleti, vagy nyugati oldalhatárát követi. A telkek alakja miatt, amiért nem merőlegesen fut egymásra a telekhatár fűrészfogas beépítés jött létre. Az illeszkedés miatt ez a telepítési mód a követendő.

Követendő a kialakult utcakép előkertjeinek mértéke és a jellemző beépítési mód, amit egyébként a szabályozási terv és a helyi építési szabályzat az adott területre, azon belül építési övezetre vonatkozóan kötelező érvényűen meghatároz.

Követendő példa

Kerülendő példa

Követendő példa

Kerülendő példa

MAGASSÁG

Az építménymagasságot tekintve az átalakuló (északi) településrész utcai egységesnek mondhatók, ahol az épületek egyöntetűen földszintesek. Egy-két épület esetében található csak eltérést, melyek földszint+tetőteres beépítésűek.

A meglévő épületek közé épülő új épületet úgy kell megtervezni, hogy a környező (szomszédos) épületek magasságához igazodjanak, illeszkedjenek az utcaképbe.

A túl magas épületek nem illeszthetőek be Sáránd átalakuló településrészébe.

Követendő példa

Kerülendő példa

TETŐHAJLÁSSZÖG

Sáránd átalakuló (északi) településrészen a családi házak tetőhajlásszöge közel azonos.

A meglévő épületek közé épülő új házaknak hasonló tetőhajlásszöggel kell épülniük, mint a környezetükben lévőknek. Kerülendők a túl magas, ill. a túl alacsony hajlásszögű tető kialakítások, mivel azok nem illeszthetőek Sáránd ezen településrészének utcaképébe.

Kerülendők a lapostetős megoldások is.

TETŐFORMA

Sáránd átalakuló (északi) településrészén az egyszerű tetőformák uralkodnak, az utcára merőleges gerincű nyeregtetős tetőformák a kockaházak épületeken megjelenő sátoztetővel keveredve jelennek meg.

Az utcára merőleges gerincű nyeregtetők hol oromfalas változatban, hol újabban kontyolt változatban jelennek meg.

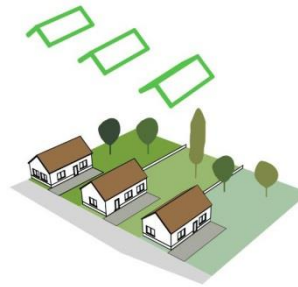
Az új épületek esetében a tetőformát a szomszédos épületek figyelembe vételével kell megválasztani, hogy illeszkedjen az utcaképbe. Lapostetős megoldás kerülendő.

Amennyiben az építési telek körül kialakult egy nyeregtetős házakból álló utcakép, úgy oda hasonló tetőformájú épület építendő. Kerülendők a tetősíkból kiemelkedő tetőablak (kutyaól) megoldások és különféle tetőfelépítmény, torony alkalmazása.

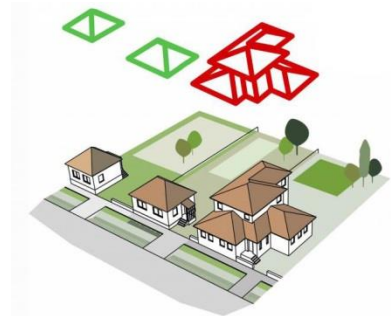
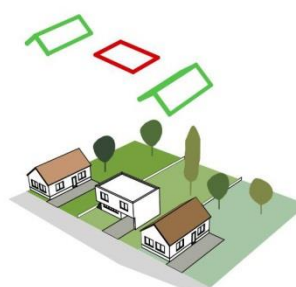
Nyeregtetős családi házas környezetben kerülni kell az összetett tetőidomú, tördelt tetőformákat, inkább a szomszédos épületekhez illeszkedő megoldással kell kialakítani a tetőszerkezetet.

Ott, ahol az épületek jellemzően utcára merőleges tetőgerincű nyeregtetővel épültek, új épületeknél kerülendő az utcával párhuzamos tetőgerincű nyeregtető alkalmazása.

Követendő példa

Kerülendő példa

Sáránd, átalakuló (északi) településrész - József A. utca

ANYAGHASZNÁLAT (SZÍNEZÉS)

Az átalakuló (északi) településrész esetében is a hagyományos építőanyagok alkalmazása a követendő.

Hagyományosnak tekinthetők a fa, a kő, vidékünkön inkább a tégl, a kovácsoltvas elemek, a tetőfedő elemek közül a cserép, vagy nád alkalmazása.

Kő vagy kőnek látszó lemezek felragasztása hamisság látszatát kelti, különösen zavaróak, ha ablakkeretezésre használják. Alkalmazásuk kerülendő, helyettük inkább a természetes anyaghasználat uralkodjon.

Követendő példa

Kerülendő példa

A homlokzatszínezés divatba jött, de az élénk, tömör színek rikítóak, településképp romboló hatásúak. Itt is törekedni kell a szolid megjelenésre, a településképhez illő színvilág megteremtésére.

A természetbe simuló földszínek és pasztell földszínek alkalmazása harmónikus egységet képez a tájjal. Jó választás lehet a fehér árnyalatoknak alkalmazása is, mely nyers téglafelülettel kombinálva hagyományos (a vidékre jellemző) megjelenést kölcsönözhet az épületnek.

A homlokzatokon háromnál több anyagféleség kerülendő. Ugyanez vonatkozik a homlokzatok színezésére is: a háromnál több – sok.

Új tetőzet kialakításánál a feltűnő, színes fémlemez fedések, műanyag és hullámpala fedések kerülendők, mert településképp romboló hatásúak.

Kerülendő a teljes homlokzaton megjelenő reklám célú falfestés.

Kerülendő az egyszínű homlokzatszínezés, amennyiben más anyaghasználat (nyers felület) nem jelenik meg a homlokzaton. Színezett homlokzat esetén az egyszínű homlokzatszínezést a tagozatok, homlokzatdíszek szolid színezésével, az ablakkeretek erőteljesebb színezésével lehet egy kicsit mozgalmasabbá tenni.

KERÍTÉSEK KIALAKÍTÁSA

Sáránd átalakuló (északi) településrészén teljesen áttört és a részben áttört kerítések a jellemzőek. A részben áttört kerítéseket oszlopok tagolják, az oszlopok közötti lábazatra kerül a kerítésbetét.

Új kerítés építése esetében előnyben kell részesíteni az áttört kerítéseket.

Oszlopos kerítés építését úgy célszerű kivitelezni, hogy maximum egyharmada lábazat, kétharmada áttört rész legyen.

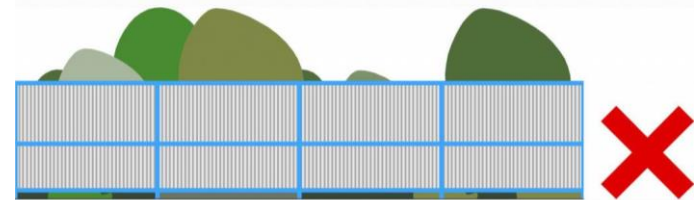
Kerülendő a teljes magasságban áttörésmentes és a lemezből készült kerítések.

Követendő példa

Kerülendő példa

ÁTALAKULÓ (DÉLI) TELEPÜLÉSRÉSZ

TELEPÍTÉS:

A beépítési módot a telkek és az építési hely viszonya határozza meg. Az átalakuló (déli) településrészen a lakóépületek, családi házak oldalhatáron álló beépítési móddal épültek. Ezt a fajta beépítési módot a gazdaságosság és az épületek bővíthetősége jellemzi. Itt az építési hely egyik építési határvonala a telkek egyik oldalhatára: kelet-nyugati hossz tengelyű telkeknél az épületek egységesen az északi határvonalhoz, észak-déli hossz tengelyű telkeknél viszont utcánként vagy a nyugati telekhatárhoz, vagy a keleti telekhatárhoz simulnak.

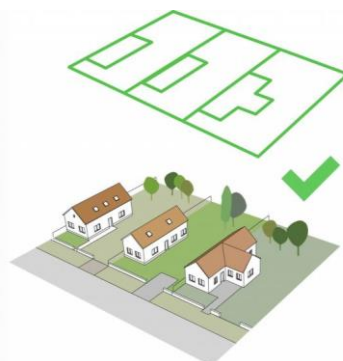
Ezen településrész úthálózata geometrikus elvek szerint alakult, így a kialakult tömbszerkezet szabályos. A szabályos tömbökben közel azonos méretű téglalap alakú telkek sorakoznak falusias jellegű beépítéssel.

Az épületek telepítése a telkek északi, ill. vagy keleti, vagy nyugati oldalhatárát követi.

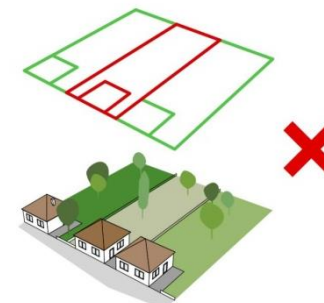
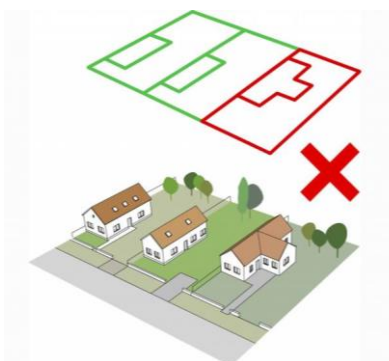
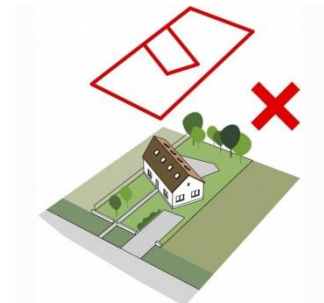
Az épületek elhelyezkedése az utcára merőleges rendszerű, így új épület létesítése esetén ez követendő.

Követendő a kialakult utcakép előkertjeinek mértéke és a jellemző beépítési mód, amit egyébként a szabályozási terv és a helyi építési szabályzat az adott területre, azon belül építési övezetre vonatkozóan kötelező érvényűen meghatároz.

Követendő példa

Kerülendő példa

Követendő példa

Kerülendő példa

MAGASSÁG

Az átalakuló (déli) településrész utcai építménymagasság tekintetében egységesnek mondhatók, ahol az épületek egyöntetűen földszintesek. Egy-két épület esetében található csak eltérést, melyek földszint+tetőteres beépítésűek. A meglévő épületek közé épülő új épületet úgy kell megtervezni, hogy a környező (szomszédos) épületek magasságához igazodjanak, illeszkedjenek az utcaképbe. A túl magas épületek nem illeszthetőek be Sáránd átalakuló településrészébe.

Követendő példa

Kerülendő példa

TETŐHAJLÁSSZÖG

Sáránd átalakuló (déli) településrészen a családi házak tetőhajlásszöge közel azonos. A meglévő épületek közé épülő új házaknak hasonló tetőhajlásszöggel kell épülniük, mint a környezetükben lévőknek. Kerülendők a túl magas, ill. a túl alacsony hajlásszögű tető kialakítások, mivel azok nem illeszthetőek Sárándezen településrészének utcaképébe.

Kerülendők a lapostetős megoldások is.

TETŐFORMA

Sáránd átalakuló (déli) településrészén az egyszerű tetőformák uralkodnak, nagyrészt az utcára merőleges gerincű nyeregtetős tetőforma a jellemző, kockaházas épületeken pedig a sätortető.

Az utcára merőleges gerincű nyeregtetők hol oromfalas változatban, hol újabban kontyolt változatban jelennek meg.

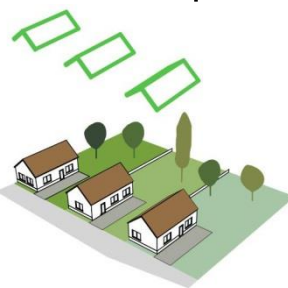
Az új épületek esetében a tetőformát a szomszédos épületek figyelembe vételével kell megválasztani, hogy illeszkedjen az utcaképbe. Lapostetős megoldás kerülendő.

Amennyiben az építési telek körül kialakult egy nyeregtetős házakból álló utcakép, úgy oda hasonló tetőformájú épület építendő. Kerülendők a tetősíkból kiemelkedő tetőablak (kutyaól) megoldások és különféle tetőfelépítmény, torony alkalmazása.

Nyeregtetős családi házas környezetben kerülni kell az összetett tetőidomú, tördelt tetőformákat, inkább a szomszédos épületekhez illeszkedő megoldással kell kialakítani a tetőszerkezetet.

Ott, ahol az épületek jellemzően utcára merőleges tetőgerincű nyeregtetővel épültek, új épületeknél kerülendő az utcával párhuzamos tetőgerincű nyeregtető, vagy a sätortető alkalmazása.

Követendő példa

Kerülendő példa

Sáránd, átalakuló (déli) településrész – Arany J. utca

ANYAGHASZNÁLAT (SZÍNEZÉS)

Az átalakuló (déli) településrész esetében is a hagyományos építőanyagok alkalmazása a követendő.

Hagyományosnak tekinthetők a fa, a kő, vidékünkön inkább a tégl, a kovácsoltvas elemek, a tetőfedő elemek közül a cserép, vagy nád alkalmazása.

Kő vagy kőnek látszó lemezek felragasztása hamisság látszatát kelti, különösen zavaróak, ha ablakkeretezésre használják. Alkalmazásuk kerülendő, helyettük inkább a természetes anyaghasználat uralkodjon.

Követendő példa

Kerülendő példa

A homlokzatszínezés divatba jött, de az élénk, tömör színek rikítóak, településképp romboló hatásúak. Itt is törekedni kell a szolid megjelenésre, a településképhez illő színvilág megteremtésére.

A természetbe simuló földszínek és pasztell földszínek alkalmazása harmónikus egységet képez a tájjal. Jó választás lehet a fehér árnyalatainak alkalmazása is, mely nyers téglafelülettel kombinálva hagyományos (a vidékre jellemző) megjelenést kölcsönözhet az épületnek.

A homlokzatokon háromnál több anyagféleség kerülendő. Ugyanez vonatkozik a homlokzatok színezésére is: a háromnál több – sok.

Új tetőzet kialakításánál a feltűnő, színes fémlemez fedések, műanyag és hullámpala fedések kerülendő, mert településképp romboló hatásúak.

Kerülendő a teljes homlokzaton megjelenő reklám célú falfestés.

Kerülendő az egyszínű homlokzatszínezés, amennyiben más anyaghasználat (nyers felület) nem jelenik meg a homlokzaton.

Színezett homlokzat esetén az egyszínű homlokzatszínezést a tagozatok, homlokzattárszek szolid színezésével, az ablakkeretek erőteljesebb színezésével lehet egy kicsit mozgalmassabbá tenni.

Ez a módszer kitűnő ellenszer az unalmas monoton hatás elkerülésére.

KERÍTÉSEK KIALAKÍTÁSA

Sáránd átalakuló (déli) településrészén teljesen áttört és a részben áttört kerítések a jellemzőek. A részben áttört kerítéseket oszlopok tagolják, az oszlopok közötti lábazatra kerül a kerítésbetét.

Új kerítés építése esetében előnyben kell részesíteni az áttört kerítéseket.

Oszlopos kerítés építését úgy célszerű kivitelezni, hogy maximum egyharmada lábazat, kétharmada áttört rész legyen.

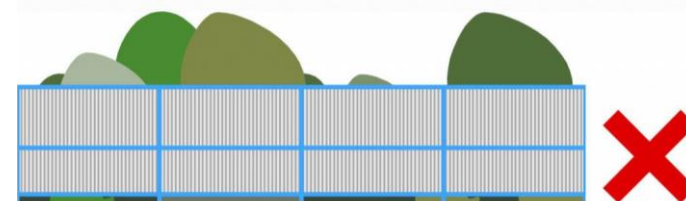
Kerülendő a teljes magasságban áttörésmentes kerítések.

Követendő példa

Kerülendő példa

ÚJ (NYUGATI) TELEPÜLÉSRÉSZ

TELEPÍTÉS:

A beépítési módot a telkek és az építési hely viszonya határozza meg. Az új (nyugati) településrészen a lakóépületek, családi házak oldalhatáron álló beépítési móddal épültek. Ezt a fajta beépítési módot a gazdaságosság és az épületek bővíthetősége jellemzi. Itt az építési hely egyik építési határvonala a telkek egyik oldalhatára: kelet-nyugati hossz tengelyű telkeknél az épületek egységesen az északi határvonalhoz, észak-déli hossz tengelyű telkeknél viszont a nyugati telkhatárhoz simulnak.

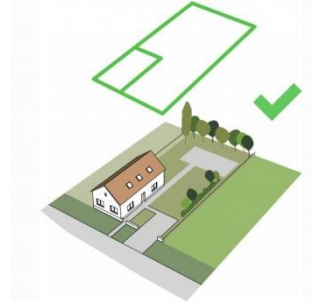
Ezen településrész úthálózata geometrikus elvek szerint alakult, így a kialakult tömbszerkezet szabályos. A szabályos tömbökben közel azonos méretű téglalap alakú telkek sorakoznak kertvárosias jellegű beépítéssel. Ez a településrész Sáránd legújabb betelepült településrésze.

Az épületek telepítése a telkek északi, ill. nyugati oldalhatárát követi.

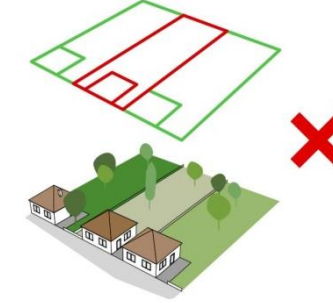
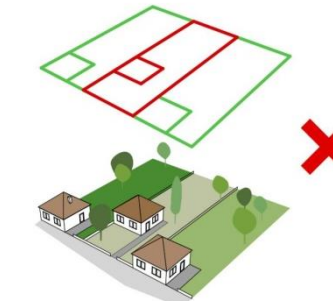
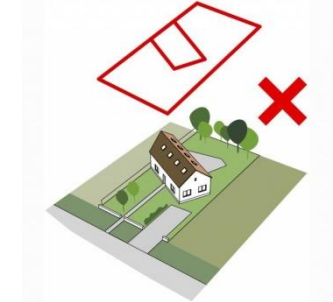
Az épületek elhelyezkedése az utcára merőleges rendszerű, így új épület létesítése esetén ez követendő.

Követendő a kialakult utcakép előkertjeinek mértéke és a jellemző beépítési mód, amit egyébként a szabályozási terv és a helyi építési szabályzat az adott területre, azon belül építési övezetre vonatkozóan kötelező érvényűen meghatároz.

Követendő példa

Kerülendő példa

Követendő példa**Követendő példa****Kerülendő példa****Kerülendő példa****MAGASSÁG**

Az új (nyugati) településrész utcái építménymagasság tekintetében változatosnak mondhatók. A Debreceni utcán sorakozó, főút felé forduló épületek egyöntetűen földszintesek, a Debreceni utcára merőleges virág nevű utcák családi háza pedig leginkább földszint + tetőteres kialakításúak. Ez abból is adódik, hogy a Debreceni utcán főként sátoztetős kockaházak épültek, míg a virág nevű utcákban már nyeregtetős (tetőtér beépítést engedő) nagyobb tömegű családi házak kaptak helyet.

Új épület létesítésénél ebben a településrészben is figyelembe kell venni a meglévő adottságokat, úgy kell az új épület építménymagasságát megválasztani, hogy az illeszkedjen a kialakult utcaképhez. Például egy jellemzően tetőtérbeépítéses környezetbe kerüljük a földszintes épület kialakítását, míg fordítva, az egymás mellett sorakozó földszintes épületek közé ne tervezzünk tetőtérbeépítéses házat.

TETŐHAJLÁSSZÖG

Sáránd új (nyugati) településrészen a családi házak tetőhajlásszöge közel azonos.

A meglévő épületek közé épülő új házaknak hasonló tetőhajlásszöggel kell épülniük, mint a környezetükben lévőknek. Kerülendők a túl magas, ill. a túl alacsony hajlásszögű tető kialakítások, mivel azok nem illeszthetőek Sáránd ezen településrészének utcaképébe.

Kerülendők a lapostetős megoldások is.

TETŐFORMA

Sáránd új (nyugati) településrészén az egyszerű tetőformák uralkodnak, nagyrészt az utcára merőleges gerincű nyeregtetős tetőforma a jellemző, kockaházas épületeken pedig a sátortető.

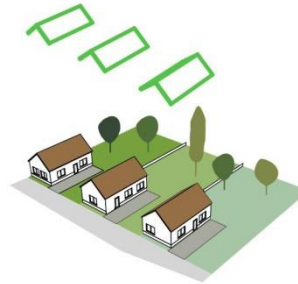

Az utcára merőleges gerincű nyeregtetők általában ormfalas változatban jelennek meg.

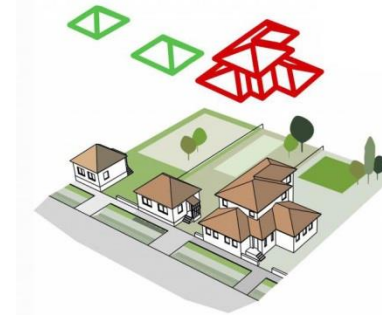

Az új épületek esetében a tetőformát a szomszédos épületek figyelembe vételével kell megválasztani, hogy illeszkedjen az utcaképbe. Lapostetős megoldás kerülendő.

Követendő példa

Kerülendő példa

Amennyiben az építési telek körül kialakult egy nyeregtetős házakból álló utcakép, úgy oda hasonló tetőformájú épület építendő. Kerülendők a tetősíkból kiemelkedő tetőablak (kutyaóli) megoldások és különféle tetőfelépítmény, torony alkalmazása.

Nyeregtetős családi házas környezetben kerülni kell az összetett tetőidomú, tördelt tetőformákat, inkább a szomszédos épületekhez illeszkedő megoldással kell kialakítani a tetőszerkezetet.

Ott, ahol az épületek jellemzően utcára merőleges tetőgerincű nyeregtetővel épültek, új épületeknél kerülendő az utcával párhuzamos tetőgerincű nyeregtető, vagy a sátortető alkalmazása.

ANYAGHASZNÁLAT (SZÍNEZÉS)

Az új (nyugati) településrész esetében is a hagyományos építőanyagok alkalmazása a követendő.

Hagyományosnak tekinthetők a fa, a kő, vidékünkön inkább a tégl, a kovácsoltvas elemek, a tetőfedő elemek közül a cserép, vagy nád alkalmazása.

Kő vagy kőnek látszó lemezek felragasztása hamisság látszatát kelti, különösen zavaróak, ha ablakkeretezésre használják. Alkalmazásuk kerülendő, helyettük inkább a természetes anyaghasználat uralkodjon.

Követendő példa**Kerülendő példa**

A homlokzatszínezés divatba jött, de az élénk, tömör színek rikítóak, településképp romboló hatásúak. Itt is törekedni kell a szolid megjelenésre, a településképhez illő színvilág megteremtésére.

A természetbe simuló földszínek és pasztell földszínek alkalmazása harmónikus egységet képez a tájjal. Jó választás lehet a fehér árnyalatainak alkalmazása is, mely nyers téglafelülettel kombinálva hagyományos (a vidékre jellemző) megjelenést kölcsönözhet az épületnek.

A homlokzatokon háromnál több anyagféleség kerülendő. Ugyanez vonatkozik a homlokzatok színezésére is: a háromnál több – sok.

Új tetőzet kialakításánál a feltűnő, színes fémlemez fedések, műanyag és hullámpala fedések kerülendők, mert településképp romboló hatásúak.

Kerülendő a teljes homlokzaton megjelenő reklám célú falfestés.

Kerülendő az egyszínű homlokzatszínezés, amennyiben más anyaghasználat (nyers felület) nem jelenik meg a homlokzaton.

Színezett homlokzat esetén az egyszínű homlokzatszínezést a tagozatok, homlokzatzírcsok szolid színezésével, az ablakkeretek erőteljesebb színezésével lehet egy kicsit mozgalmassabbá tenni.

Ez a módszer kitűnő ellenszer az unalmas monoton hatás elkerülésére.

KERÍTÉSEK KIALAKÍTÁSA

Sáránd új (nyugati) településrészén teljesen áttört és a részben áttört kerítések a jellemzőek. A részben áttört kerítéseket oszlopok tagolják, az oszlopok közötti lábazatra kerül a kerítésbetét.

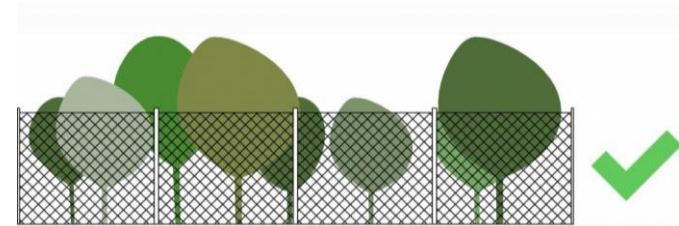
Új kerítés építése esetében előnyben kell részesíteni az áttört kerítéseket.

Oszlopos kerítés építését úgy célszerű kivitelezni, hogy maximum egyharmada lábazat, kétharmada áttört rész legyen.

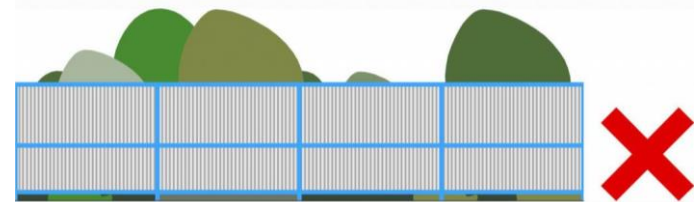
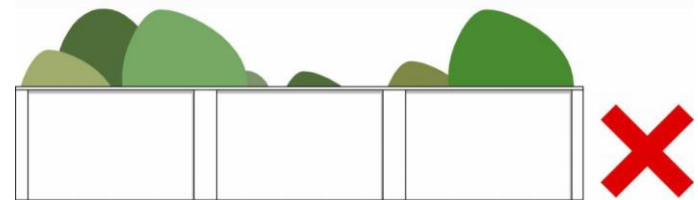
Kerülendő a teljes magasságban áttörésmentes kerítések.

Követendő példa

Kerülendő példa

Utcák, közterületek

A település utcáinak kialakítása meghatározó a település megjelenésének megítélés során.

A településen élők ezeket a közlekedési tereket használják nap, mint nap, az áthaladók leginkább e vonalakon haladva alakítják ki a településről alkotott képüket.

A település úthálózata vezeti a tekintetet, felfűzi a települést alkotó elemeket, ezért harmónikus, egységes kialakítása fontos feladat.

Az utcakép megjelenésében az épített környezeten túl a növényzet, zöldfelület is fős szereplő. A település épített környezetét a növényzet kapcsolja a környező tájhoz, magas esztétikai, környezeti jelentőségű.

Az utcaképhez a növényzeten kívül hozzátartoznak még a különféle közmű létesítmények, melyek megnyilvánulhatnak légvezetékek, árkok, különböző közmű műtárgyak formájában.

Kiegészítő, de fontos elemek az utcabútorok (padok, szemetesek, virágládák, hirdető táblák, stb.) és az útbaigazító és jelző táblák.

Ügyelnünk kell a kialakult növényzet fenntartására, ápolására, gondozására, nincs rosszabb település- és utcakép romboló, mint a gondozatlan, elhanyagolt zöldfelület.

Figyelnünk kell a kipusztult növényzet (fák, cserjék) pótlására.

A fasorok kiemelik a település fő útvonalait, irányítják a tekintetet. Kialakításukkor ügyelnünk kell arra, hogy a településen

Nagy utca

őshonos fajtákat alkalmazzunk, tartózkodjunk az inváziós fajoktól. Ültetésüknél egymástól és a burkolt felületektől megfelelő távolság megtartásával elkerülhetők a növekedéskor jelentkező problémák.

Tervezőskor mindig legyünk figyelemmel az alkalmazandó fafajta végleges, kifejlett példányának méreteire, így megbecsülhetjük, hogy mekkora a helyigénye.

Válasszunk olyan fafajokat, melyek később nem nőnek bele a felső légvezetékbe, és gyökerük nem veszélyezteti a föld alatt húzódó közművezeteket.

Jó faválasztással elkerülhető a csonkolással visszametszett fák csúnya látványa.

A járőfelületek, burkolatok kialakítása során törekedjünk a járhatóságra, a tartósságra, a vízáteresztésre, a javíthatóságra és az akadálymentességre egyaránt. A burkolatok színében válasszuk a visszafogott, semleges, a természethez leginkább illő színeket. Minden apró burkolatrészt meg kell tervezni, a kerítések lábazataihoz való illeszkedéstől kezdve a zöldfelületi szegélyig.

A járda és a közút közötti utcakertek teremtenek kapcsolatot a magántelkek és a közterület között. Sárándon a háztulajdonosok gyakran alakítják, gondozzák e területeket. Az egyéni megoldások során ügyelnünk kell arra, hogy e felületek kapcsolatot teremtsenek az előkertekkel, és egymáshoz is illeszkedjenek, egységes sávot képezzenek.

Kerüljük a szemmagasságban takaró növényzet alkalmazását, különösen fontos ez az útkereszteződésekben. Itt figyelembe kell venni a gépkocsivezetők szemmagasságát is. Saroktelkek esetében minden esetben biztosítani kell az útkereszteződés rálátási lehetőségeit.

Növénytelepítés esetén ezeken a helyeken csak az 50-80cm magas cserjék javasoltak.

Az utak, járdák megfelelő vízvezetése alapvető a harmonikus településkép létrehozásához. Ugyanakkor a csapadék hasznosítása, megtartása nagyban megnöveli a szép környezet kialakítását és fenntartását. Az árkok, csapadékvízvezető rendszerek látványa amennyiben földfelszín felett történik a csapadékvíz elvezetés, településkép formáló hatású, meghatározhatja egy-egy utca karakterét. A csapadékvíz elvezetés Sárándon nagy többségben a felszínen történik árok formájában, mely hol burkolattal ellátott, hol burkolatlan kivitelű. Az árkok látványát nagyban meghatározzák az egyes telkekhez vezető átjárók, hidak kiépítése. Egységes kialakításuk fontos feladat. Betonozott kiépítésüket az átjáróknál kő alkalmazásával tehetjük természetesebbé.

Sárándot két vasútvonal is átvezet. A 106-os Debrecen–Sáránd–Nagykereki-vasútvonal, és a 107-es számú Debrecen–Sáránd–Létavértes vasútvonal. A 106-os számú vasútvonal a 47. sz. főút mellett halad és zöldterület határolja, a 107-es számú vasúti vonal pedig egy részen a lakótelkek hátsókertjei mellett halad. Fontos a település vasútról történő feltárulásának látványa is, ugyanis a vasúton utazók végighaladnak a település vasúttal érintett részein. Ügyelni kell arra, hogy a vasút környezetében is rendezett zöldfelületek sorakozzanak. Az érintett telkek esetében a telekvégekről történő belátást magas sövény vagy fasor telepítésével küszöbölhetjük ki, ami kellő takarást biztosít és némi zajvédelmet is ad.

Az infrastruktúra hálózat elemeinek kiépítése során külön figyelmet kell fordítani a nyomvonalvezetésre, felszíni és felszín alatti elemeinek tájba illesztésére.

Debreceni utca

Közparkok, közterek

A települések fontos részét képezik a zöldterületek, a zöldfelület rekreációs célú területei: a közparkok, közterek és sport területek. A közösségi szabadterek azok a találkozási pontok, ahol a településhez és a helyi közösséghez tartozásunkat a természethez kapcsolódva szabadabban élhetjük meg.

A települési közparkok tekintetében fontos elvárás, hogy esztétikus megjelenésük mellett minőségi időtöltés, minőségi helyszíneivé váljanak. A nem megfelelő tér biztosítása rossz használathoz, a környezet gyors leromlásához vezet.

Sáránd közparkjai nemcsak rekreációs funkciókat biztosítanak, hanem történelmi megemlékezési helyként is szolgálnak. Területüknek helyet kell biztosítani a nemzeti ünnepek alkalmával megemlékezni kívánó nagyobb létszámú résztvevőknek is.

A parkoknak a jeles napokon kívül biztosítani kell a pihenést, rekreációt, így erre alkalmas utcabútorok, pihenőpadok kihelyezésére kell törekedni.

Új közterek, közparkok létesítésénél alapvető szükséglet a megfelelő térformálás, térrendezés, melyhez szakember segítségét szükséges igénybe venni.

1956-os emlékpark utcabútorai

Olimpia park

A közparkoknak jó, ha kapcsolatuk van az utcai zöldsávokkal, jó, ha egységes zöldfelületi rendszert képeznek.

A térformálásnál kerüljük a hegyesszögeket, a befogadó, átölelő térformákat részesítsük előnyben.

A növényfajok megválasztása és ültetése során azok térigényét is figyelembe kell venni, számolva növekedésükkel, egymásra árnyékolásukkal.

Egy jól funkcionáló települési térnek átlátható a szerkezete, kompozíciója és anyaghasználata illik az építészeti környezethez és közlekedési viszonyokhoz, térhasználatot segítő és stílusos architektúrákkal, berendezési tárgyakkal felszerelt, a teret használókat szolgálja, kellemes a tartózkodásra, esztétius a látványa. A közterületet funkciókhoz illő zöldfelület-burkolat aránnyal kell megtervezni.

Petőfi park

1956-os emlékpark, köztér a Nagy utca teresedésében

Kertek

A kert az épített környezet része, közvetlen életterünk szabadterre kiterjesztett közege, amely akkor tölti be szerepét, ha harmónikus egységet képez az épülettel, amelyhez kapcsolódik.

Kertalakítás során ügyelnünk kell arra, hogy az épület és a kert stílusa, hangulata harmóniában legyen. Elsődlegesen tehát az épület stílusához, üzenetéhez, közvetített érzetéhez illeszkedő kertépítészeti megoldások alkalmazása javasolt.

Sáránd történelmi településrészén a nagyobb telkek a jellemzők. A nagyméretű telkek még őrzik a hajdani porták szerkezetét, fennmaradt melléképületeik az egykori gazdálkodási formák hagyatékai. A hajdani porták egykor három funkcionális övezetre tagozódtak, a lakóház övezetére, ami magában foglalta az elő- és oldalkertet, a gazdasági övezetre, ahol az állattartó épületek (ólak, istállók) és a terménytárolás épületei, a magtárak helyezkedtek el, valamint a kert övezetére, ahol a zöldség és gyümölcsstermesztés történt.

A történelmi településrész telkein sok helyen fennmaradtak a hagyományos melléképületek és a kialakult övezeti rend, ami meghatározza a kertek felépítését. A megmaradt istállók, magtárak, kukoricatároló górék még őrzik a múltat, megőrzésük Sáránd hagyományainak őrzése szempontjából fontos feladat. A kertek kialakításánál ezen a településrészén igazodni szükséges a hagyományokhoz.

A szemlélő számára telkünk láthatóbb része az elő-, ill. oldalkert lehet, amely ilyen tekintetben nem csak védelmi, hanem díszítő szerepet is ellát. Díszes, gondozott előkertünkben nem csak saját magunk, hanem az arra tévedők is gyönyörködhetnek, jó benyomást kelthetünk, és nem utolsó sorban hozzájárulhatunk utcánk, településünk szép arcúlatához. Érdemes olyan növényfajokat telepíteni, amelyek nem csak virágukkal, hanem levelükkel, termésükkel is díszítenek, így majdnem egész évben színesíthetik udvarunkat.

A kert egyes részeit alacsonyabb, magasabb növényfajokkal választhatjuk el, de megengedett az egyes részek kerítéssel történő leválasztása is a kialakult sajátosságoknak megfelelően, ami elsősorban a történelmi településrész falusias karakterű területein jellemző megoldás.

A kerti építményeket javasolt a főépülettel azonos építőanyagokból, azzal harmonizálva készíteni. Törkedjünk a természetes anyaghasználatra, részesítsük előnyben a kő, fa, téglá anyagokat. Ha elkerülhetetlen fémvázás szerkezetek kialakítása, annak növényzettel való befuttatása javasolt.

A burkolatok közül lehetőleg könnyen felújítható, vízáteresztő burkolatokat alkalmazzunk. A kevésbé használt részeket dekoratív, régi téglából alakíthatunk ki járőfelületet. A szegélyeket azonos hangulatú anyagból alakítsuk ki.

Az előkertbe legfeljebb 1,20 m magas cserjék és lágyszárúak telepítése javasolt. Sövények közül a lombhullatóakat részesítsük előnyben, magasságuk ne érje el az 1,50 m magasságot.

Lehetőség szerint a helyi természeti adottságokhoz és hagyományokhoz, meglévő növényzethez illeszkedő fajokat válasszunk.

JÓ PÉLDÁK BEMUTATÁSA

Mintaértékű épületek

Sárándon a szépen kialakított hagyománytisztelő épületek mintáértékűek.

Remek példák szolgálnak a település többi lakóépületének felújításához.

Ilyen épület az Ady E. utca 17. sz. alatti lakóház, mely a hagyománytisztelet jegyében újonnan megépített épület.

Az épület kialakítása, kerítése és kapuzata a helyi népi építészettől merített ihletet, és a végeredmény egy településképbe illő, Sáránd települési arculatát javító megoldás lett.

Az épület tömege, tetőformája, természetes anyaghasználata, nyílásrendje, a nyílászárók kialakítása, színezése a hagyományos népi lakóházak emlékét idézi modern köntösben.

Lakói nagyon szeretik otthonukat, ami bizonyítja, hogy egy hagyománytisztelő épület is élhető, esztétikus, és egyben modern környezetet tud biztosítani.

Az épület kapuzatának kialakítása is tükrözi a helyi sajátosságokat és értékeket. A nyers (festetlen) téglából rakott fedeles kiskapu fa kerítéselemekkel, és kovácsoltvas elemekkel díszített kapuzattal megidézi a településre oly jellemző hajdani kőlábas kapuzatokat.

A másik mintaértékű épület is a közelmúltban került felújításra. Ez egy helyreállított épület, melynek melléképülete is őrzi a múlt emlékeit.

A Dávid-porta épületeiről van szó, mely a Nagy utca 72 sz. alatt helyezkedik el.

A tulajdonos itt is törekedett az épület hajdani állapotának visszaállítására, az értékmegőrzésre. A felújítás során az épület megőrizte hagyományos anyaghasználatát, formáit, kialakítását. Kivitelezése jó például szolgálhat a hagyományos népi épületek felújításához.

Építészeti részletek

Településeink hangulata sokszor észre sem vehetően, de az apró részleteken is múlik.

A települések sajátosságai a részletekben is megfigyelhetők.

Egy-egy kémény, faragott kapufélfa, vagy kovácsoltvas kapurészlet mind gazdagítják a település megjelenését.

Az épületek hosszoldalán megjelenő tornácok, a jellegzetes oromfalak hozzájárulnak Sáránd egyedi építészeti arculatához.

*Hagyományos
tetőfedések
és tűzfal kialakítások*

Kerítések

Régi kerítések hangulata, melyből a történelmi településrészen építkezők ihletet meríthetnek

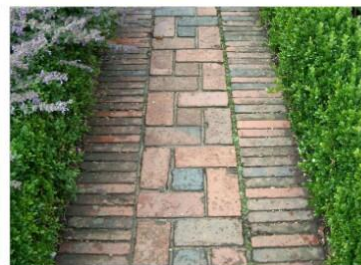
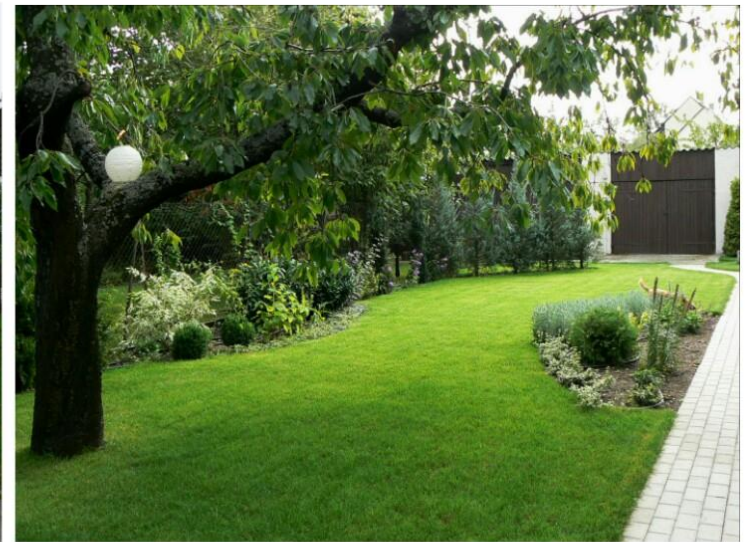

Hagyományos
kerítések modern
köntösben

Jó példák az átalakuló
és az új
településrészen
építkezőknek

Kertek, zöldfelületek

Sajátos építményfajták, reklámhordozók, egyéb műszaki berendezések

Utcabútorok:

Utcabútorozás tekintetében az egységes településkép elérése érdekében jó, ha a meglévő utcabútorok stílusát követjük.

A településen belül található jó példákat köztéri padokra, szemetesekre, virágládákra is. A meglévő utcabútorok fa anyagúak, kovácsoltvas elemekkel kiegészítve. A kovácsoltvas elemek, padok lábai, karfái, a kandelláberek tartószerkezetének sötétzöldre történő festése harmonizál a természeti és települési környezettel. A fa felületek színezése, pácolása, a fém felületek sötétzöldre történő festése további utcabútor kihelyezés esetén követendő példa.

Jelző- és tájékoztató táblák:

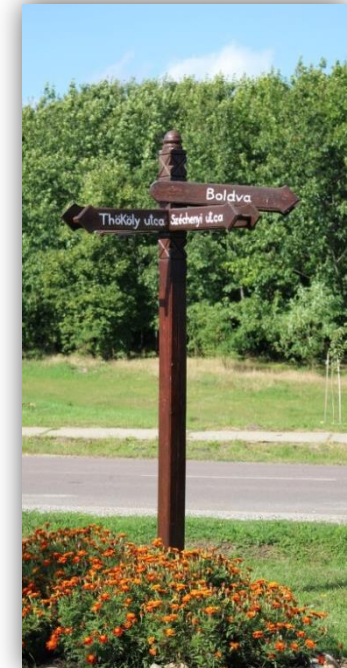
A település bizonyos pontjain csoportos utcanev jelző táblák, fontosabb útbaigazító táblák kihelyezése a településre érkező ismeretlenek részére nyújthat hasznos információkat.

Az utca elnevezések jelzésén kívül jelezhetjük a fontosabb intézmények, pl. Polgármesteri Hivatal, Művelődési ház, könyvtár, iskola, óvoda, stb. elhelyezkedését, irányát is. Erre az ábrán feltüntetett példákat javasoljuk, melyek szintén készülhetnek fából az utcabútorokkal harmonizálva.

Jó ötlet a virágládaival egyesített eligazító, vagy tájékoztató, mely hozzájárul a település virágosításához is.

A kihelyezett utcanev és útbaigazító tábláknál a legfontosabb az egész településre nézve az egységesség, mind stílus, mind anyaghasználat, mind színezés tekintetében.

Jó példák más településekről

IMPRESSZUM

SÁRÁND KÖZSÉG ÖNKORMÁNYZATA

<http://www.sarand.hu>

sarandph@gmail.com

4272, Sáránd, Nagy utca 44.

Telefon: 06-52/374-104

Polgármester: Szántó József

Főpítész: Tokai Kiss Gábor

KÉSZÍTETTE:

LA-URBE Építésziroda KFT. – 1094, Budapest, Tűzoltó utca 21.

SZÖVEG: Lautner Emőke, Szarkáné Györe Mária

FOTÓ: Szarkáné Györe Mária

ÁBRÁK: Lechner Tudásközpont Területi, Építészeti és Informatikai Nonprofit Kft.

Készült a településkép védelméről szóló 2016. évi LXXIV. törvény, és a településfejlesztési koncepcióról, az integrált településfejlesztési stratégiáról és a településrendezési eszközökről, valamint egyes településrendezési sajátos jogintézményekről szóló 314/2012.(XI.8.) Kormányrendelet alapján.

Sáránd, 2017.

